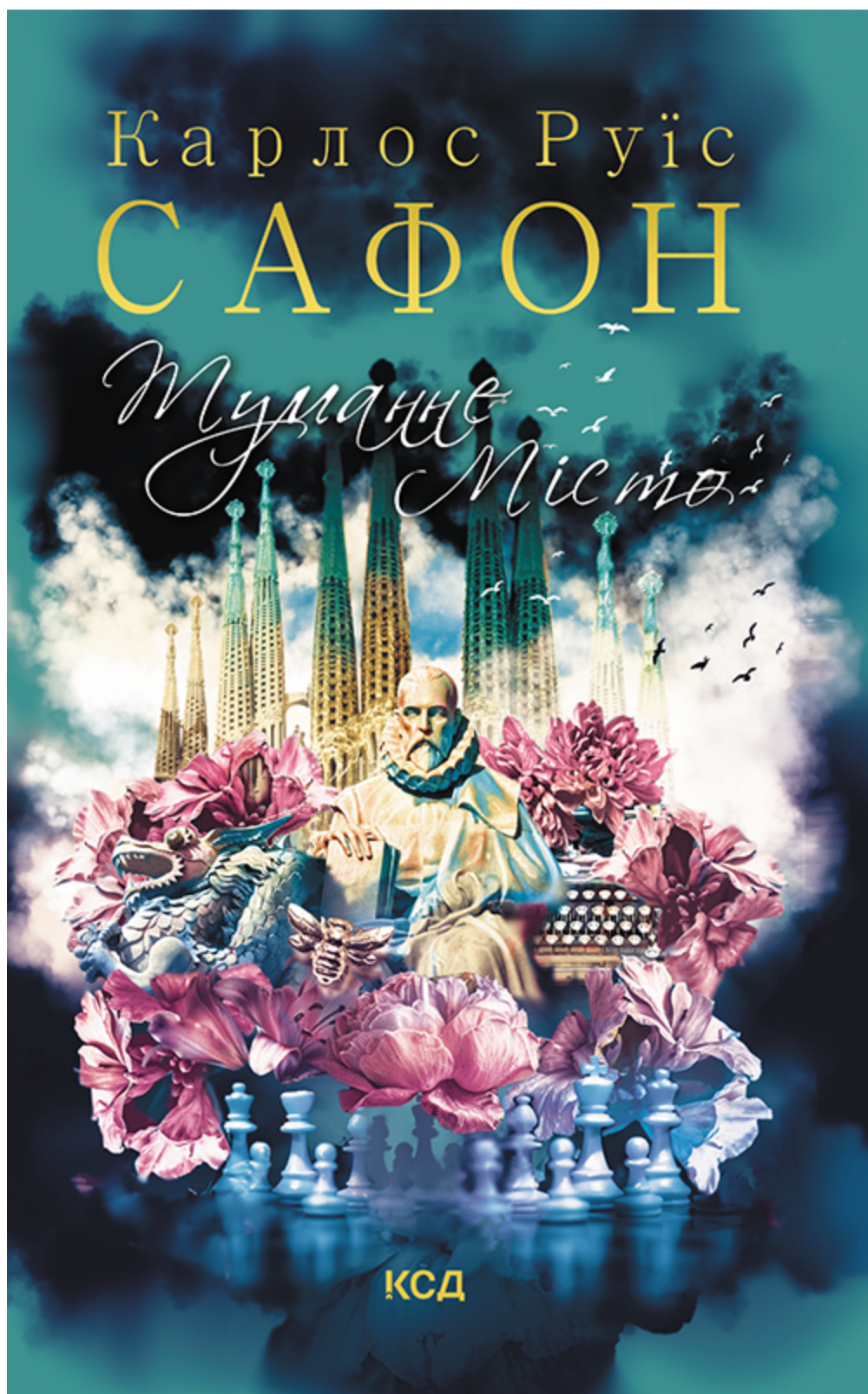

Карлос Руїс
САФОН

*Муданне
Місто*

КСД

Карлос Руїс
САФОН

Карлос Руїс
САФОН
*Муманне
Місто*

ОПОВІДАННЯ

Переклад з іспанської Ігоря Оржицького

ХАРКІВ
2022 КСД

КСД

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2022

ISBN 978-617-12-9710-4 (fb2)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Перекладено за виданням: Ruiz Zafón C. La Ciudad de Vapor : Los Cuentos / Carlos Ruiz Zafón. — Barcelona : Planeta, 2020. — 224 p.

Дизайнер обкладинки *Іван Дубровський*

Руїс Сафон К.

Р38 Туманне місто : оповідання / Карлос Руїс Сафон ; перекл. з ісп. І. Оржицького. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. — 192 с.

ISBN 978-617-12-9579-7

ISBN 978-84-08-23500-2 (ісп.)

Чи готові ви знову зануритися у світ, сповнений химер? Де ви не завжди бачите те, що є насправді...

Тут старовинну Барселону XVI століття мало не знищує крапля фантастичного еліксиру, привезеного зі Сходу. Загадковий італієць спокушає Сервантеса написати шедевр, який так і залишиться невідомим. Відчайдушний і таємничий барселонський адвокат грає в шахи на душі своїх суперників, виграючи завжди... крім останнього разу. Неперевершено приваблива багатійка звертається до славетного архітектора Гауді з майже фантастичним та нездійсненим проханням побудувати на Мангеттені колосальний хмарочос. А нікому не відомий хлопець закохується у дивну дівчину, що віщує загибель світу...

УДК 821.134.2

© DragonStudios LLC, 2020

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2022

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2022

Незабаром, наче зіткані з імли, силуети батька та сина зникли в людському потоці Рамблас, і їхні кроки назавжди загубилися в тіні вітру.

Тінь вітру

Від видавця

Завершивши головний труд свого життя — «Цвинтар забутих книжок» — публікацією в листопаді 2016 року «Лабіринту духів», останнього роману тетралогії, Карлос Руїс Сафон запланував наступною справою зібрати свої оповідання в одній книжці. Йому хотілось, аби читачі мали у своєму розпорядженні оповідання, що раніше побачили світ у різних форматах: чи то з'явилися в періодиці, чи долучалися до окремих видань романів, або й просто залишалися неопублікованими.

З такою метою він довірив видавцеві цієї книжки надрукувати оповідання, що оце виходять у світ уперше, а також зібрати вже опубліковані попередньо, аби підготувати том, що не скидався б на звичайне зібрання усіх його оповідань. Проте насамперед через поблизький вихід завершальної частини тетралогії, а потім із причини хвороби автора доречно було відкласти це видання.

Карлос Руїс Сафон розумів для себе цей твір, виходячи не лише з його власне художньої природи, але і як знак удячності своїм читачам, що стежили за всією сагою ще від «Тіні вітру», якою вона розпочалася. Тепер же цей том, зважаючи на його посмертний характер, так само стає пошанівком видавництва самому авторові, стає визнанням, до якого, поза сумнівом, долучаться й читачі одного з найулюбленіших авторів нашого часу.

«Туманне місто» розширює літературний світ «Цвинтаря забутих книжок» — чи то розкриваючи невідомі сторони якогось персонажа, чи поглиблюючи історію побудови міфічної бібліотеки; у кожному разі тематика, мотиви, сама атмосфера цих оповідань будуть знайомі читачам саги. Прокляті письменники, архітектори-візіонери, підмінені ідентичності, неймовірна пластичність опису, майстерно вибудовані діалоги... і насамперед упевненість читача, що описи, оповідь, сам факт писання поведуть його у новий чарівний простір.

Починаючи з «Бланка і прощання», оповідання, що відкриває книжку, і до «Апокаліпсису за дві хвилини», оповідання

завершального, історії сплітаються голосом оповідача, хронологією або деталями, вимальовуючи перед нашими очима повнокровний світ — нехай і вигаданий, та справжній імлістий всесвіт.

Що ж до літературних жанрів, «Туманне місто» засвідчує вправність, із якою Карлос Руїс Сафон з них користується, створюючи власний своєрідний стиль, де ми знаходимо елементи роману виховання, роману історичного, готичного, трилеру, роману романтичного, і все з неодмінним улюбленим прийомом оповіді в оповіді.

Але не будемо більше відволікати тебе, дорогий читачу. Певно, що зайве й говорити про рівень оцінки та визнання, який здобула творчість автора, котрого постійно порівнюють із Сервантесом, Дікенсом, Борхесом... Ласкаво просимо до нової — на жаль, останньої — книжки Руїса Сафона.

Еміль де Роз'єр Кастелен^[1]

Бланка і прощання

(Зі спогадів такого собі Давида Мартіна про те, чого ніколи не сталося)

1

Завжди я заздрих умітню забувати, властивому деяким людям, що для них минуле — це ніби зміна пори року чи старих черевиків, які достатньо довго ув'язнили в глибині шафи, аби вони вже не спромоглися знову пройти загубленими слідами^[2]. Я ж мав нещастя пам'ятати про все, а оте все, своєю чергою, пам'ятало про мене. Пригадую холод і самотність раннього дитинства, вмерлі миті, коли я споглядав сірість днів і те чорне дзеркало, яке приворожувало погляд мого батька. Заледве згадаю якого-небудь друга. Можу викликати в пам'яті обличчя хлопчаків із кварталу Ла Рібера^[3], з якими іноді грався чи бився на вулиці, але жодного, яке хотів би визволити з країни байдужості. Жодного, за винятком обличчя Бланки.

Бланка була на кілька років старшою від мене. Я познайомився з нею одного квітневого дня майже перед під'їздом мого будинку, коли вона проходила повз зі служницею, і та зайшла до невеличкої букіністичної книгарні навпроти недобудованого концертного залу забрати якісь книжки. Так уже судилося, що книгарня того дня не розпочинала роботи до полудня, а служниця підійшла туди о пів на дванадцятю, тож лишився тридцятихвилинний проміжок очікування, у який і мала визначитися моя доля, хоч я того й не підозрював. Сам я ніколи б не наважився навіть заговорити до неї. Убрання, аромат і патриціанська постава цієї заможної дівчини в броні з шовку й серпанку не залишали жодного сумніву в тому, що це створіння не належало до мого світу, а я й поготів — до її світу. Нас розділяли заледве кілька метрів вулиці й кілометри невидимих законів. Я обмежився зачудованим спогляданням, як споглядаються обожнювані предмети, виставлені у вітринах або прозорих шафках

отих крамниць, чиї двері ніби й розчинені, та їхній поріг тобі — сам розумієш — не переступити ніколи в житті. Я часто думав, що, якби не тверда настанова мого батька відносно мого охайного вбрання, Бланка ніколи б не звернула на мене уваги. Батько дотримувався думки, що побаченого ним на війні бруду вистачить на дев'ять життів, і хоча ми були бідніші за бібліотечного пацюка, він змалечку привчив мене до крижаної води, що скільки хочеш струменіла з крана у вмивальні, й до шматочків мила з лужним запахом, здатних змити навіть докори сумління. Отак і сталося, що у свої вісім років ваш покірний слуга Давид Мартін, охайний обірванець, якому в майбутньому світило третьюрядне літераторство, спромігся на достатню твердість духу, аби не відвести погляду, коли ота лялька з пристойної родини вп'ялила в нього очі й несміливо всміхнулася. Батько завжди казав мені, що в житті треба людям відплачувати тою ж монетою. Він мав на увазі ляпаси та інші нахабства, але я вирішив дослухатися до його науки й відповів на ту усмішку, а на доважок іще й кивнув злегка. Тоді саме вона повільно підійшла й, глянувши на мене згори вниз, простягла руку — порух, яким ніхто мене ще не удостоїв, — і сказала:

— Мене звати Бланка.

Бланка простягала руку, як це роблять панянки в комедіях XVIII століття — долонею донизу і з млявістю паризької дамочки. Я не здогадався, що мені належало уклонитися й торкнутися руки губами, а Бланка за мить забрала руку й вигнула брову.

— А я Давид.

— Ти завжди так невиховано поводишся?

Я вже був почав підшукувати якогось мовного виверту, аби знайти вихід зі становища неотесаного плебея, сяйнувши винахідливим дотепом, що дозволив би зберегти обличчя, аж раптом зі збентеженим виглядом наблизилася служниця й подивилася на мене, як дивляться на скаженого пса, що вільно вештається по вулиці. Служниця була молодою жінкою із суворим обличчям та глибокими чорними очима, у яких не проглядалося жодної симпатії до мене. Вона взяла Бланку за руку й відтягла її подалі.

— Панночко Бланко, з ким ви розмовляєте? Ви ж знаєте, що вашому батькові не подобається, коли ви розмовляєте з незнайомими людьми.

— Але ж я знайома з ним, Антоніє. Це мій друг Давид. І батько його знає.

Я скам'янів, тимчасом як служниця скоса споглядала мене.

— Давид, а далі?

— Давид Мартін до ваших послуг, пані.

— Антонії послуг ніхто не надає, Давиде. Це вона прислуговує нам. Чи не так, Антоніє?

У тої на лиці промайнула гримаса, якої ніхто б і не побачив, окрім мене, бо я уважно придивлявся. Антонія миттєво й похмуро зиркнула на Бланку; то був погляд, повний отрути ненависті, від якого в мене кров закрижаніла, та він ураз заховався під покірливою посмішкою, а кивок засвідчив, що ніби все гаразд.

— Жовторотики, — промурмотіла вона стиха й знов пішла до книгарні, що вже відчиняла двері.

І тут Бланка націлилася присісти на сходинку порога перед під'їздом. Навіть такий селяк, як я, розумів, що оте плаття не мало торкнутися грубого закіптюженого каміння, з якого було зведене моє житло. Я зняв із себе залатану куртку й кинув її на поріг, ніби килимок. Бланка всілася на мою найкращу одежину й зітхнула, оглядаючи вулицю і перехожих. Антонія не зводила з нас очей із дверей книгарні, а я вдавав, ніби нічого не помічаю.

— Ти мешкаєш тут? — запитала Бланка.

І я, кивнувши, вказав на прилеглу кам'яницю.

— А ти?

Бланка подивилася на мене так, наче то було найдурніше питання з усіх, що вона чула за своє коротке життя.

— Ясно, що не тут.

— Тобі не подобається район?

— Тут тхне, похмуро, холодно, люди брудні, ще й шумно.

Мені зроду не спадав на думку такий-от опис знаного досі світу, та я не знайшов твердих підстав, аби заперечити.

— А чого ж ти сюди прийшла?

— У мого батька будинок поряд із ринком Борн. Антонія приводить мене до нього майже щодня.

— А ти сама де мешкаєш?

— З мамою, у Саррії^[4].

Навіть такий злидень, як я, чував про ту місцину, але, звісно, ніколи там не бував. Я уявляв її собі цитаделлю з великими будинками й липовими алеями, з розкішними каретами та тінистими садами, світом, де мешкають люди, подібні до цієї дівчини, тільки вищими. Безсумнівно, світ її був напахченим, осяйним, зі свіжим вітерцем та городянами, привабливими й мовчазними.

— А чого це твій батько мешкає тут, а не з вами?

Бланка стонула плечима, відвівши погляд. Здавалося, тема її бентежить, тож я вирішив не наполягати.

— Це лише тимчасово, — продовжила вона. — Незабаром він повернеться до нас.

— Звичайно, — сказав я, не розуміючи добре, про що ж ми говоримо, але прийнявши отой співчутливий тон, притаманний тому, хто вже народжується невдахою, тож запросто радить бути покірливим.

— Ла Рібера не така вже й погана, от побачиш. Ти звикнеш.

— Не хочу я звикати. Мені не подобаються ні цей район, ані будинок, який батько купив. У мене тут немає друзів.

Я ковтнув слину.

— Я можу стати твоїм другом, якщо хочеш.

— А хто ти?

— Давид Мартін.

— Це ти вже казав.

— Гадаю, я — той, у кого також немає друзів.

Бланка повернула голову й подивилася на мене цікаво і стримано водночас.

— Я не люблю грати у хованки або в м'яча, — попередила вона.

— Я теж.

Бланка всміхнулася й знов простягла мені руку. Цього разу я вже таки гречненько поцілував її.

— Тобі подобаються оповідки? — спитала вона.

— Це те, що я люблю понад усе на світі.

— Я знаю деякі, що їх мало хто чув, — продовжила Бланка. — Батько пише їх для мене.

— Я теж пишу оповідання. Ну, власне, вигадую і завчаю напам'ять.

Бланка наморщила лоба.

— Ану, розкажи мені якесь.

— Просто зараз?

Вона задирливо кивнула.

— Сподіваюся, це не про принцес буде, — промовила з погрозою. — Ненавиджу принцесок.

— Ну, там з'являється одна принцеса... але вона дуже погана.

Її обличчя засяяло.

— І наскільки ж вона там погана?

2

Того ранку Бланка стала моєю першою читачкою, моєю першою публікою. Я як міг розказав моє оповідання про принцес та відьмаків, про чаклунство та отруйні поцілунки у світі чарів і живих палаців, які повзали по безлюддю в царстві мороку, ніби пекельні бестії. Під кінець оповіді, коли героїня тонула в крижаних водах чорного озера з проклятою трояндою в руці, Бланка назавжди визначила мою життєву путь, пустивши сльозу та — схвильована й звільнена від отого лиску панночки з пристойного дому — промурмотівши, що моя історія видалася їй пречудовою. Я віддав би життя, щоб та мить ніколи не розтанула. До прозаїчної дійсності мене повернула тінь Антонії, простягнувшись біля наших ніг.

— Ходімо вже, панночко Бланко, адже вашому батькові не подобається, коли ми запізнюємося на обід.

Служниця забрала її від мене й повела геть униз по вулиці, та я не зводив погляду з неї, доки обрис не розтанув, і я лише встиг розгледіти, як вона махнула мені рукою. Я підняв куртку й нап'яв її, відчуваючи на собі тепло й запах Бланки. Тоді всміхнувся внутрішньо та — нехай тільки на якісь секунди — зрозумів, що вперше в житті почувся щасливим і що надалі — відколи я відчув смак отої отрути — моє існування більше не буде таким, як раніш.

Того дня за вечерею, коли ми їли суп із хлібом, батько суворо подивився на мене:

— Ти якийсь не такий. Щось трапилося?

— Нічого, батьку.

Я хутко пішов спати, аби уникнути батькового стурбованого настрою. Простягся на ліжку, думаючи в темряві про Бланку, про

історії, які хотів вигадати для неї, і збагнув, що я ж не знаю, ні де вона мешкає, ні коли знов її побачу.

Наступні дні я провів у пошуках Бланки. По обіді, щойно батько засинав або замикався у себе в спальні, віддаючись своєму особливому забуттю, я виходив і прямував униз по району, аби обійти вузькі похмурі провулки довкола бульвару Борн, сподіваючись натрапити на Бланку або на її лиху служницю. Я завчив напам'ять кожен заворот, кожен тінь цього лабіринту вулиць, мури якого, здавалося, з'єднуються один з одним, щоб утворити плутанину тунелів. Старі маршрути процесій середньовічних цехів розкидалися мережею коридорів, які починалися від базиліки Святої Марії Морської й зав'язувалися у вузол переходів, арок і неможливих закрутів, куди сонячне світло проникало ледь на кілька хвилин на день. Гаргулі та рельєфи позначали перехрестя поміж старезних поруйнованих палаців та будинків, що височіли один над одним, мов скелі, утворюючи урвища з вікон та веж. На смерканні, виснажений, я повертався додому саме тоді, коли прокидався батько.

На шостий день, коли вже почало здаватися, що та зустріч мені наснилась, я рушив вулицею Міральєрс до бічного входу церкви Святої Марії Морської. Густий туман спустився на місто й плив по вулицях, немов білясте покривало. Портик церкви був відчинений. Я пішов туди, де завважив на вході до храму обриси одягнутих у біле жінки й дівчинки, яких за секунду туман огорнув своїми обіймами. Я увійшов до базиліки. Струмień повітря зтягував туман усередину, й примарна пелерина пари пливла поміж рядів лавок центральної нави, палахкотячи від полум'я свічок. Я впізнав Антонію, служницю, що вклякла біля одної зі сповідалень із виразом скрухи й мольби на обличчі. У мене й сумніву не було, що зізнання цієї гарпії повинно було мати дух і густоту дьогтю. Бланка очікувала на одній з лавок, схрестивши ноги й задивившись на олтар. Я підійшов до краю лавки, і вона обернулася. Побачивши мене, усміхнулася, обличчя їй засвітилося, змусивши мене вмиль забути про нескінченні злиденні дні, проведені в намаганні зустріти її. Я сів поряд.

— Що ти тут робиш? — запитала вона.

— Прийшов на месу, — вигадав я.

— Це не година меси, — засміялася вона.

Я не хотів брехати й опустив очі. Не було потреби щось їй говорити.

— Я теж скучала за тобою, — сказала вона. — Думала, що ти забув про мене.

Я заперечно хитнув головою. Атмосфера туману й шепотіння додала мені сміливості, і я наважився вимовити одне з тих зізнань, які видумав для чергової оповідки про магію та героїзм.

— Я ніколи не зміг би забути про тебе.

Такі слова прозвучали б порожніми й смішними, якби їх не вимовив восьмилітній хлопчак, який, можливо, не розумів, що каже, але відчував це. Бланка подивилася мені в очі з дивним смутком, не властивим погляду дівчинки, й міцно стиснула мою руку.

— Обіцяй, що ніколи не забудеш про мене.

Служниця Антонія вже, напевно, вільна від гріха й готова знову впасти в нього, з ненавистю позирала на нас, стоячи скраю від рядів лавок.

— Панночко Бланко?

Бланка не зводила очей з мене.

— Обіцяй мені.

— Обіцяю.

І знов служниця забрала з собою мою єдину подругу. Я дивився, як вони йдуть по центральному проходу базиліки й зникають у тильних дверях, що ведуть на бульвар Борн. Проте цього разу в мій смуток просочилася крапля зловтіхи. Щось підказувало мені, що служниця була жінкою з ураженою совістю й, очевидно, постійно приходила до сповідальні зізнаватися у своїх провинах. Дзвони храму пробіли четверту, і в моїй голові почав визрівати зародок плану.

Відтоді, щоразу по обіді, за чверть до четвертої, я з'являвся у церкві Святої Марії Морської і сідав на одну з лавок поблизу сповідальні. Не минуло й кількох днів, як я знов побачив їх. Зачекав, доки служниця улякла перед сповідальнею, і наблизився до Бланки.

— Що два дні о четвертій, — пошепки повідомила вона.

Не гаючи й миті, я взяв її за руку й повів за собою по базиліці. Я придумав для неї оповідку, дія якої відбувалася саме тут, поміж колон та каплиць храму, з прикінцевим двобоєм у крипті, розташованій під віттарем, між злим духом, створеним із попелу й крові, та героїчним лицарем. Це була перша оповідка

з пригодницької серії під назвою «Привиди собору» з усілякими подробицями про жахіття й кохання, які я вигадав для Бланки, й у моєму безмірному марнославстві автора-початківця вона видавалася мені майже незрівнянною. Першу частину закінчив саме тоді, коли вже слід було повернутися до сповідальні й зустрітися зі служницею, яка цього разу не побачила мене, бо я заховався за колоною. Кілька тижнів ми з Бланкою зустрічалися там що два дні. Ділилися дитячими історіями та мріями, поки служниця мучила пароха розлогим переліком своїх гріхів.

Наприкінці другого тижня сповідальник, священник із зовнішністю колишнього боксера, помітив мою присутність і хутко в усьому розібрався. Я вже збирався вислизнути з церкви, коли він наказав мені підійти до сповідальні. Його боксерський вигляд переконав мене, і я послухався. Вкляк у сповідальні, тремтячи перед очевидністю викриття моїх хитрощів.

— Богородице Діво, радуйся, — пробурмотів я крізь решітку.

— Годі святенником прикидатися, пройдо.

— Вибачте, панотче. Я просто не знаю, що слід казати.

— Тобі цього не пояснили в школі?

— Учитель — атеїст і каже, що ви, священники, є знаряддям капіталу.

— А він чиє знаряддя?

— Він не казав. Гадаю, має себе за вільного агента.

Священник розсміявся.

— І де це ти навчився так балакати? У школі?

— Читаючи.

— Читаючи — що?

— Що дістану.

— І вже читаєш слово Господнє?

— А Господь пише?

— Будеш таким вумним — горіти тобі в пеклі.

Я проковтнув слину.

— Тепер я маю розказати вам мої гріхи? — пригнічено промурмотів я.

— Не треба. Вони в тебе на лобі написані. А що це ти витіваєш зі служницею та отим дівчам майже щодня?

— Що витіваю?

— Нагадую тобі: тут сповідальня; збрешеш священнику, все одно з'явиться Господь і поб'є тебе громом, — пригрозив сповідник.

— Ви певні?

— Я б на твоєму місці не ризикував; нумо, викладай.

— А з чого починати? — запитав я.

— Мацання й слівця всілякі сороміцькі можеш пропустити, а от розкажи-но, що ти насправді постійно робиш у моїй парафії о четвертій годині дня?

Стояння навколішки, сутінки й запах воску мають у собі щось таке, що спонукає вилити душу. І я розповів геть усе. Священник слухав мовчки, покашлюючи щоразу, як я зупинявся. Наприкінці мого зізнання, коли я вже гадав, що він відправить мене прямісінько в пекло, я почув, що священник сміється.

— Хіба ви не накладете на мене покуту?

— Як тебе звати, хлопійку?

— Давид Мартін, пане.

— «Отче» треба казати, а не «пане». А панує над тобою Отець наш, чи пак Усевишній, натомість я для тебе не просто отець, а святий отець, або можна — отець Себастьян.

— Пробачте мені, отче Себастьяне.

— Достатньо просто «отче». А простить Господь. Я тільки сповідаю. Так от, сьогодні можеш іти. Маєш тільки попередження та прочитаєш кілька разів «Богородице Діво...». І оскільки я вірю, що Господь у своїй безмежній мудрості обрав цю незвичайну путь для твого наближення до церкви, пропоную тобі угоду. Через день, за пів години до зустрічі з твоєю панночкою, ти приходиш і допомагаєш мені прибирати в ризниці. Навзамін я триматиму служницю на сповіді щонайменше пів години, аби в тебе був час.

— І ви оце робите для мене, отче?

— *Ego te absolvo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*^[5]. А тепер паняй звідси.

3

Отець Себастьян показав, що він людина слова. Я приходив на пів години раніше й допомагав йому в ризниці, бо бідолаха накульгував і ледве міг упоратися сам. Йому подобалося слухати мої історії, які,

вважав він, були маленькими простими блюзнірствами, але вони його розважали, особливо про привидів та чаклунство. Мені здалося, що він був таким же самотнім, як і я, тож після мого зізнання, що Бланка — моя єдина приятелька, взявся допомогти мені. Я жив заради тих зустрічей.

Бланка завжди видавалася блідою й усміхненою, вдягнена була у плаття кольору слонової кості. Завжди в нових черевиках та намистах зі срібними медальками. Вона слухала оповідки, що я вигадував для неї, й розказувала про свій світ та про великий похмурий будинок, у якому усамітнився батько, недалеко звідси — місце, яке лякало її і яке вона ненавиділа. Іноді розповідала про матір, Алісію, з якою мешкала в старовинному родинному будинку в Саррії. А деколи, майже плачучи, згадувала батька, якого обожнювала, але він — казала вона — хворів і вже майже не виходив з дому.

— Мій батько — письменник, — розповідала дівчина. — Як ти. Але вже не пише для мене оповідань, як раніше. Тепер пише тільки історії для одного чоловіка, що іноді приходить до нього ввечері. Я ніколи його не бачила, але одного разу, коли залишалася там ночувати, почула, як вони розмовляли допізна, замкнувшись у батьковому кабінеті. Той чоловік недобрий. Я боюся його.

Щоразу, попрощавшись із нею, я вертався ввечері додому й снів наяву тою миттю, коли звільню її від присутності тих відсутностей, від того нічного гостя, від того життя під скляним ковпаком, яке проминало, щодня крадучи в неї світло. Кожного вечора я казав собі, що не забуду про неї, що самим спогаданням можу її врятувати.

Одного листопадового дня, коли вранці світ спалахнув блакиттю й памороззю на вікнах, я пішов, як завжди, на зустріч із нею, але Бланка не з'явилася на наше побачення. Два тижні я даремно чекав щодня в базиліці на появу моєї подруги. Шукав її повсюди, і коли мій батько заскочив мене розплаканого увечері, то я збрехав йому, що мені болять зуби; утім, жоден зуб ніколи не міг боліти так, як ота відсутність. Отець Себастьян, що вже почав турбуватися, бачачи моє щоденне неприкаяне очікування, якось присів поряд і спробував мене втішити.

— Мабуть, Давиде, тобі слід забути про твою подругу.

— Не можу. Я їй пообіцяв, що ніколи про неї не забуду.

Минув місяць після зникнення Бланки, і я усвідомив, що починаю забувати її. Покинув ходити що два дні до церкви, вигадувати оповідки для неї, уявляти в темряві її образ щоночі, коли засинав. Почав забувати звук її голосу, її запах, світло від її обличчя. І коли зрозумів, що втрачаю її, я вирішив піти до отця Себастьяна й благати простити мене, вирвати з мене цей біль, що пожирав ізсередини, кидаючи мені в лице, що я порушив обіцянку й був нездатний пам'ятати про єдину подругу, яку мав у житті.

Востаннє я побачив Бланку на початку того грудня. Спустившись на вулицю, я з під'їзду дивився на дощ, коли розгледів її. Вона крокувала під дощем, лаковані білі туфлі й сукня кольору слонової кості були забризкані водою з калюж. Я побіг їй назустріч і побачив, що вона плаче. Спитав, що трапилося, і вона обійняла мене. Бланка сказала, що її батько був дуже хворий, а вона втекла з дому. Я відповів, щоб вона нічого не боялася, що ми втечемо разом, що я, коли треба, вкраду грошей і куплю два квитки на потяг, і ми назавжди зникнемо з міста. Бланка всміхнулась і обійняла мене. Отак ми стояли мовчки, обійнявшись, під будівельним риштуванням залу для хорového товариства «Орфеон», коли з грозової мряки виїхала велика чорна карета й зупинилася перед нами. З неї вийшла темна фігура. Це була Антонія, служниця. Вона вирвала Бланку з моїх обіймів і заштовхнула її до карети. Бланка закричала, і коли я хотів схопити її за руку, то служниця обернулася й з усіх сил заліпила мені ляпаса. Приголомшений ударом, я впав горілиць на бруківку. А коли підвівся, карета вже віддалялась.

Я побіг під дощем за каретою аж до місця, де йшло будівництво Ластанського шляху^[6]. Нова магістраль була поки що довгим яром залитих водою канав, який мачете динамітних вибухів та кульові молоти кранів прорубали крізь джунглі провулків та будинків кварталу Ла Рібера. Екіпаж оминав вибоїни та калюжі, й відстань між нами росла. Намагаючись не згубити його з виду, я видряпався на гору цегли й землі вздовж однієї канави, залитої дощем. Та зненацька відчув, як ґрунт вислизає з-під ніг. Я покотився на дно канави й упав ницьма у яму з водою. Але зумів намацати ногою дно й випростатися у твані, що сягала мені до пояса. А тоді зрозумів, що вода була отруйна, повна чорних павуків, які плавали й пересувалися по поверхні. Комахи ринули на мене й обсіли руки аж по лікоть. Я заволав, розмахуючи

руками й деручись угору по глинистих схилах канави, охоплений панікою. А коли таки зміг вибратися із затопленої канави, вже було пізно. Карета даленіла в напрямку міста, і її обрис танув під покровом дощу. Промоклий до кісток, я потягся назад додому, де батько й не прокидався, замкнувшись у своїй кімнаті. Я скинув одяг і забрався в ліжку, здригаючись від люті та холоду. Помітив, що шкіра на долонях і передпліччях вкрилася маленькими червоними кровоточивими цятками. Укуси. Павуки в канаві не гаяли часу. Я відчув, що отрута горить у крові, і я непритомнію, падаючи в темну прірву поміж свідомістю й сном.

Уві сні я серед грози біг по пустинних вулицях свого району в пошуках Бланки. Чорний дощ решетив фасади, а відсвіт блискавиць давав змогу побачити силуети вдалині. Велика чорна карета тяглася в тумані. В середині їхала Бланка, тарабанячи кулаками по вікнах і волаючи. Я біг навздогін її крикам аж до якоїсь вузької, темрявої вулиці, де розгледів, як карета зупиняється перед великим темним будинком, що скручувався у величезну вежу й кинджалом встромлявся у небо. Бланка виходила з карети й дивилася на мене, в мольбі простягаючи руки. Я хотів підбігти до неї, але зміг ступити заледве кілька кроків. І тоді у дверях з'явився величезний темний силует — ангел з мармуровим обличчям. Дивлячись на мене й посміхаючись по-вовчому, він розпростер над Бланкою чорні крила й огорнув її обіймами. Я кричав, але на місто звалилась абсолютна тиша. На якусь нескінченну мить дощ застиг у повітрі, мільйони кришталевих сліз пливли в порожнечі, а я побачив, як ангел цілує її в чоло, і від його губ на шкірі залишається слід, мов від розпеченого заліза. Коли ж дощ торкнувся землі, обоє вже зникли назавжди.

Без імені

Барселона, 1905 р.

Кількома роками пізніше мені сказали, що востаннє бачили її, коли вона простувала по тому похмурому проспекту, що веде аж до входу Східного кладовища. Вечоріло, і крижаний північний вітер гнав склепіння червоних хмар понад містом. Вона крокувала самотня, здригаючись від холоду й лишаючи по собі струмінь непевних слідів на сніжному покривалі, бо в другій половині дня почало сніжити. Підійшовши до входу на цвинтар, дівчина затрималася на мить, аби перевести дух. За мурами виднівся ліс фігур ангелів та хрестів. Подих мертвих квітів, вапна й сірки лизнув її обличчя, запрошуючи ввійти. Вона вже збиралася рушити далі, коли раптовий біль, ніби розпечене залізо, пронизав нутроці. Дівчина притисла руки до живота й глибоко задихала, стримуючи нудоту. Якусь нескінченну мить існували тільки мука й страх не змогти ступити більше ні кроку, звалитися просто перед воротами кладовища, страх бути знайденою так на світанку — притулившись до списоподібного пруття, ніби фігура з криги й паморозі, з дитиною, яку несла у своєму череві, вже безповоротно скутому крижаним саркофагом.

Як же просто — змиритися й скоритися отут, простягшись на снігу й склепивши навіки очі. Але вона відчувала тремтливий подих життя в череві, подих, який не бажав згаснути, який тримав її на ногах, і вона розуміла, що не піддасться ні болю, ні холоду. Зібрала всі сили, яких, власне, вже й не мала, і знов підвелася. Вузли болю зав'язувалися в череві, та вона не звертала на це уваги й наддала ходу. Не зупинялася, доки позаду не залишився лабіринт поховань та зацвілих статуй. І допіру тоді, підвівши очі, відчула подих надії, бо побачила, як у призахідних сутінках вималювалися двері з кованого заліза, що вводили до Старої Книжкової фабрики.

Удалині, аж до попелясто-тьмавого обрію, простягалось Нове Селище. Цей заводський район був темним відсвітом Барселони, зачарованої сотнями димарів, які випускали чорну кров свого віддиху

на червінь неба. У міру заглиблення дівчини в клубок провулків, затиснутих майстернями й печерами складів, її очі розпізнавали обриси деяких головних будівель району, від текстильної фабрики «Дім Саладрігаса» до Водонапірної Вежі. Стара Книжкова фабрика вирізнялася серед них. З її химерного обрису виринали вежі й підвісні мости, які здавалися витвором якогось диявольського архітектора, що винайшов спосіб насміятися із законів перспективи. Бані, мінарети та димарі скакали в безладді склепінь та нефів, підтримуваних дюжинами підпірних напіварок та колон. Скульптури й рельєфи зміїлися по її мурах, а барабани, зрешечені численними вікнами, вистрілювали голками примарного світла.

Дівчина подивилася на батарею гаргулів, що викінчували карнизи й гноїлися хвилями пари, від яких ішов гіркий запах чорнила й паперу. Відчуваючи, що біль знов розгоряється в нутрошах, вона поквапилася до великих головних дверей і смикнула за шнур дзвінка. За дверима з кованого заліза почулася приглушена луна дзвоника. Дівчина озирнулася й помітила, що за лічені миті сніг укрив сліди її кроків. Крижаний пронизливий вітер притискав її до дверей із кованого заліза. Вона знов із силою смикнула за шнур дзвінка, ще раз і ще, але відповіді не було. Тремке світло довкола, здавалося, поступово гасло, тіні швидко простягалися до її ніг. Розуміючи, що в неї вже не лишається багато часу, вона відступила від дверей на декілька кроків і придивилася до вікон на головному фасаді. За одною матовою стулкою вирисовувався силует, застиглий, немов павук у центрі своєї ткани. Дівчині не вдавалося побачити його обличчя або розпізнати щось більше за обрис жіночої постаті, але зрозуміла, що за нею стежать. Вона замахала руками й гукнула, просячи про допомогу. Силует залишався нерухомим, аж доки раптом світло, що окреслювало його, згасло. Вікно стало повністю темним, але дівчина змогла помітити, що двоє очей, які уважно споглядали за нею, і далі перебували в тій темряві, нерухомі, ряхтіючи в присмерку. Страх уперше змусив її забути про холод і біль. Вона смикнула за шнур утретє й, зрозумівши, що так теж не отримає відповіді, застукотіла кулаками у двері й закричала. Вона гатила, аж скривавила руки, благаючи про допомогу, поки не охрипла й уже не могла триматися на ногах. Повалившись у холодну калюжу, заплющила очі й услухалась

у тріпотіння життя в череві. Невдовзі сніг почав укривати їй обличчя й тіло.

Сутінки вже насувалися, мов пролите чорнило, коли двері розчинилися, махнувши світляним віялом над її тілом. Дві постаті з гасовими ліхтарями в руках уклакли поряд із нею. Один з чоловіків, кремезний і з лицем, подзьобаним віспою, відсунув волосся з чола дівчини. Вона розплющила очі й усміхнулась. Чоловіки переглянулися, і тоді другий, молодший та менший на зріст, указав на щось блискотливе в долоні дівчини. Каблучка. Молодший простяг по неї руку, але товариш зупинив його.

Удвох вони підвели її. Старший і сильніший узяв її на руки й наказав другому бігти по допомогу. Молодий неохоче погодився й зник у сутінках. Дівчина не зводила погляду з очей кремезного чоловіка, який ніс її на руках, і жебоніла слово, що ніяк не могли проказати скуті холодом губи. *Спасибі, спасибі.*

Чоловік, який трохи кульгав, поніс її до якоїсь прибудови, ніби каретного гаража, біля входу до фабрики. Опинившись усередині, дівчина завважила інші голоси й відчула, як кілька рук підтримують її та вкладають на дерев'яний стіл біля вогню. Потроху тепло від полум'я розтопило сльози крижинок, що перлинами всипали її волосся й лице. Дві дівчини, такі ж молоді, як і вона, і в одягу служниць, загорнули її в покривало й заходилися розтирати їй руки й ноги. Чийсь долоні, що пахли спеціями, піднесли їй до губ келих гарячого вина. Тепле питво полилося по нутрощах, мов якийсь бальзам.

Простягнута на столі, дівчина окинула поглядом кімнату й зрозуміла, що вона на кухні. Одна служниця підклала дівчині під голову якусь тканину, і чоло їй запало назад. У такому положенні вона бачила приміщення перекинутим, і горщики, сковорідки та інше начиння ніби подолали закон тяжіння. І тоді вона завважила ту пані. Бліде й спокійне обличчя пані в білому повільно наближалось від дверей, ніби та крокувала по стелі. Служниці розступилися перед нею, а кремезний чоловік, наче аж трохи боязко опустивши очі, швидко вийшов. Дівчина чула, як віддаляються кроки й голоси, і зрозуміла, що лишилася наодинці з панею в білому. Тоді побачила, як та нахиляється над нею, і відчула її теплий приємний подих.

— Не бійся, — прошепотіла пані.

Сірі очі уважно дивилися на неї в тиші, а тильним боком долоні — з найніжнішою, яку тільки ця дівчина бачила, шкірою — жінка пестила її щоку. Дівчина подумала, що поставою й поведінкою пані скидалася на переможенного ангела, скинутого з неба в павутиння забуття. Дівчина поринула в затишок її погляду. Пані всміхнулась і з безмежною ніжністю погладила її по обличчю. Так у них минуло чи не пів години, майже в тиші, аж доки з двору долинув якийсь галас, і служниці повернулися у супроводі того молодого помічника та якогось пана, закутаного в товсте пальто і з чорною валізкою в руці. Лікар наблизився й негайно поклав руку їй на пульс. Його очі стривожено розглядали дівчину. Він помацав їй живіт і зітхнув. Дівчина ледве розуміла накази, які лікар віддавав служницям та слугам, що скупчилися біля вогню. Лише тоді вона знайшла сили й здобулася на голос, запитавши, чи дитина народиться здоровою. Лікар, який, судячи з виразу його обличчя, уже вважав обох покійниками, тільки презирнувся з пані в білому.

— Давид, — промурмотіла дівчина. — Він зватиметься Давидом.

Пані кивнула й поцілувала її в чоло.

— Тепер ти маєш зібратися з силами, — прошепотіла пані їй на вухо, міцно тримаючи за руку.

Минули роки, і я дізнався, що та заледве сімнадцятилітня дівчина лежала в повній тиші, не проронивши й стогону, розплющивши очі, з яких текли сльози по щоках, поки лікар ланцетом розрізав їй живіт, витягаючи на світ дитину, яка згодом зможе її пам'ятати лише зі слів інших. Я безліч разів питав себе, чи породілля встигла побачити, як пані в білому обернулася до неї спиною, аби прийняти на руки немовля й притулити до грудей, повитих білим шовком, тоді як мати простягала руки й благала, аби їй дали подивитися на дитину. Я часто питав себе, чи та дівчина змогла почути плач своєї дитини, коли маля понесли геть руки іншої жінки, а її полишили саму в тій кімнаті, простерту в калюжі власної крові, доки всі не повернулися, щоб огорнути саваном її ще тремке тіло. Я питав себе, чи відчувала вона, як одна зі служниць моцувалася з каблучкою на її лівій руці, аж обдираючи шкіру з пальця, аби вкрасти прикрасу, тимчасом як її тіло знов тягли в ніч, і обидва чоловіки, що були порятували її, вкладали її тепер на дрого. Я стільки разів питав себе, чи вона ще дихала, коли коні зупинилися й обидва типи взялися за саван, аби жбурнути його

в канаву, по якій стічні води сотень фабрик неслися в нетрі халуп та хижок із очерету й картону, що вкрили пляж Богатель.

Мені хотілося вірити, що в останній момент, коли смердючий потік виплюнув її у море, а саван розгорнувся у струмені, аби віддати її тіло бездонному мороку, вона усвідомлювала, що дитина, яку вона привела на світ, житиме й завжди її пам'ятатиме.

Я ніколи не дізнався про її ім'я.

Та дівчина була моєю матір'ю.

Панночка з Барселони

Лаїя мала п'ять років, коли батько продав її вперше. Це була невинна благочестива угода, до якої просто спонукали голод і борги. Едуардо Сентіс, фотограф і портретист без статків і слави, нещодавно успадкував фотомайстерню від людини, що була його наставником і покровителем більш ніж двадцять літ. Він почав там як учень і стажист, потім став помічником, а згодом, отримавши диплом (який не забезпечував доходів), піднявся до фотографа й заступника керівника. Майстерня розташовувалася в просторому цокольному приміщенні на вулиці Консехо де Сьєнто й мала чотири фотостудії, дві кімнати для проявлення та склад, забитий старими приладами в неробочому стані. З усім цим Едуардо успадкував численні заборгованості, бо господар більше знався на прозорості лінз та фотопластин, ніж рахунків. На момент його кончини Едуардо Сентіс уже понад пів року не отримував платні. За словами виконавця духівниці, посмертне успадкування справи та мізерного майна як доважка видавалися цілком гідною компенсацією за його відданість і безвідмовність. Тільки-но Едуардо розібрався з усіма паперами й рахунками, він зрозумів, що за всі віддані справі молоді роки й зусилля господар залишив йому не так спадщину, як справжнісіньке прокляття. Йому довелося звільнити всіх працівників і самому боротися за виживання майстерні й власне. Досі значна частина доходів, які приносила майстерня, припадала на всілякі родинні знаменні події — від весіль та хрещень до похоронів та причасть. Заклад особливо спеціалізувався на жалобних та поховальних урочистостях, і Едуардо Сентіс більше звик виставляти світло й фотографувати не так живих, як покійників, зображення яких, до того ж, ніколи не виходили змазаними під час довгих експозицій, бо ж вони не рухалися й не мали затримувати дихання.

І саме його репутація як портретиста похмуростей принесла йому одне замовлення, що спочатку здавалося звичайним і без великих ускладнень. Маргарита Понс, п'ятирічна дівчинка, дочка заможного

подружжя, яке проживало в осторонці на проспекті Тібідабо та володіло фабричним селищем на березі річки Тер, померла внаслідок якоїсь дивної гарячки в перший день нового 1901 року. Її мати, пані Еулалія, зазнала нервової кризи, яку родинні лікарі поквапилися полегшити добрячими дозами лаудануму. Пан Федеріко Понс, голова родини, добродій, неприхильний до всякого роду сентиментальностей, уже бачив смерть кількох своїх дітей, не проливши сльози й не випустивши печального зітхання. У нього вже був первісток-спадкоємець, хлопець здоровий та ставний. Втрата дочки — подія доволі печальна, та все ж означала заощадження родинного спадку в перспективах довготривалій та середньотривалій. Він не мав наміру баритися з траурною церемонією й подальшим похованням у родинному пантеоні на цвинтарі Монжуїк, аби якнайшвидше повернутися до узвичаєної щоденної праці; але пані Еулалія, створіння тендітне й схильне піддаватися навіюванням зловісних дамочок зі спіритичного товариства «Світло» з вулиці Елізабетс, не була готова так рішуче перегорнути сторінку. Щоб угамувати її зітхання, пан Федеріко погодився створити серію портретів покійної дочки, яких запраглося матері, перш ніж працівники похоронного бюро взялися б укладати тіло до труни зі слонової кості, оздобленої блакитними скельцями, для довічного зберігання.

Едуардо Сентіс, портретист покійників, був запрошений до осторонця на проспекті Тібідабо, де мешкала родина Понсів. Обійстя ховалося у кінці розкидистої алеї, до якої можна було потрапити через гратчасті металеві ворота на розі проспекту та вулиці Хосе Гарі. День був сірий і бридкий — скіпка тої неприємної, мрячної зими, що принесла бідоласі Сентісу таку лиху спадщину. Оскільки йому не було з ким залишити доньку Лаїю, він узяв її з собою. З дитячою долонькою в одній руці та валізою з лінзами й фотографічними міхами в другій, Сентіс уліз до блакитного трамвая й об'явився в осторонці Понсів із наміром розпочати рік доходами у дзвінкій монеті. Його зустрів слуга і через сад супроводив до будинку, а там фотографа відвели до невеличкої чекальні. Лаїя дивилася на все зачудованими очима, бо ніколи не бачила такого місця, що, здавалося, вийшло з чарівної казки, але з такої, де діють підступна мачуха й дзеркала, отруєні поганими спогадами. Зі стелі звисали кришталеві люстри, уздовж стін, увішаних картинами, стояли статуї, а товсті перські килими встеляли підлогу.

Сентіс, прикинувши тоннаж цього майна, відчув спокусу підняти тариф на свої послуги. Його прийняв пан Федеріко, який ледве подивився йому в очі й заговорив тоном, призначеним для прислуги та фабричних робітників. Фотограф мав годину, щоб зробити серію знімків покійної дівчинки. Побачивши Лаїю, пан Федеріко незадоволено нахмурився. Серед чоловіків його родини вважалося догмою, що корисність жіноцтва мусила виявлятися у спальні, за столом або на кухні, а ця шмаркачка не мала ні віку, ні походження, відповідних жодному з трьох варіантів. Аби виправдати присутність дівчинки, Сентіс послався на терміновість замовлення, яке не дало йому змоги знайти когось, хто б доглянув за нею. Пан Федеріко обмежився несхвальним зітханням і велів фотографу слідувати за собою сходами вгору.

Покійна дівчинка перебувала в одній із кімнат другого поверху. У прозорому шовковому платті, увінчана квітами, вона лежала на широкому ліжку, всипаному білими ліліями, а схрещені на грудях руки тримали розп'яття. Двоє слуг застигли в мовчанні при дверях. Сніп попелястого світла з вікна опромінював обличчя дівчинки. Шкіра її виглядом і кольором здавалася наче з мармуру. Блакитні й чорні жилки прокреслили майже прозоре обличчя. Очі глибоко запали, а губи мали пурпуровий колір. Уся кімната пропахла мертвими квітами.

Сентіс наказав дочці чекати в коридорі й заходився встановлювати триногу та фотокамеру навпроти ліжка. Він підрахував, що треба зробити шість знімків. Два перші плани з довгофокусними лінзами. Два середні — до пояса, два загальні — на повний зріст. Усі фото під тим самим кутом, бо припускав, що плани в профіль або у три чверті підкреслять плетиво темних вен та капілярів, що проступали під шкірою дівчинки, і вони на готових світлинах мали б значно більш зловісний вигляд, ніж належало в такій ситуації. Невеличка передержка дозволила б обілити шкіру й злагіднити загальний вигляд, додавши тілу теплішого й розсіяного світла, тлу — глибини, а оточення увиразнила б. Готуючи лінзи, він завважив, як щось рухається в одному з кінців кімнати. Те, що він, увійшовши, був прийняв за ще одну статую, виявилось жінкою в чорному, з покритим вуаллю лицем. Це була мати дівчинки — пані Еулалія, вона схлипувала в тиші й сновигала кімнатою, мов неприкаяна. Зрештою наблизилася до покійниці й погладила її по обличчю.

— Мій ангел говорить до мене, — сказала вона Сентісу. — Чи ви чуєте її?

Сентіс кивнув і далі займався приготуваннями. Що раніше він вийде звідти, то краще. Коли він усе наготував, щоб зробити перші знімки, то попросив матір вийти на кілька секунд із поля огляду. Вона поцілувала трупик у чоло й стала позаду камери.

Сентіс був такий зайнятий справою, що не помітив, як до кімнати увійшла Лаїя і залишилася стояти поряд, невідривно дивлячись на мертву дівчинку, простерту на смертнім ложі. Перш ніж він устиг зреагувати, пані Понс наблизилася до Лаїї й опустила перед нею на коліна. «Привіт, серденько. Це ти, мій ангеле?» — запитала вона. Господиня дому взяла доньку Сентіса на руки й притисла до грудей. Сентіс відчув, як йому захолола кров. Мати покійниці співала Лаїї колискову й погойдувала її на руках, казала, що вона — її ангел і що вони ніколи більше не розстануться. У ту мить з'явився пан Федеріко й одразу забрав дівча з рук дружини та й вивів її геть із кімнати. Пані Еулалія плакала й благала залишити її біля ангела, простягаючи руки до Лаїї. Щойно вони zostалися самі, фотограф якнайшвидше зробив знімки й зібрав обладнання. Коли він вийшов, пан Федеріко вже чекав на нього в приймальні з оплатою в конверті за послуги. Сентіс побачив, що там була сума, подвійна проти узгодженої. Пан Федеріко споглядав його із сумішшю сподівання й зневаги. І одразу ж зробив пропозицію: за щедру грошову винагороду фотограф наступного дня має привести дочку до осторонця Понсів і лишити її там до вечора. Сентіс приголомшено подивився на дочку, а потім на Понса. Підприємець подвоїв запропоновану суму. Сентіс мовчки відмовив. «Подумайте» було єдиним словом, яке промовив Понс, прощаючись.

Фотограф цілу ніч не стуляв очей. Лаїя побачила, як батько плаче в сутінках студії, і взяла його за руку. Він сказав, що відведе її до того дому, що вона буде ангелом і гратиме з пані. Рано-вранці вони підійшли до дверей осторонця. Гроші Сентісові було вручено через лакея і переказано повернутися о сьомій вечора. Він побачив, як Лаїя зникає в глибині будинку, й потягся вниз по проспекту, доки не натрапив на якесь кафе на початку вулиці Бальмес, де йому подали чарку бренді, ще одну, і ще, і ще — скільки було треба, аж доки не настала година йти забирати дочку.

Той день Лаїя провела, граючися з пані Еулалією та ляльками покійної. Пані Еулалія вдягала її у плаття померлої, цілувала, тримала на руках, розповідаючи історії та розказуючи про своїх братів, про тітку, про кішку, яка в них була і втекла. Вони грали в хованки та піднялися на мансарду. Бігали в саду й пополуднали біля водограю у дворі, кидаючи крихти хліба барвистим рибкам, що метушилися у водах ставочка. На смерканні пані Еулалія простяглася на ліжку, з Лаїєю під боком, і вихилила свою склянку з лауданумом. Отак, обійнявшись, обидві заснули в сутінках, доки один зі слуг не розбудив Лаїю і не провів до дверей, де її очікував батько з почервонілими від сорому очима. Побачивши дочку, він упав на коліна й обійняв її. Лакей простяг йому конверт із грошима й передав указівку привести дівча о тій самій годині наступного дня.

Того тижня Лаїя щодня прибувала до осторонця Понсів, аби перетворитися на маленького ангела, гратися його іграшками й носити його плаття, відповідати на його ім'я й розчинятися в тіні покійної дівчинки, яка зачаклувала кожен куток того печального темрявого будинку. На шостий день її спогадами стали спогади маленької Маргарити, а її минуле існування випарувалось. Вона перетворилася на ту бажану істоту й навчилася втілювати її ще яскравіше, ніж сама покійна. Навчилася читати погляди й бажання, слухати здригання сердець, хворих від утрати, і вишукувати жести й доторки, що втішали невтішне. Сама цього не розуміючи, навчилася перетворюватися на іншу особу, бути нічим і ніким, жити в шкірі інших. Вона ніколи не просила батька не відводити себе до того місця, ані розповідала йому, що відбувалось у ті довгі години, проведені всередині оселі. Фотограф, сп'янілий від грошей і полегкості, намагався заспокоїти совість химерою доброї справи, чином християнського милосердя. «Якщо не хочеш, ти не маєш ізнову йти до цього дому, чуєш? — казав їй щовечора батько, вертаючись з осторонця Понсів. — Але ми робимо їм добро».

Маленький ангел здимів, коли настав день сьомий. Переказували, що пані Еулалія прокинулася серед ночі й, не знайшовши дівчинки поряд, заходилася гарячково шукати її по всьому будинку, гадаючи, що вони досі грають у хованки. Лауданум та темрява вивели її до саду, де їй чувся якийсь голос і ввижався погляд маленького ангела з обличчям, покресленим блакитними венами, і з губами, почорнілими від отрути;

той голос кликав її з-під вод ставка, запрошував зануритися і прийняти холодні мовчазні обійми п'їтьми, яка притягала її, нашіптуючи: «Матінко, тепер ми будемо разом назавжди, як ти й хотїла».

Протягом років фотограф із дочкою об'їхали міста й мїстечка всїєї країни зі своїм ревью оман і втїх. У сїмнадцять років Лаїя вже встигла навчитися утїлення життїв і облич, спираючись лише на старї малюнки, фотографїї, якусь призабуту оповїдку чи спогади, що не хотїли померти. Інодї її мистецтво повертало смуток за першим потаємним і забороненим коханням, а її тремтливе тїло прокидалося пїд руками вїдставних уже коханцїв, людей, що могли купити в життї все, за винятком того, чого прагнули найбільше та що вже їм минулося.

Торговцї, що їм не бракувало грошей та бракувало життвя, пробуджувались, нехай лише на кїлька хвилин, у лїжках жїнок, яких дївчина вїдтворювала з розказаного потаємного бажання, зі сторїнок щоденника або сїмейного портрета, і спогад про яких супроводжував їх протягом усього життвя. Інодї її чудесне мистецтво сягало такої висоти, аж клїєнт губив розумїння, що то просто ілюзїя, аби потьмарити його вїдчуття й отруїти їх задоволенням на якїсь митї. І тодї вїрив той клїєнт, нїби ця дївчина й була тою, кого удавала, що предмет його бажання оживав, і він не хотїв вїдпустити його. Він був готовий втратити майно чи своє попереднє обридле життвя — порожнє й безплїдне, — аби прожити залишки своєї ілюзїї в обїймах цїєї дївчини, яка втїлювалася в те, чого їншим найбільше бажалось.

Коли таке траплялось, а траплялося це щоразу частїше, бо Лаїя навчилася читати душі й бажання чоловїкїв так точно, аж навїть її батько вїдчував інодї, що гра зайшла занадто далеко, обоє зникали на свїтанку, мов утїкачї, і кїлька тижнів затаювались в їншому мїстї, серед їнших вулиць. Тодї Лаїя ховалася в номерї розкїшного готелю, спала майже цїлий день, занурена в летаргїйний сон мовчаннтя й печалї, а батько тим часом вештався по мїських клубах, розтринькуючи капїтал, який вони зумїли згромадити лише за кїлька днїв. Обїцянки облишити таке життвя порушувались знову, і батько обїймав її, шепочучи, що от їще тїльки одна нагода, ще тїльки один клїєнт, і тодї вони усамїтняться в якомусь будинку на березї озера, де Лаїя вже нїколи бїльше не муситиме втїлювати в життвя прихованї бажання якогось заможного й хворого вїд самотностї пана. Лаїя знала, що батько бреше, бреше, не розумїючи, що робить це так, як і всї великї

брехуни, які спочатку брешуть самим собі, а далі вже не здатні побачити правду, хоч би вона й ранила в самісіньке серце. Знала, що він бреше, і прощала, бо любила його й у глибині душі бажала, щоб гра тривала, щоб незабаром знайти іншого персонажа, якому зможе надати плоті й крові та яким зможе заповнити, бодай на кілька днів чи годин, ту велику пустку, що ширилась усередині неї, поїдаючи її щоночі, коли вона серед шовкових простирадл у номері вишуканого готелю очікувала на повернення батька, сп'янілого від алкоголю й невдачі.

Щомісяця Лаїя приймала візит одного зрілого чоловіка зі скрушним обличчям, якого батько називав доктором Сентісом. Доктор, чоловік крихкотілий, жив загороджений від світу за скельцями своїх окулярів, які — сподівався він — приховували його зневірений переможений погляд, і знавав колись кращі дні. Замолоду, в роки найбільшого піднесення, доктор Сентіс володів престижним кабінетом на вулиці Аузіяса Марка, куди приходили пані й панночки на виданні чи що вже й по всьому. І там, із розчепіреними ногами простягнуті в залі з блакитною стелею, вершки барселонської буржуазії вже не ховали перед добрим доктором секретів чи сорому. Завдяки його рукам на світ з'явилися сотні здоровеньких малюків, а його піклування й поради врятували життя, а незрідка й репутації пацієнток, що не були належно навчені, аби та частина тіла, що найдужче палала й тріпотіла, зберігала більше секретів, ніж таїнство Пресвятої Трійці.

У доктора Сентіса були спокійні манери й дружній, лагідний тон людини, яка не бачить сорому чи ніяковості у справах житейських. Приязний і спокійний, він умів завоювати довіру й пошану жінок та дівчат, заляканих монашками й приплачуваними ченцями, які розказували, ніби сором буває тільки в темряві або за наущенням нечистого. Він пояснював їм без сором'язливості та маніження, як функціонує їхнє тіло, і навчав не відчувати якогось там встиду перед тим, що, як вважав він, було Господнім витвором. Звичайно ж, людина талановита й успішна, гідна й чесна не могла так легко існувати в суспільстві, й скоріше рано, ніж пізно, вибила її година. Падіння порядних завжди є справою рук тих, хто найбільше їм винен. Зраджують не тих, хто прагне нас занепастити, а тих, хто простягає нам руку, і стається це, аби просто не визнавати боргу вдячності, який маємо перед ними.

У випадку доктора Сентіса, зрада вичікувала певний час. Протягом років добрий доктор піклувався про одну високородну пані, що скніла в шлюбі без доторкань і майже без слів із чоловіком, якого ледве знала і з яким побувала в ліжку двічі за двадцять років. Силою звички пані навчилася жити із серцем, затягнутим павутинням, але не бажала вгамувати полум'я поміж ніг, і в одному місті, де чоловіки звикли поводитися зі своїми жінками, як зі святими й незайманками, а з жінками чужими — як із повіями й шльондрами, їй не було важко знайти коханців і зальотників, аби з ними розвіяти нудьгу й нагадати собі, що вона ще жива, хоч би тільки й від шиї униз. Пригоди й знегоди в чужих ліжках тягли певні ризики, і пані не мала секретів від доброго доктора, який перевіряв, чи її бліді й палкі стегна не стали жертвою недуг з недоброю славою. Відвари, мазі й мудрі поради від доброго доктора підтримували пані у стані пречистої пристрасті протягом років.

Та життя розпорядилось, як воно завжди й розпоряджається, коли має нагоду, щоб добрості лікаря вернулися до нього у вигляді жовчі та злоби. У кожному місті пристойне суспільство — це світ майже такий само маленький, як і його запаси порядності, й не могло трапитися інакше, ніж як одного клятого дня якийсь із тих коханців на пів години через свою нищість або з досади, а найпевніше, що через користь, розкрив секретне палке життя самотньої жінки перед очима її товаришок у заздрості. Історія про шльондру в шовкових панчохах — прізвисько, що ним якийсь пліткар із літературними претензіями охрестив її, — завирувала, немов гаряча кров, у пересудах спільноти, яка живилася злослів'ям і підозрами.

Поважні панове, регочучи, розкошували описами в найменших подробицях принад пані, оберненої на шльондру в шовкових панчохах, а їхні не менш поважні й зневажені половини перешіптувалися про оту упосліджену потіпаху, яку мали ж колись за свою подругу, а вона витворяла таке, що й вимовити бридко, розбещуючи душі й промежини їхніх чоловіків та синів навкарачки й з повним ротом, і тут дамочки просто хизувалися лінгвістичною акробатикою, якої їх точно не навчали протягом одинадцяти років у школі Найсвятішого Серця. Ця історія, що ширилася з уст до уст, стаючи дедалі екстравагантнішою, не забарилася дійти й до високогідного мужа знакомитої шльондри в шовкових панчохах. Балакали потім, що не

винуватий ніхто, що покинути родинне житло було власним вибором тої пані, що вона залишила там свої наряди й коштовності, що перебралася до холодної, неосвітленої, невмебльованої квартири на вулиці Мальорка й що одного прекрасного січневого дня вклалася на ліжку при відчиненому вікні й випила пів склянки лаудануму, і серце її потому спинилося, а очі, розплющені на холодному зимовому вітрі, зтягло памороззю.

Її знайшли оголеною, при ній був лише довгий лист з іще не просохлим чорнилом, у якому вона розкривала свою історію і в усьому винуватила доктора Сентіса, що запаморочив її своїми відварами та лукавими словами, аби вона поринула в нестямне й хтиве життя, від якого спасінням могли бути тільки молитва й зустріч із Господом біля воріт чистилища.

Цей лист, переписаний або переказаний, мав широкий обіг серед добropорядного товариства, і вистачило місяця, аби перестав заповнюватися журнал відвідувань консультації доктора Сентіса, а його мовчазна спокійна фігура тепер сприймалася скрізь із погордою, ледве варта погляду чи слова. Після місяців нужди доктор спробував знайти роботу в лікарнях міста, але його ніде не хотіли брати, бо чоловік покійної, яка зі шльондри в шовкових панчохах перейшла в розряд святої мучениці в білому покрові, був людиною неабияк впливовою, тож дав відповідні накази й пригрозив, що кожен, хто зглянеться над доктором Сентісом, доєднається до нього в просторі забуття.

Час та ігнорування спустили доброго доктора з ватяних хмар заможної Барселони, і він став жителем безкраїх сутеренів її вулиць, де сотні шльондр, тепер уже не в шовкових панчохах і зі знедоленими душами, винагородили його послуги й чесність хай не грошима, які заледве мали, але повагою й подякою. Добрий доктор, продавши за безцінь консультацію на вулиці Аузіяса Марка й шале в передмісті Святого Гервасія, аби якось пережити тяжкі роки, придбав скромну квартирку на вулиці Кондаль, де йому й судилося померти багато років по тому, щасливому, втомленому й без докорів сумління.

Саме в ті перші роки, коли доктор Сентіс ходив по публічних будинках та *мебльованих* кімнатах П'ятого Району, озброєний ліками й здоровим глуздом, він і натрапив на фотографа, який спробував надати в його розпорядження, безоплатно, таланти своєї дочки.

Фотограф чув, що доктор втратив дочку, якій було тільки чотирнадцять років, на ім'я Лаїя, і що невдовзі його покинула дружина, не в змозі знести втрату істоти, яка їх єднала. Хто його знав, казав, що добрий доктор жив, зачаклований трагедією смерті Лаїї, яку не зміг урятувати, попри всі зусилля. Фотограф, якого доктор вилікував від якоїсь вушної інфекції, через яку він був на межі втрати слуху й мало не здорового глузду, хотів відплатити йому натурою і був упевнений, що, вивчивши світлини й спогади, які доктор зберігав про покійну, його дочка змогла б повернути її до життя, повернути докторові хоча б на декілька хвилин те, що він любив найбільше у світі. Доктор такий подарунок відхилив, але зайшов у приятель із фотографом і зрештою перетворився на лікаря його доньки, яку відвідував щомісяця й убезпечував від хвороб і недуг, властивих її професії.

Лаїя обожнювала доктора й палко чекала на його візити. Це був єдиний знайомий їй чоловік, який не дивився на неї з пожаданням, не проєктував на неї безнадійні фантазії. Вона могла балакати з ним про речі, які ніколи б не заторкнула в розмові з батьком, і звіряла йому побоювання й тривоги. Доктор, що ніколи не судив своїх пацієнтів та заняття, які життя для них обрало, не міг приховати свого заперечення способу, в який фотограф торгував найкращими роками дочки. Іноді лікар розповідав їй про свою доню, яку втратив, і дівчина знала — і не було потреби, аби це їй казав хтось інший, — що тільки їй доктор звіряв свої секрети й спогади. У глибині душі вона бажала зайняти місце тої другої Лаїї та перетворитися на дочку цього сумного й доброзичливого чоловіка і покинути фотографа, якого пожадливість та брехня перетворили зрештою на чужинця в одежі її батька. Те, в чому їй відмовило життя, могла надати смерть.

Невдовзі по тому, як їй виповнилося сімнадцять, Лаїя зрозуміла, що завагітніла. Батьком міг бути будь-який із клієнтів, які по троє щотижня отак одержували гральні борги фотографа. Попервах Лаїя приховувала від батька вагітність і вигадувала тисячі відмовок, аби протягом перших місяців уникати візитів доктора Сентіса. Корсети та мистецтво робити так, аби інші бачили в ній те, що хотіли бачити, зробили решту. На четвертому місяці вагітності один з її клієнтів — лікар, що був суперником доктора Сентіса, а тепер успадкував значну частину його пацієнтів, звернув увагу на цю обставину під час гри,

у якій Лаїя, з кайданками на руках і ногах, піддавалася жорстокому обстеженню руками лікаря, бо йому болісні стогони пацієнток розпалювали пристрасть. Він залишив дівчину, скривавлену й голу, на ліжку, де кілька годин по тому її й знайшов батько.

Розкривши правду, фотограф запанікував і повів дочку до одного бабища, яке практикувало своє лихе мистецтво в підвалі на вулиці Авін'йон, аби дівчина позбулася знатного байстрюка, що носила в собі. Серед свічок та відер зі смердючою водою, розпростерта на брудній закривавленій койці, Лаїя сказала старій відьмі, що їй страшно і що вона не хоче робити боляче невинному створінню, яке носить у череві. За згоди фотографа відьма дала їй випити якусь зеленувату густу рідину, що потьмарила її свідомість і зламала волю. Дівчина відчула, що батько тримає її за зап'ястки, а відьма розсуває стегна. Відчула, як щось холодне й металеве знаходить собі шлях у нутрощах, ніби крижаний язик. У маренні їй вчувався плач немовляти, яке звивалося в її череві й благало дозволити йому жити. І саме тоді вибух болю, тисяч ножів, що вгризалися в її нутрощі, вогню, що палив зсередины, охопив усе її єство і змусив зомліти. Єдине, що вона змогла запам'ятати, це ніби занурення в колодезь із чорною димучою кров'ю і ніби щось або хтось тягне її за ноги.

Вона опритомніла на тій само койці, під байдужим відьминим поглядом. Почувалася слабкою. Глухий пекучий біль розливався по череву й стегнах, наче все тіло було незагоєним шрамом. Її лихоманковий погляд зустрівся з очима тої відьми. Лаїя запитала про батька. Відьма заперечно похитала головою. Лаїя знепритомніла ще раз, а коли знов розплющила очі, світло, яке сіялося крізь віконце на рівні з хідником вулиці, дало їй зрозуміти, що вже світає. Відьма стояла спиною до неї, готуючи якусь бурду, що відгонила медом і алкоголем. Лаїя запитала про батька. Відьма простягла гарячу чашку й сказала випити, бо їй полегшає. Вона випила, і гарячий драглистий бальзам трохи вгамував муку, що гризла їй черево.

— А де мій батько?

— І отой був твоїм батьком? — запитала відьма з гіркою посмішкою.

Фотограф покинув її, вважаючи мертвою. Її серце перестало битися на дві хвилини, пояснила відьма. А батько, побачивши, що вона померла, кинувся навтьоки.

— Я теж думала, що ти померла. Але за кілька хвилин ти розплющила очі й знову задихала. Вважай себе щасливицею, дочко. Хтось у високості, напевно, дуже тебе любить, бо ти народилася знову.

Коли Лаїя знайшла в собі сили підвестися й прийти до готелю «Колумб», у номерах якого вони прожили три тижні, у реєстратурі їй сказали, що фотограф виїхав напередодні, не повідомивши адреси. Він забрав усю її одягу, залишив тільки альбом зі світлинами Лаїї.

— І не залишив мені ніякої записки?

— Ні, панянку.

Тиждень Лаїя шукала батька по всьому місту. Його ніхто більше не бачив у клубах та кафе, де той був завсідником, хоча всі просили її не забути йому сказати, якщо побачить, щоб він з'явився віддати борги та оплатити рахунки. На другий тиждень вона зрозуміла, що вже його не знайде, і, не маючи ні житла, ні приятелів, з'явилася до доктора Сентіса, який, тільки-но побачивши дівчину, зрозумів, що справи кепські, й наполіг, аби оглянути її. Коли добрий доктор пересвідчився у шкоді, яку стара відьма заподіяла нутрошам дівчини, він розридався. Того дня в чоловіка знов з'явилася донька, а Лаїя вперше знайшла батька.

Вони жили разом у скромній квартирі доктора на вулиці Кондаль. Доходи лікаря були невеликі, але достатні, щоб записати Лаїю до одної зі шкіл для дівчат і протягом року підтримувати вигадку про те, що все буде добре. Поважний вік доктора й певна необережність із дозами ефіру, якими він тайкома намагався втамувати біль свого існування, завдали йому шкоди. Його руки почали тремтіти, і він став утрачати зір. Чоловік згасав, і Лаїя полишила школу, щоб доглядати його.

Із зором добрий доктор почав також утрачати й розуміння речей та вважати, що вона його справжня дочка, яка повернулася з царства мертвих, щоб його доглянути. Іноді, коли вона підтримувала його своїми руками й дозволяла йому плакати, Лаїя теж у це вірила. Коли невеликі заощадження вичерпалися, Лаїя була змушена згадати про свої таланти й повернутися на арену.

Вільна від батькових пут, Лаїя збагнула, що її здібності примножилися. По якихось двох місяцях найкращі заклади міста вже билися за її послуги. Вона обмежувалася одним клієнтом на місяць за ціну якнайвищу. Тижнями вивчала випадок і створювала подобизну фантазії, яку мала втілити на кілька годин. Вона ніколи не зустрічалася

вдруге з тим самим клієнтом. Ніколи не розкривала своє справжнє єство.

По району пішла поголоска, ніби старий доктор мешкав з юнкою сліпучої краси, і з-поміж мороку й озлоблення воскресла його колишня дружина, яка, покинувши чоловіка багато років тому, захотіла повернутися додому, аби до решти сприкрити старість людині, що вже не бачила й не пам'ятала нічого й чиєю єдиною дійсністю було товариство дівчини, яку доктор сприймав за власну дочку, яка читала йому книжки й підтримувала на руках, називаючи — і саме так відчуваючи! — батьком. Через суд і поліцію пані Сентіс таки витурила Лаїю з дому та — майже — з життя доктора. Дівчина знайшла притулок в одному закладі, керованому старою професіоналкою в альковних справах, Сімоною де Саньєр, і провела там декілька років, намагаючись забути, хто вона; намагаючись забути, що єдиний спосіб почуватися живою — це давати життя іншим. Вечорами, коли це дозволяла докторова дружина, Лаїя приходила до нього на квартиру на вулиці Кондаль і виводила погуляти. Вони відвідували місця й сади, де, як він пригадував, бував колись зі своєю дочкою, і там Лаїя, та Лаїя, яку він пам'ятав, читала йому книжки або освіжала спогади, яких сама не мала, та які зробила своїми. Так минули майже три роки, протягом яких доктор Сентіс згасав тиждень за тижнем, доки того дощового дня, коли я пішов за нею аж до помешкання доктора, і Лаїя одержала звістку про те, що її батько, єдиний батько, якого мала, помер уночі з її ім'ям на устах.

Вогненна троянда

І отак, коли настало 23 квітня, в'язні галереї повернулися подивитись на Давида Мартіна, який із заплющеними очима лежав у темряві своєї келії, і попрохали його розповісти якусь історію, щоб - розігнати нудьгу.

— Я розповім вам одну історію. Історію про книжки, про драконів та про троянди, як того вимагає сьогоднішня, але насамперед історію про тіні й попіл, як того вимагає час...

Із утрачених фрагментів «В'язня Неба»

1

Хроніки оповідають, що коли творець лабіринтів прибув до Барселони на обклавку корабля, що йшов зі Сходу, то він уже віз із собою зародок прокляття, яке мало забарвити небо над містом вогнем і кров'ю. Ішов рік милостю Божою 1554-й, і пошесть лихоманки - подесяткувала за зиму населення, залишивши місто окритим покровом охристого диму, що здіймався від вогнищ, де палали трупи й савани сотень покійних. Можна було побачити здалеку, як спіраль міазмів повзе вгору поміж веж та палаців, щоб здійнятися жалобною провістю, попереджаючи подорожніх, аби не наближалися до мурів міста й ішли собі далі. Свята Інквізиція розпорядилася замкнути місто, а її розслідування з'ясувало, що пошесть бере початок у колодязі неподалік від єврейського кварталу Кагал Санаужі, де внаслідок диявольської змови семітських лихварів була отруєна вода, як то було точно доведено — що й місця для сумнівів не лишалося — по кількох днях нещадних допитів. Їхні численні статки було експропрійовано, а рештки тіл пожбурено в болотисту яму, тож тільки й лишалося, що чекати, коли молитви добропорядних містян повернуть Барселоні Боже благословення. Із кожним днем ставало менше померлих, а більше тих, хто відчував, що найгірше вже лишилося позаду. Проте долі було завгодно, аби щасливчиками стали перші, натомість другим довелося

зздрити тим, хто вже покинув цей паділ смутку. Коли нарешті чийсь нерішучий голос таки наважився припустити, що велика кара впаде з небес, аби змити лиходійство, вчинене *In Nomine Dei*^[7] проти єврейських торговців, уже було пізно. Нічого з неба не впало, окрім попелу й пилу. Цього разу біда прийшла з моря.

2

Корабель угледіли на світанку. Кілька рибалок, що лагодили сіті біля Морської Стіни, побачили, як він виникає з туману, несений хвилями припливу. Коли він уткнувся носом у прибережний пісок і похилився на бакборт, рибалки видерлися на палубу. З нутроців корабля йшов сильний сморід. Трюм був затоплений, і дюжина саркофагів плавала серед сміття. Едмонда де Луну, майстра лабіринтів і єдиного вцілілого після подорожі, знайшли прив'язаного до стерна й опаленого сонцем. Попервах його сприйняли за мерця, але, оглянувши, помітили, що йому ще кривавили обв'язані мотузками зап'ястки, а від губ линув слабкий подих. За поясом він мав зошит у шкіряній оправі, та ніхто з рибалок не забрав його собі, бо на ту хвилю в порту вже встиг з'явитися загін солдатів, капітан яких, виконуючи накази з Єпископського палацу, де занепокоїлися прибуттям судна, розпорядився перенести вмирущого до лікарні Святої Марії неподалік і виставив своїх людей охороняти потерпілий корабель, доки представники Інквізиції зможуть прибути для його обстеження й належного з'ясування того, що трапилося. Зошит Едмонда де Луни був переданий великому інквізиторові Хорхе де Леону, блискучому й амбітному лицареві Церкви, який вірив, що його зусилля, спрямовані на очищення світу, невдовзі здобудуть йому статус блаженного, святого й живого світла віри. Після побіжного огляду Хорхе де Леон об'явив, що зошит було списано мовою, чужою християнству, і наказав своїм людям розшукати друкаря на ім'я Раймундо де Семпере, що мав скромну майстерню поряд із воротами монастиря Святої Анни і, подорожуючи замолоду, знав ще й інші мови, окрім рекомендованих добропорядному християнинові. Під загрозою тортур друкар Семпере був змушений поклястися зберегти в таємниці все, що йому було довірено. Лише тоді він дістав дозвіл дослідити зошит у залі під охороною вартових на верхньому ярусі бібліотеки

архидияконського будинку поряд із собором. Інквізитор Хорхе де Леон уважно й жадібно стежив.

— Думаю, що текст складено перською, ваша святосте, — промурмотів переляканий Семпере.

— Я ще не святий, — уточнив інквізитор. — Та на все є свій час. Продовжуйте...

І отак протягом цілої ночі друкареві Семпере довелося читати й перекладати для великого інквізитора потаємний щоденник Едмонда де Луни, шукача пригод і носія прокляття, яке мало привести до Барселони звіра.

3

Тридцять років тому Едмонд де Луна вирушив із Барселони, прямуючи на Схід у пошуках чудес та пригод. Подорож по Середземному морю вела його до заборонених островів, відсутніх на навігаційних картах, до ложа принцес та створінь стидкої природи, до пізнання таємниць цивілізацій, похованих часом, до посвячення в науку й мистецтво будівництва лабіринтів — дару, що мав уславити його і завдяки якому він здобув посаду й достаток на службі в султанів та імператорів. Із роками примноження задовольень і багатств майже перестало значити щось для нього. Він удовольнив свою захланну спрагу й амбіції більше, ніж міг мріяти хто-небудь зі смертних, і вже у зрілому віці, знаючи, що дні його вже хиляться до смеркання, сказав собі, що ніколи більше не надаватиме послуг комусь, якщо тільки в обмін не одержить найбільшу з винагород — заборонене знання. Роками він відхиляв запрошення побудувати найдивовижніші й найзаплутаніші лабіринти, адже ніщо з того, що йому могли дати взамін, не було йому бажаним. Він почав уже думати, що у світі не лишилося скарбів, яких би йому не підносили, коли до вух його долинула чутка, що імператор Константинополя потребував його послуг, відплатою за які готовий був подарувати тисячолітній секрет, до якого жоден зі смертних не мав доступу протягом віків. Знудьгований і спокушений останньою можливістю оживити полум'я своєї душі, Едмонд де Луна відвідав імператора Костянтина у його палаці. Костянтин жив в упевненості, що рано чи пізно облога оттоманських султанів покінчить із його імперією і зітре з лиця землі

знання, які місто Константинополь накопичило протягом століть. З цієї причини він бажав, щоб Едмонд накреслив найбільший із будь-коли створених лабіринтів, таємну бібліотеку, ціле місто книг, яке мало би приховано існувати під катакомбами Ая-Софії, де заборонені книги та чудеса мислі віків були б збережені назавжди. Імператор Костянтин не віддаровував за це ніяким скарбом. Він запропонував лише флакон, маленьку пляшечку з ограненого кришталю, що містила шарлатову рідину, яка сяяла в темряві. Костянтин дивно посміхнувся, простягаючи де Луні флакон.

— Багато років я чекав можливості знайти людину, гідну цього дару, — пояснив імператор. — У хибних руках він може стати знаряддям чинення зла.

Заінтригований Едмонд у захваті роздивлявся пляшечку.

— Це крапля крові останнього дракона, — прошепотів імператор. — Секрет безсмертя.

4

Кілька місяців Едмонд де Луна працював над планами великого лабіринту книг. Не будучи задоволеним, знов і знов переробляв проєкт. Він зрозумів тоді, що йому вже не важила плата, адже безсмертя було би плодом створення цієї дивовижної бібліотеки, а не гаданого магічного питва з легенди. Імператор терпеливо, але й занепокоєно нагадував йому, що вирішальна облога османів була вже близько й що гаяти час не можна. І зрештою, коли Едмонд де Луна все ж таки знайшов розв'язання великій головоломці, було вже пізно. Війська Мехмеда II Завойовника обложили Константинополь. Кінець міста й імперії був неминучим. Імператор одержав креслення й був у захваті, але розумів, що ніколи не зможе побудувати лабіринт під містом, яке мало його ім'я. Тоді він попрохав Едмонда, щоб той спробував вислизнути з облоги разом із багатьма іншими митцями й мислителями, які мали вирушити до Італії.

— Я знаю, ви знайдете належне місце для побудови лабіринту, друже мій.

На знак подяки імператор вручив йому флакон із кров'ю останнього дракона, проте тінь неспокою набігла йому на обличчя в ту мить.

— Коли я запропонував вам цей дар, я вас спокушав, свідомий невиситимості людського розуму. Тепер же хочу, щоб ви прийняли також цей скромний амулет, який, можливо, одного дня допоможе мудрості вашої душі уникнути спокуси, коли ціна амбіції виявиться занадто високою...

Імператор зняв із шиї медальйон і простяг майстрові. Підвіска не мала ні золота, ні коштовностей — усього лише камінчик, що здавався просто піщинкою.

— Людина, яка дала його мені, сказала, що це сльоза Христа. — Едмонд наморщив лоба. — Знаю, що ви не є людиною віри, Едмонде, але віра знаходиться сама, коли її не шукаєш, і з'явиться одного дня, коли не ваш розум, а ваше серце прагнутиме очищення душі.

Едмонд не хотів суперечити імператорові й повісив на себе непоказний медальйон. І, маючи в багажі лише плани свого лабіринту та шарлатний флакон, відплив тої самої ночі. Константинополь та імперія невдовзі впадуть, після жорстокої облоги, а Едмонд тим часом перетинав Середземне море, прагнучи потрапити до міста, яке покинув у юності.

Плив він разом із якимись найманцями, що дали йому місце, сприйнявши за багатого торговця, якому вже у відкритому морі можна буде допомогти позбавитися тягаря його торби. Коли ж виявили, що при ньому не було якогось багатства, то хотіли викинути за борт, та він переконав їх дозволити йому зостатися на кораблі, оповідаючи деякі зі своїх пригод у дусі Шехерезади. Суттю трюку було залишати їх у спраглому очікуванні кінцівки; один мудрий оповідач із Дамаска снів йому: «Тебе за це зненавидять, але ще більше бажатимуть твоїх оповідок».

У вільні хвилини він почав записувати в зошит свої спомини. Щоб убезпечити їх від цікавих очей тих піратів, писав перською, дивною мовою, якої навчився за роки перебування у стародавньому Вавилоні. На півшляху вони зустрілися з кораблем у дрейфі, на якому не було ні пасажирів, ні команди. Він віз великі амфори з вином, які вони забрали на свій корабель, тож пірати напивалися щоночі й слухали Едмондові історії, не дозволяючи йому скуштувати ані краплі. За кілька днів команда почала хворіти, і невдовзі найманці вже вмирали один по одному, ставши жертвою отрути, що містилася у вині.

Едмонд, єдиний, хто уникнув тої долі, почав укладати їх у саркофаги, які пірати везли в трюмі, — то була здобич після якогось грабунку. Допіру коли він залишився один живий на борту й боявся померти, нескінченно дрейфуючи у відкритому морі в найстрашнішій з усіх самотностей, то наважився відкоркувати шарлатовий флакон і на секунду нюхнути його вміст. Було досить однієї миті, щоб він розгледів безодню, яка прагла оволодіти ним. Він відчув випар, що поповз із флакона йому по шкірі, й на секунду побачив, як його руки вкриваються лускою, а нігті перетворюються на кігті, гостріші й смертоносніші за найстрашнішу сталеву зброю. Тоді він схопився за ту дрібнесеньку піщинку, що висіла в нього на шиї, і заблагав Христа, в якого не вірив, про спасіння. Чорна безодня душі розсіялася, й Едмонд зітхнув, знов побачивши, що руки його стають, як у звичайного смертного. Він заткнув флакон і вилаяв себе за простодушність. І усвідомив тоді, що імператор не обманув його, але зрозумів і те, що то не було ані якоюсь платнею, ані благодаттю. То був ключ від пекла.

5

Коли Семпере закінчив перекладати зошит, серед хмар проглянув перший промінь світанку. Невдовзі по тому інквізитор, не проронивши ні слова, покинув залу, а двоє вартових увійшли, щоб відпровадити його до келії, з якої — був він упевнений — йому вже ніколи не вийти живим.

Поки Семпере нидів у темниці, люди великого інквізитора обстежували рештки кораблетрощі, сховані до великої металевій скрині, й таки натрапили на шарлатний флакон. Хорхе де Леон чекав їх у соборі. Їм не вдалося знайти підвіску з гаданою сльозою Христа, на яку був натяк у тексті Едмонда, але інквізитора це не зупинило, бо він знав, що його душа не потребувала якогось очищення. З отрутою пристрасті в очах інквізитор узяв шарлатний флакон, підняв його перед олтарем, аби поблагословити, й, дякуючи Богові та пеклу за цей дар, випив його вміст одним ковтком. Минуло кілька секунд, і нічого не сталося. Тоді інквізитор розреготався. Солдати спантеличено переглядалися, питаючись, чи, бува, Хорхе де Леон не з'їхав з глузду. Для більшості з них це була остання думка в житті. Вони побачили, як

інквізитор упав на коліна, і порив крижаного вітру пронісся по собору, тягнувши за собою дерев'яні лави, валячи статуї та запалені свічки.

А тоді почули, як тріщить його шкіра й розламуються члени, як в агонічному витті голос Хорхе де Леона перетворювався на глибинне ричання звіра, що виринав з його плоті, швидко розростаючись у скривавленому місиві луски, кігтів та крил. Хвіст, усіяний гострими, як сокири, пластинами, тягся величезною змією, і коли тварюка обернулася й показала їм морду з розвогненими очима, всіяну іклами, то у них майже не стало духу дременути навтьоки. Язики вогню накинулися на них, недвижних, відриваючи м'ясо від кісток, як вихор зриває листя з дерев. Тоді звір розправив крила, й інквізитор, святий Георгій^[8] і дракон в одній подобі, шугнув угору, пролетівши в зливні скла й вогню крізь троянду^[9] собору, і здійнявся над дахами Барселони.

6

Шість днів і сім ночей звір сіяв жах, руйнуючи храми й палаци, запалюючи сотні будинків, а натрапивши на тремтячі фігурки, що благали про милосердя після того, як він зірвав дахи над їхніми головами, розривав їх кігтями. Багряний дракон ріс день за днем і пожирав усе, що тільки знаходив на своєму шляху. Розірвані тіла дощем падали з неба, полум'я його подиху розтікалося по вулицях кривавим потоком.

На сьомий день, коли всі вже думали, що звір зрівняє місто із землею і винищить до ноги всіх мешканців, якась самотня фігура вийшла йому назустріч. Едмонд де Луна, ледве оклигавши, ще кульгаючи, зійшов сходами, що вели на дах собору. І чекав там, аби дракон, узрівши, кинувся на нього. З-поміж чорних хмар диму й приску випірнув звір і полетів, мало не торкаючись барселонських дахів. Він уже так виріс, що розміром аж перевищив храм, з якого колись виринув.

У його очах, величезних, наче озера крові, Едмонд де Луна побачив своє відображення. Звір роззявив щелепи, щоб проковтнути його, летячи тепер, ніби гарматне ядро, над містом і вириваючи у своєму леті веранди й вежі. І тоді Едмонд де Луна дістав ту дрібну піщинку, що висіла в нього на шиї, і стис її в кулаці. Він пригадав слова

Костянтина й сказав собі, що віра нарешті знайшла його і що його смерть — дуже маленька ціна за очищення чорної душі звіра, яка була не чим іншим, як душею всіх людей. І він підніс кулак із затиснутою сльозою Христа, заплющив очі й віддав себе в жертву. Паща проковтнула його зі швидкістю вітру, і дракон здійнявся увись, лишаючи під собою ряди хмар.

Ті, хто пам'ятає той день, кажуть, що небо розколося надвоє, і величезна блискавка запалила твердь небесну. Звіра огорнули язики полум'я, струмуючи поміж його іклами, а змахи його крил утворили величезну вогненну троянду, яка розпростерлася над усім містом. А тоді запала мовчанка, і коли всі знов розплющили очі, то небо вже було геть темне, як у глибоку ніч, а з височіні посипалися зливою клапті лисучого попелу, вкриваючи вулиці, опалені руїни й місто могил, храмів та палаців білим покривалом, що розпадалося від доторку й пахло вогнем та прокляттям.

7

Тієї ночі Раймундо де Семпере вдалося втекти з келії, повернутися додому й пересвідчитися, що його родина та друкарня пережили катастрофу. На світанку друкар підійшов до Морської Стіни. Рештки корабля, що привіз Едмонда де Луну назад до Барселони, погойдували хвилі припливу. Море вже почало підточувати остов і проникати всередину, ніби йшлося про дім, у якого вибили одну стіну. Обходячи в примарному світанковому світлі нутрощі судна, друкар нарешті знайшов те, що шукав. Сіль уже роз'їла частину прокреслених ліній, але в цілому план великого лабіринту лишився неушкодженим, саме таким, як його й спроектував Едмонд де Луна. Раймундо сів на пісок і розгорнув його. Розум не міг охопити заплутаність і складність розрахунків цієї фантазії, та він сказав собі, що ще з'являться світлі уми, здатні розкрити її секрети, і що до тої пори, коли мудріші зрозуміють, як утілити в життя лабіринт, не забувши й про ціну, сплачену звірові, він зберігатиме плани в родинній скрині, де вони — він не мав у тому жодного сумніву — одного дня відкриються творцеві лабіринтів, гідному такого виклику.

Князь Парнасу

Сонце, стікаючи шарлатною кров'ю, поринало за лінію небокраю, коли кавалер Антоні де Семпере, якого всі звали *майстром книжок*, виліз на самісінький верх муру, що оточував місто, і розгледів удалині наближення кортежу. Ішов Божою милістю рік 1616-й, і пропахлий порохом туман зміївся над дахами створеної з каменю та вкритої курявою Барселони. Майстер книжок обернув очі до міста, і його погляд потонув у мареві веж, палаців та провулків, тремких у випарах повсякчасної сутіні, ледве прорізуваної смолоскипами та повозами, що тяглися, дряпаючи стіни.

«Колись мури падуть, і Барселона розтане під небом, ніби чорнильна крапля у святій воді».

Майстер книжок усміхнувся, пригадавши ці слова, які проказав його добрий друг, покидаючи місто шість років тому.

«Я забираю із собою пам'ять, в'язень краси її вулиць і боржник її темної душі, до якої обіцяю повернутися, щоб, схиливши голову, притулитися до неї в найсолодшому із забуттів».

Луна від цокоту копит, що наближалися до мурів, обудила його від мріяння. Майстер книжок обернув погляд на схід і розгледів кортеж, який уже в'їжджав на дорогу, що вела до великих воріт Святого Антонія. Погребальний повіз був чорний, оздоблений металевими рельєфами й вигравіюваними фігурами, що зміїлися довкола заскленої домовини, запнутої оксамитом. Його супроводжували два вершники. А тягла четвірка румаків, прикрашених плюмажами й жалобними попонами; і колеса, обертаючись, здіймали хмару куряви, що бурштиново палала в призахідному промінні. На козлах виднілася постать візника, обличчя якого було закрите, а за його спиною, вінчаючи повіз, ніби корабельна носова фігура, височів срібний ангел.

Майстер книжок опустил очі й зажурено зітхнув. А тоді зрозумів, що він не сам, і навіть не мав потреби оглядатися, аби розпізнати присутність іншого. Він відчув той повів холодного вітру й пахощі засохлих квітів, що завжди його супроводжували.

— Кажуть, ніби добрим другом є той, хто вміє водночас пам'ятати й забувати, — мовив гість. — Бачу, Семпере, ви не забули про зустріч.

— Ані ви про борг, *сіньйоре*.

Другий кавалер наблизився, його бліде обличчя опинилося ледве за п'ядь від лица майстра книжок, аж Семпере зміг розгледіти власне відбиття в темному дзеркалі цих зіниць, що мінилися в кольорі й звужувалися, ніби вовчі, забачивши свіжу кров. Кавалер не постарів ні на день і був одягнений так само вишукано. Семпере відчув озноб і величезне бажання кинути навітьоки, але обмежився чемним кивком.

— Як ви мене знайшли? — запитав він.

— Вас видає запах друкарської фарби, Семпере. Чи надрукували ви останнім часом щось вартісне, що могли б порадити мені?

Майстер книжок глянув на томик, який кавалер тримав у руках.

— Моя друкарня скромна, не претендує друкувати пера, гідні вашого смаку. Крім того, бачу, що *сіньйоре* вже має щось до читання на вечір.

Кавалер сяйнув намистом посмішки, всіяним білими гострими зубами. Майстер книжок відвів погляд на кортеж, що вже під'їхав до міського муру. Відчувши, як йому на плече лягла кавалерова рука, він зціпив зуби, щоб не затреміти.

— Та не бійтеся, друже Семпере. Раніше хрипи Авельянеди^[10] та зграї невдах і заздрісників, яких друкує ваш друг Себастьян де Кормельяс^[11], дійдуть до потомків, ніж душа мого дорогого Антоні де Семпере — до скромного закладу, яким я правую. Нема чого вам мене боятися.

— Щось схоже ви казали панові Мігелю сорок шість років тому.

— Сорок сім. І я не брехав.

Майстер книжок швидко глянув кавалерові просто в очі, й на мить, мов у сні, йому здалося, ніби на його обличчі з'явився смуток, такий само великий, як і той, що обліг його самого.

— Я гадав, що це для вас переможний день, *сіньйоре* Кореллі, — наголосив він.

— Краса й знання — це єдине світло, що осяває цю жалюгідну скотарню, по якій я приречений вештатись, Семпере. Втратити його — найбільша моя журба.

У них під ногами жалобний кортеж саме проїжджав крізь ворота Святого Антонія. Кавалер порухом руки запросив друкаря зійти до нього.

— Ходімо зі мною, Семпере. Повітаймо нашого доброго друга пана Мігеля в Барселоні, яку він так любив.

І по тих словах старий Семпере полинув у спомин і спогад про той далекий день, коли неподалік від цього самого місця познайомився з юнаком, що мав ім'я Мігель де Сервантес Сааведра, чії доля й пам'ять мали поєднатися з долею його та з ім'ям його в темряві часів...

Барселона, 1569 рік

То були легендарні часи, коли історія не мала іншого зняряддя, ніж пам'ять про те, що ніколи не сталося, а життя не спромагалося на іншу мрію, ніж про минуше й плинне. У ті дні поети-початківці носили крицю на поясі й мчали на конях бездумно й безцільно, марячи віршами отруйної гостроти. Барселона була тоді городом-кріпостою, колисаною в амфітеатровому подолі довколишніх гір, де роїлися бандити, й оточеною з другої сторони морем винного кольору й повним світла та піратів. На міських воротах вішано злодіїв і всіляких падлюк, аби відбити охоту в ласих на чуже, а в самому місті, оточеному готовими завалитися стінами, вирували юрми торговців, мудреців, придворних та шляхтичів усіх станів і підданства, занурених у лабіринт змов, спраги грошей, віри в алхімію, і слава цього міста сягала виднокраю, збуджуючи жагу всього знаного чи омріяного світу. Повідалося, що тут пролили свою кров королі й святі, знаходили покровительство слово й знання і що з монетою в руці та брехнею на губах будь-який авантурник міг здобути поцілунок долі, потрапити в ліжко до смерті й благословенно прокинутися вранці серед веж та соборів, аби здобути на ім'я і статки.

До такого ось місця, що ніколи не існувало й про чие ім'я буде приречений пам'ятати всі дні свого життя, і прибув у ніч на Різдво Іоанна Предтечі один молодий шляхтич — з отих, які вправно володіють як пером, так і шпагою, — верхи на голодній шкапі, що ледь шкандибала після кількадечного чвалу. І несла та шкапа на своєму хребті тоді ще нужденного Мігеля де Сервантеса Сааведру, що

походив нізвідки й звідусіль, та дівчину, чиє личко, сказати б, украдено з полотна якогось із великих майстрів. І сказано то було б слушно, бо згодом стало відомо, що дівчина звалася Франческа ді Парма, а світ вона побачила й слова пізнала у Вічному Місті заледве дев'ятнадцять весен до того.

Долі було вгодно, щоб миршава конячина, завершивши своє героїчне трюхання й бризкаючи клаптями піни з пащі, звалилася бездиханна за кілька кроків до воріт Барселони й щоб двоє закоханих, адже саме таким був їхній секретний стан, почимчикували по пляжному піску під зраненим зірками небом до оточеного мурами міста й, побачивши та відчувши жаркий подих тисяч багать, що сягали неба й забарвлювали ніч розтопленою міддю, вирішили шукати наїдку та притулку в місці, що здавалося палацом темряви, побудованим над самим горнилом Вулкана.

Подібними, але менш квітчастими словами епізод прибуття до Барселони пана Мігеля де Сервантеса та його коханої Франчески був пізніше повіданий знаному майстрові книжок, панові Антоні де Семпере, що його друкарня й домівка поряд із воротами Святої Анни, одним кульгавим молодиком непоказного вигляду, з чималеньким носом та бистрим розумом, який звався Санчо Ферміном де ла Торре і який, довідавшись про потребу щойно прибулих, охоче зголосився допровадити їх за кілька монет. Ось так ця пара й знайшла житло та харч в одній оселі, похмурій і викрученій уздовж власної осі, ніби потворний стовбур. Ось так, завдяки кмітливості Санчо та за спиною долі, майстер книжок зав'язав знайомство з юним Сервантесом, із яким його єднатиме глибока дружба до кінця днів.

Дослідники мало знають про обставини, що передували прибуттю пана Мігеля де Сервантеса до міста Барселони. Обізнані в цій темі переказують, що численні сутужності й злидні передували цьому моменту в житті Сервантеса, а ще більші — від боротьби проти несправедливих звинувачень та ув'язнення або ж втрати руки ніби в бою — чекали на нього, перш ніж він нарешті зміг утішитися небагатьма роками спокою на схилі віку. Хай які були там загадки долі, що привели його туди й про які самовпевнено заявляв Санчо, неабияка кривда й ще більша загроза йшли за ним по п'ятах.

Санчо, чоловік схильний до оповідок про палкі любові й до пишних моралізаторських алегорій, дійшов висновку, що осердям

і хребтом такої інтриги мало бути існування тої дівчини надприродної краси й чарівності, що звалася Франческа. Шкіра її була, немов подих світла, її голос — зітханням, що змушувало тремтіти серця, а її погляд та губи — обіцянкою насолоди, опоетизувати які було понад версифікаційні здібності Санчо, кому чари обрисів, що вимальовувалися під її шовковими мережаними шатами, збивали пульс та плутали думки. Отак Санчо й визначив, що юний поет, цілком вірогідно випивши цієї небесної отрути, вже не підлягав спасінню, бо ж не могло існувати під цим сонцем справжнього чоловіка, який не продав би душу, коня й стремена за мить утіхи в обіймах цієї сирени.

— Друже Сервантесе, не годиться такому нещасному селякові, як я, казати вашій милості, що подібні обличчя й статура потьмарять розум будь-якого чоловіка, здатного рухатись, але мій ніс, що після шлунку, є в мене органом найпрозорливішим, змушує мене думати, що, хоч би звідки ви витягли оцей неабиякий екземпляр жіноцтва, вам цього не подарують, і що немає підходящого світу, де можна було би сховати Венеру такого смачненького кшталту, — запевнив Санчо.

Зайве казати, що по представленні на сцені цієї драми слова й музикальність балаканини доброго Санчо були оброблені й стилізовані пером покірного й вірного вашого оповідача, але сутність і мудрість його розумувань лишаються докладними й неспотвореними.

— Ах, друже мій, якби я вам розповів... — збентежено зітхнув Сервантес.

І таки розповів, бо в жилах його струменіло вино оповідок, а небові було вгодно, щоб звичайним для нього було оповідати спочатку самому собі про мінливості долі, аби краще їх зрозуміти, а потім розповісти іншим, приоздобивши їх музикою і слявом письменства, бо відчував він, що хоча життя й не було сном, усе-таки воно було щонайменше фарсом, у якому жорстока абсурдність показуваного розгорталася завжди за лаштунками, й що поміж твердями, небесною та земною, не існувало більшої й дієвішої помсти, як карбівкою слів відтворити красу й талант, аби знайти глузд у безглузді речей.

Розповідь про те, як вони прибули до Барселони, рятуючись від страшених небезпек, та про походження й характер цього чарівного створіння на ім'я Франческа ді Парма пролунала з уст пана Мігеля де Сервантеса сім ночей по тому. На прохання Сервантеса Санчо зв'язав його з Антоні де Семпере, бо, судячи з усього, юний поет написав

драматичний твір, такий собі романс про чаклунство, ворожбу й розбуялі пристрасті, який бажав освятити оприлюдненням на папері.

— Санчо, це життєво необхідно, щоб мій твір з'явився друком ще до початку нового місяця. Життя моє та Франчески залежать від цього.

— Та як же може чиєсь життя залежати від купки віршованих рядків та розташування місяця на небозводі, пане майстре?

— Повір мені, Санчо. Я знаю, що кажу.

Санчо, який у глибині душі не вірив у якусь іншу поезію чи астрономію, oprіч тих, яких можна було сподіватися від доброї трапези та сласного борсання на соломі з дівулею, вдачі піддатливої й хихотливої, усе-таки повірив словам свого пана й удався до клопотів — необхідних, аби посприяти зустрічі. Вони полишили Франческу в її пристановищі снити про німф, а самі вийшли в смерк. Домовилися із Семпере про зустріч в одній корчмі, розташованій у затінку собору рибалок так званої базиліки Святої Марії Морської, і там, у куточку, при світлі каганця спожили доброго вина та хлібину з салом. Кумпанство довкола складалося з рибалок, піратів, убивць та єретиків. Регіт, сварки й густі клуби диму заповнювали золотисту напівтемряву трактиру.

— Розкажіть панові Антоні про свою комедію, — спонукнув Санчо.

— Насправді це трагедія, — поправив Сервантес.

— І яка ж тут різниця? Нехай майстер мені вибачить за дурне невігластво в матерії вишуканих ліричних жанрів.

— Комедія вчить нас не приймати життя всерйоз, а трагедія вчить про те, що трапляється, коли ми не беремо до уваги того, чого нас навчає комедія.

Санчо кивнув, не зморгнувши, і підсумував питання, завзято устромивши зуби в сало.

— Знакомита річ — поезія, — проплямкав він.

Семпере, змарнілий від замовлень останніх днів, зацікавлено слухав молодого поета. Сервантес показав майстрові книжок шкіряну течку зі стосиком аркушів. Той уважно погортав її, вряди-годи затримуючись, аби побіжно проглянути деякі звороти й речення.

— Тут роботи на декілька днів...

Сервантес витяг з-за пояса гаманець і кинув його на стіл. Із гаманця виглянула пригорща монет. Щойно мерзенний метал зблиснув

у полум'ї свічок, Санчо зі стурбованою міною поквапився прибрати його зі столу.

— Бога ради, майстре, не показуйте тут вишуканих побрязкачів, бо цей заклад — пенати паскудників і зарізяк, які перетнуть горлянку і вам, і нам, аби тільки нюхнути пахощів, що поширюють ці дублони.

— Санчо правду каже, — підтвердив Семпере, обводячи уважним поглядом збіговисько.

Сервантес сховав гроші й зітхнув.

Семпере налив йому ще склянку вина й далі, вже уважніше, передивлявся поетові аркуші. Твір, трагедія на три дії та з посланням, як його визначив автор, мав назву «Поет у пеклі» й описував поневіряння молодого флорентійського митця, що обруч із привидом Данте спускається в адські безодні, щоб визволити душу коханої — дочки з родини жорстоких і продажних дворян, які продали її князеві тьми в обмін на почесні, багатство й славу в минушому земному світі. Фінальна сцена відбувалася в соборі, де герой мав вирвати з лап ангела світла й вогню бездиханне тіло нареченої.

Санчо подумав, що це відгонило ляльковою виставою про жахи й любові, але нічого не сказав, бо відчував, що в таких справах літературні шаленці є дуже вразливими й що таке зауваження не буде сприйняте схвально.

— Розкажіть мені, друже мій, як у вас виник задум цього твору, — попросив Семпере.

Сервантес, що вже залив за комір три чи чотири склянки вина, кивнув. Він явно прагнув звільнити душу від тягаря таємниці.

— Не бійтеся, друже мій, адже ми з Санчо збережемо вашу таємницю, що б там не було.

Санчо підніс свою склянку з вином і запропонував випити за такі благородні почуття.

— Це історія мого прокляття, — нерішуче повів Сервантес.

— Як і в усіх поетів-початківців, — мовив Семпере. — Ну те, починайте.

— Це історія закоханця.

— Я ж і кажу. Та не бійтесь, публіка таке любить, — запевнив Семпере.

Санчо закивав:

— Кохання — це єдиний камінь, що завжди трапляється на шляху тій самій людині, — погодився він. — От ви, Семпере, ще як побачите цю дівицю... — додав він, стримуючи відрижку. — То з таких, що покріплюють дух.

Сервантес осудливо зиркнув на нього.

— Нехай ваша милість мені вибачить, — перепросив Санчо. — Це підле винце розбалакалось. Чеснота й цнота пані незаперечні під усіма оглядами, і нехай Богові буде вгодно, аби небо звалилось на мою порожню голову, якщо до неї хоч колись загостила нечиста гадка з цього приводу.

Троє співтрапезників на мить підвели очі до стелі й, переконавшись, що Творець не на чатах і що ніякої напасті не трапилось, усміхнулися і підняли склянки за щасливу нагоду своєї зустрічі. Й ось так вино, що робить людей відвертими, коли вони найменше цього потребують, і надає їм відваги, коли їм би слід було залишатися боязкими, вмовило Сервантеса розповісти історію в історії — те, що вбивці й божевільні називають істиною.

ПОЕТ У ПЕКЛІ

Прислів'я каже, що людина повинна йти, поки ще має ноги, говорити, поки ще має голос, і мріяти, поки ще зберігає щиросердність, адже рано чи пізно вже не зможе триматися на ногах, вже не матиме дихання, не прагнутиме до іншої мрії, ніж вічна ніч забуття. З отим тільки й запасом, що ці слова, з виданим наказом щодо себе про розшук і затримання внаслідок дуелі за підозрілих обставин та з вогнем небагатьох прожитих років у крові вирушив з міста Мадрида одного дня року Божого 1569-го юний Мігель де Сервантес, прямуючи в пошуках чудес, краси й знань до легендарних міст Італії, про які ті, хто там побував, казали з певністю, що там того всього якнайбільше і якнайясніше, ніж у будь-якому іншому місці, що можна знайти на картах королівства^[12]. Зазнав він там багатьох пригод та знегод, та найбільшої з них зазнав, коли його доля перетнулася з тим створінням неймовірної осяйності, що мало ім'я Франческа й на чіх губах він пізнав небеса й пекло, і пожадання якого визначить назавжди його долю.

Їй було заледве дев'ятнадцять років, а вона вже втратила всі надії в житті. Була вона наймолодшою дитиною одної занепалої й розореної родини, що животіла в недоладному будинку, навислому над водами

Тибру в тисячолітньому місті Римі. Її брати, шахраюваті зловредні мурмили, байдикували, займаючись дрібними крадіжками й розбишацтвом, чого їм ледве вистачало на кусень хліба. Її передчасно зістарені батьки, що запевняли, ніби зачали її вже на схилку свого злиденного віку, були просто парою нищих облудників, які знайшли заплакану маленьку Франческу в іще не захололих обіймах своєї справжньої матері, безіменної дівчини, померлої, давши у світ це створіння, під арками старовинного моста замку Сант-Анджело.

Розмірковуючи, а чи не кинути немовля в річку й просто забрати собі мідний медальйон, що був на шиї у його матері, парочка негідників звернула увагу на чарівну зграбність дитинчати й вирішила залишити його собі, бо, з усією певністю, могла за цей подарунок долі знайти добру ціну в найвишуканіших і високопоставлених сімейств двору. Із плином днів, тижнів і місяців зростала їхня жадібність, бо малятко з кожним днем ставало дедалі гарнішим і чарівнішим, тож у головах його посідачів майбутня ціна нестримно йшла вгору. Коли дівчинці виповнилося десять рочків, один флорентійський поет, перебуваючи проїздом у Римі, побачив випадком, як вона йшла до річки по воду — неподалік від місця, де народилася й одразу втратила матір; тож, підпавши під чар її погляду, він тут же склав вірш і вручив його їй із присвятою дівчині на ймення Франческа, адже її прийомна родина не завдала собі клопоту дати їй яке-небудь ім'я. І отак Франческа зростала та перетворилася на жінку, від якої пахло найвишуканішими повіями, і таку ставну, що в її присутності переривалися розмови й зупинявся час. У ту пору лише безмежний смуток її погляду притуманював цей досконалий витвір краси, описати який бракувало слів.

Невдовзі митці з усього Рима почали пропонувати грубі гроші її батькам і визискувачам, аби дістати дозвіл на використання дівчини як моделі для своїх творів. Побачивши її, вони розуміли напевно, що коли хтось із талантом та вмінням спроможеться відтворити на полотні або в мармурі хоч би одну десяту її чару, то він залишиться для потомків найбільшим митцем в історії. Змагання за можливість скористатися з її послуг не вщухали, і колишні жебраки жили тепер у блиску надбаних багатств, роз'їжджаючи в кричущо пишних, просто кардинальських

каретах, вдягаючись у кольорові шовки й намазуючи сором парфумами, камуфлюючи отак ницість своїх сердець.

Коли дівчина досягла повноліття, батьки, боячись утратити скарб, що став підмурівком їхніх статків, вирішили видати Франческу заміж. Та, всупереч узвичаєному в ту епоху посагу, який належало справити родині нареченої, їхня зухвалість спонукала їх зажадати за руку й тіло дівчини чималої плати від найзаможнішого учасника торгів. Тож відбувся небачений аукціон, переможцем із якого вийшов один з найзнаменитіших і найпрестижніших митців міста, пан Ансельмо Джордано. На той час Джордано вже був чоловіком на останньому подмуху зрілості, з тілом і душею, пошарпаними десятиліттями надмірностей, та серцем, отруєним захланністю й заздрістю, тому що, незважаючи на всі похвали, популярність і оплату, на які заслужили його твори, він плекав таємну мрію, щоб його ім'я й слава перевищили ім'я й славу Леонардо.

Великий Леонардо вже п'ять десятиліть, як помер, та Ансельмо Джордано ніколи не міг забути — ані пробачити — той день, коли ще підлітком прийшов до майстерні митця, пропонуючи свої послуги учня. Леонардо оглянув деякі ескізи й сказав кілька приязних слів. Батька юного Ансельмо знали як відомого банкіра, а Леонардо був зобов'язаний йому однією чи двома послугами, тож хлопець геть не сумнівався, що йому забезпечено місце в майстерні найбільшого митця свого часу. Яким же був його подив, коли Леонардо, не без суму, сказав, що помічає в його начерках проблиск таланту, але недостатній, щоб виділити його з-поміж тисячі й одного охочого, як і він, що ніколи не переступлять межу посередності. Сказав також, що він має дещицю амбітності, та теж замалу, щоб вирізнитися з-посеред багатьох учнів, які ніколи не спроможуться піти на достатні жертви, аби заслужити осяяння справжнього натхнення. І наостанку сказав, що, мабуть, він зможе набути трохи вправності, але ніколи достатньої, аби було варто присвятити життя професії, в якій лише геніям щастить хоч якось зводити кінці з кінцями.

— Юначе Ансельмо, — промовив Леонардо, — не смутіться моїми словами, а побачте в них благословення, адже становище вашого великодушного родителя зробить і з вас багату людину на все життя, і вам не доведеться боротись олівцем та різцем за свій харч. Ви будете заможною людиною, ви будете людиною любимою й шанованою

вашими співгромадянами, але ким ніколи не зможете стати, хоч би мали все золото світу, так це генієм. Мало є доль жорстокіших і гіркіших, ніж бути митцем посереднім, життя якого минає в заздроссах і прокляттях на адресу суперників. Не витрачайте вашого життя на згубний шлях. Дайте змогу творити мистецтво й красу тим, у кого немає іншого виходу. І з часом зрозумійте й пробачте мою щирість, яка сьогодні вам болить, але завтра, якщо ви її приймете добровільно, врятує вас від вашого ж власного пекла.

Із цими словами майстер Леонардо розпрощався з юним Ансельмо, який після всього кілька годин проблукав вулицями Рима, плачучи від люті. А коли повернувся додому, оголосив батькові, що не бажає вчитися далі в Леонардо, якого вважає не більш як лицеміром, що майструє вульгарні твори для натовпу невігласів, не здатних оцінити справжнє мистецтво.

— Я стану справжнім митцем — для тих обраних, що зуміють зрозуміти глибину моїх поривань.

Його батько, людина спокійна та, як усі банкіри, кращий знавець людської природи, ніж наймудріший з кардиналів, обійняв його і сказав не боятися, адже йому нічого ніколи не забракне: ні підтримки, ні шанувальників, ні похвали його творчості. Банкір, перш ніж померти, подбав, щоб так і було.

Ансельмо Джордано ніколи не пробачив Леонардо, бо людина здатна пробачити все, окрім сказаної правди. П'ятдесят років по тому його ненависть і бажання побачити знеславленим фальшивого майстра були більшими, ніж будь-коли.

Коли Ансельмо Джордано почув перекази про юну Франческу від поетів та художників, він послав слуг із торбою золотих монет до обійстя цієї родини й попрохав прийти до себе. Батьки дівчини, виряджені, наче циркові мавпи на виставі при мантуанському дворі, з'явилися в домі Джордано, ведучи із собою дівчину, одягнену в якесь мізерне лахміття. Спрямувавши на неї очі, митець відчув, що серце йому мало не вискакує з грудей. Усе, що він чув, було саме так і навіть більше. Ніколи не існувало на землі такої краси, і він розумів, як це може розуміти митець, що чар її походив не від шкіри й різьбленої постави, як думали всі, а від сили й осяйності, що линули зсередини, від сумних і розпачливих очей, від губ, змушених долею до мовчання.

Франческа ді Парма справила на майстра Джордано таке враження, що він уже не міг дозволити, аби вона вислизнула йому з рук, аби вона позувала якомусь іншому митцеві, бо це чудо природи мало належати тільки йому й нікому більше. Лише так він зможе створити шедевр, що здобуде йому прихильність людей, а його репутація й слава перевищать те, що мав покійний Леонардо, і вже не треба буде морочитися з публічним зневажанням його імені, адже щойно він досягне вершини, то вже дозволить собі просто ігнорувати його і вважати, що творчість покійного ніколи не була чимось більшим, ніж пожива для мужви та невігласів. І в ту мить Джордано зробив пропозицію, яка перевищила всі золоті мрії парочки нікчем, що називали себе батьками Франчески. Весілля мало відбутися за тиждень у каплиці Джорданового палацу. Під час обрядки Франческа не обізвалася й словом.

Сім днів по тому юний Сервантес вештався містом у пошуках натхнення, коли раптом почет, який супроводжував велику позолочену карету, почав прокладати собі шлях серед натовпу. Перетнувши вулицю Корсо, процесія на хвилю затрималась, і саме тоді він побачив її. Франческа ді Парма, оповита найвишуканішими шовками, що колись ткали флорентійські ремісники, мовчки споглядала його крізь вікно карети. І такою була глибина печалі, що він прочитав у її погляді, такою була сила цієї викраденої душі, яку везли до в'язниці, що Сервантес відчув, як він сповнюється холодною певністю того, що вперше в житті натрапив на напрямок своєї справжньої долі, прочитаної на обличчі незнайомки.

Дивлячись услід кортежу, Сервантес спитав, хто ж це створіння, і перехожі розказали йому історію Франчески ді Парма. Слухаючи, він пригадав, що чув пересуди й поголоски про неї, та не вірив їм і відносив їх на рахунок розпаленої уяви місцевих п'єсописців. А легенда таки була правдива. Найвища краса втілилася у звичайну просту дівчину; люди ж, як і слід було очікувати, заповзялися поглибити її нещастя й приниження. Юний Сервантес хотів побігти за кортежем, та йому забракло сил. Святкування й веселощі поставали перед його зором погребальною музикою, і все, що він бачив, видавалося йому лише трагедією руйнування чистоти й досконалості захланністю, ницістю та невіглаством людей.

Сервантес рушив до свого притулку, продираючись крізь натовп, який бажав стежити за святкуванням, оточивши палац знаменитого митця; його затопила печаль майже така само велика, як та, що він спізнав у погляді дівчини, імені якої ще не знав. І тої самої ночі, тоді як майстер Джордано розгортав шовки на тілі Франчески ді Парми та пестив кожен сантиметр її шкіри любострасно й аж не ймучи цьому віри, будинок попередньої сім'ї дівчини, ризиковано зведений на урвищі понад Тибром, не витримавши ваги скарбів та прикрас, нагромаджених як плата за неї, гунув у крижані води річки з усіма членами клану, заскоченими всередині, і їх ніхто більше не бачив.

А неподалік при вогнику свічки Сервантес, не можучи заснути, змагався з папером і чорнилом, прагнучи записати все побачене того дня. Руки й слово знемагали, коли він спробував описати враження від зустрічі поглядами з панною Франческою в ту коротку мить на вулиці Корсо. Уся майстерність, яку він, гадалося, посідав, розкришилася під пером, і жодне слово не відбилося на папері. І тоді він сказав собі, що, коли йому таки пощастить схопити своїм пером хоч би десятую частину магії тієї дивовижі, його ім'я й слава здійматимуться поміж найбільших поетів історії і зроблять його королем серед письменників, князем Парнасу, чие світло осяє втрачений рай літератури, а zarazом зітре з лиця землі ненависну популярність підступного драматурга Лопе де Веги^[13], кому не втомлювались усміхатися удача й слава і хто пожидав плоди небувалого успіху від ранньої юності, тоді як йому ледве вдавалося зладнати вірш, який не осоромив би паперу, де був записаний. За мить по тому, збагнувши чорноту свого прагнення, він відчув сором за це марнославство та нездорову заздрість, яка пожирала його, і сказав собі, що є не кращим за старого Джордано, який у ці хвилини, певно, вже лиже облудними губами заборонений мед та тремтячими й брудними від безчестя руками пізнає таємниці, викрадені за допомогою дзвінкої монети.

Йому спало на думку, що Бог у своїй безмежній жорстокості покинув красу Франчески ді Парми в руках людей, аби нагадати їм про потворність їхніх душ, ницість їхніх намірів та відразливість їхніх бажань.

Минуло кілька днів, а згадка про ту коротку зустріч не стиралася з його пам'яті. Сервантес намагався працювати за своїм письмовим столом і допасувати між собою частини драми, яка змогла б

задовольнити глядачів і полонити їхню уяву, як це відбувалося з п'єсами Лопе, що творив їх без видимого зусилля, але єдине, що полонило його мозок, була порожнеча втрати, яку образ Франчески ді Парми утворив у його серці. Замість драми, яку він замислив написати, його перо мережало сторінку за сторінкою рядками смутного романсу^[14], у яких він намагався відтворити зламану долю дівчини. У його оповіді Франческа не згадувалася на ім'я; персонажем мала стати чиясь доля, яку тільки він міг придумати, мрія про чистоту, що повернула б йому бажання вірити в щось високе й недоторканне у світі брехні та облуди, ницості й приреченості. Він просиджував безсонні ночі, підхльостуючи уяву й напинаючи до виснаження струни вигадливості, та все одно на світанку, прочитавши свої аркуші, віддавав їх вогню, адже розумів, що вони не заслуговували побачити те саме світло дня, що й створіння, яке надихнуло на їх написання і яке повільно згасало в тюрмі, що її Джордано, якого він ніколи не бачив, але якого вже ненавидів усім єством, збудував для неї серед стін свого палацу.

Дні складалися в тижні, тижні — у місяці, й незабаром минуло пів року після весілля пана Ансельмо Джордано і Франчески ді Парми, яких ніхто в цілому Римі відтоді не бачив. Відомо було, що найкращі торговці міста доставляли наїдки під ворота палацу, де їх зустрічав Томазо, особистий прислужник митця. Відомо було, що майстерня Антоніо Мерканті щотижня постачала полотна й матеріали, необхідні для роботи маестро. Та жодна душа не могла сказати, що бачила художника чи його молоду дружину. У день, коли виповнилося шість місяців їхньому шлюбу, Сервантес перебував у господі одного знаного театрального імпресарію, що порядкував кількома великими сценами міста й завжди був у пошуку нових талановитих, голодних і згодних працювати за милостиню авторів. Завдяки рекомендаціям кількох колег Сервантес домігся авдієнції з паном Леонелло, екстравагантним добродієм, пишномовним та пишно вдягненим, на столі якого стояла ціла колекція скляних флаконів з (як припускали) інтимними секретами славетних куртизанок, квіт чиєї цноти зірвав він, а навилізі в нього красувалася маленька брошка у формі ангела. Леонелло не запропонував відвідувачеві сісти, поки побіжно читав сторінки драми, удаючи нудьгу й зневагу.

— «Поет у пеклі», — бурмотів імпресаріо. — Вже бачили. Інші розповіли цю історію раніше, ніж ви, й краще. А я шукаю, скажімо так, новизни. Сміливості. Візії.

Сервантес із досвіду знав, що ті, хто каже, ніби шукає цих достоїнств у мистецтві, зазвичай виявляються найбільш нездатними розпізнати їх, але знав також і те, що порожній шлунок та порожній гаманець позбавляють аргументів і красномовства найобдарованіших. Але якщо його інстинкт щось йому й підказував, то це те, що Леонелло, хоч і скидався на старого лиса, все-таки був схвильованим від принесеного матеріалу.

— Шкодную, що змусив вашу достойність втратити час...

— Не кваптеся, — обірвав Леонелло. — Я сказав, що це вже не нове, але не те, що воно, скажімо так, лайнове. У вас є дециця таланту, та вам бракує вправності. І ще ви не маєте, скажімо так, смаку. Ані чуття своєчасності.

— Я дякую вам за вашу великодушність.

— А я вам за сарказм, Сервантесе. Вам, іспанцям, шкодить надмір гордості й брак витримки. Не здавайтеся так швидко. Повчіться у вашого співвітчизника Лопе де Веги. Яке в колиску, таке і в могилку, як у вас кажуть.

— Я матиму це на увазі. Тож ваша світлість бачить якусь можливість прийняти мій твір?

Леонелло щиро розреготався.

— Коваль коня кує, а жаба й собі лапу дає! Сервантесе, ніхто не схоче дивитися, скажімо так, розпачливі драми, де розповідатимуть, що серця людей — гнилі й що пекло — це ти сам та твій ближній. Народ ходить у театр посміятися, поплакати, щоб йому розказали, який він добрий і благородний. Ви ще не втратили наївності й вірите, що володієте, скажімо так, істиною, яку слід розповісти. Ну, це минеться з роками, принаймні я на це сподіваюся, бо не хотілось би побачити вас на вогнищі або гниючи в тюрязі.

— Отже, ви не вірите, що мій твір може когось зацікавити...

— Я цього не сказав. Скажімо, що я знаю декого, хто, можливо, таки міг зацікавитись.

Сервантес відчув, як у нього закалатало серце.

— Яким передбачуваним є голод, — зітхнув Леонелло.

— Голод, на відміну від іспанців, не має гордості та вирізняється постійністю, — підіграв Сервантес.

— Бачите? У вас таки є трохи вправності. Ви вмієте підхоплювати вислови й вибудовувати драматичну, скажімо так, лінію репліки. Це нормально для початківця, та багато невігласів, чії твори вже й виставлялися, не вміють навіть прописати відхід актора на задній план...

— Чи тоді не могли б ви мені допомогти, пане Леонелло? Я зможу зробити будь-що і швидко вчуся.

— У цьому я не маю сумнівів...

Леонелло споглядав його, вагаючись.

— Що завгодно, ваша світлосте. Благаю вас...

— Є тут дещо, що могло б вас зацікавити. Але воно має свої, скажімо так, ризики.

— Ризик мене не лякає. Принаймні не більше, ніж злидні.

— У цьому разі... знаю я одного пана, з яким маю, скажімо так, певну угоду. Коли на моїм шляху трапляється молоде обдаровання з певним потенціалом, як, скажімо так, ви, я посилаю такого до нього, а він, скажімо так, дякує мені. По-своєму.

— Слухаю якнайуважніше.

— Ось що мене турбує... За збігом обставин згаданий пан перебуває, скажімо так, проїздом у місті.

— А цей пан — театральний імпресарію, як і ваша світлість?

— Щось подібне, скажімо так. Видавець.

— Ще краще...

— Вам видніше. Він має філії в Парижі, Римі та Лондоні й завжди розшукує специфічний тип таланту. Скажімо, як ось ваш.

— Я вам безмежно вдячний за...

— Не треба мені дякувати. Підіть до нього й скажіть, що ви від мого імені. Але покваптеся. Мені відомо, що він у місті лише на кілька днів...

Леонелло записав ім'я на аркуші й простяг його Сервантесові.

Андреас Кореллі Друкарня Світла

— Ви знайдете його в Трактирі Боргезе, як стемніє.

— Гадаєте, його зацікавить мій твір?

Леонелло загадково посміхнувся.

— Щастя вам, Сервантесе.

Коли зайшла ніч, Сервантес надів єдину чисту зміну білизни, що мав, і рушив до Трактиру Боргезе, осторонця, оточеного садами та каналами й розташованого неподалік від палацу пана Ансельмо Джордано. Перед сходами його зустрів поважний слуга, який повідомив, що на нього чекають і що Андреас Кореллі невдовзі прийме. Сервантесові подумалось, що, мабуть, Леонелло був доброзичливішим, ніж удавав, і вже надіслав рекомендаційного листа своєму другові-видавцеві. Слуга супроводив Сервантеса до великої овальної бібліотеки, зануреної в напівморок й опалюваної каміном, звідки променіло миготливе світло, танцюючи по безмежних книжкових полицях. Два великі фотелі були присунуті до вогню, і Сервантес, повагавшись якусь мить, сів у один із них. Гіпнотичний танець вогню та його жаркий подих огорнули гостя. Минуло кілька хвилин, і аж тоді він помітив, що не сам. У другому фотелі сиділа висока, вугласта постать. Вона була вдягнута в чорне й мала приколотим до одягу срібного ангела, такого ж, як той, що він побачив на вилозі Леонелло того самого вечора. Найперше його увагу притягли руки чоловіка — найбільші з колись бачених, бліді, з довгими гострими пальцями. А друге — його очі. Два люстра, в яких відбивалися полум'я й Сервантесове обличчя, які ніколи не моргали, але зіниці яких, здавалося, міняли свій візерунок, хоча жоден м'яз обличчя навіть не ворухнувся.

— Добряга Леонелло каже, що ви людина з великим талантом і малими статками.

Сервантес ковтнув слину.

— Нехай вас не бентежить мій вигляд, Сервантесе. Зовнішність не завжди обманює, але майже завжди приголомшує.

Сервантес мовчки кивнув. Кореллі посміхнувся, не розтуляючи губ.

— Ви принесли мені драму. Я не помиляюсь?

Сервантес простяг йому рукопис і побачив, як Кореллі всміхнувся сам до себе, прочитавши назву.

— Це перший варіант, — збрехав Сервантес.

— Уже ні, — відказав Кореллі, гортаючи сторінки.

Сервантес споглядав, як видавець читає — спокійно, часом посміхаючись або здивовано підносячи брови. На столику, що стояв поміж фотелями, ніби матеріалізувалися келих для вина й пляшка з трунком вишуканого кольору.

— Пригощайтеся, Сервантесе. Не самим же письменством перебиватися.

Сервантес налив собі вина й підніс келих до губ. Солодкий п'янкий аромат розлився по піднебінню. Він випив вино у три ковтки й відчув необорне бажання налити собі ще.

— Без соромливості, друже мій. Келих без вина — це образа життю.

Невдовзі Сервантес втратив лік посмакованим склянкам. Його охопила приємна оздоровча сонливість, і крізь приспущені повіки він побачив, що Кореллі й далі читає рукопис. Трохи по тому впала завіса глибокого сну, і Сервантес віддався тиші.

Коли він знову розплющив очі, обрис Кореллі чорнів на тлі каміна. Видавець стояв перед полум'ям, спиною до гостя, з рукописом у долоні. Сервантес відчув легкий приступ нудоти, солодкавий присмак вина в горлі й запитав сам себе, скільки ж часу минуло.

— Колись ви напишете шедевр, Сервантесе, — сказав Кореллі. — Але це не те.

І, не сказавши більш ні слова, видавець жбурнув рукопис у вогонь. Сервантес кинувся до вогню, але гуготіння полум'я зупинило його.

Він дивився, як невинно згоряє плід його праці, чорнильні рядки забарвлюються синім полум'ям, а струмені білого диму феєрверково зміяються по сторінках. У відчаї він упав на коліна, а коли обернувся, побачив, що Кореллі співчутливо дивиться на нього.

— Іноді письменникові треба спалити тисячу сторінок, перш ніж напише одну, гідну мати його підпис. Ви заледве розпочали. Ваш твір чекатиме на вас на порозі вашої зрілості.

— Ви не мали права робити цього...

Кореллі посміхнувся й простяг йому руку, щоб допомогти підвестися. Сервантес повагався, але зрештою прийняв її.

— Хочу, щоб ви дещо написали для мене, друже мій. Без поспіху. Можливо, це забере роки, то й нехай. Навіть більше, ніж ви можете припустити. І це відповідатиме вашій амбіції та прагненням.

— Що ви знаєте про мої прагнення?

— Як і всі, хто мріє стати поетом, Сервантесе, ви — мов розгорнута книжка. Тому ж то, адже ваш «Поет у пеклі» видається мені звичайною дитячою іграшкою, твором, який минеться, я постановив собі зробити вам серйозну пропозицію. Пропозицію, щоб ви написали твір, гідний вас. І мене.

— Ви спалили все, що я зміг написати за місяці праці.

— І зробив вам послугу. А тепер скажіть мені від щирого серця, чи й справді думаєте, що я не маю рації.

Якийсь час Сервантес повагався, та зрештою кивнув.

— І скажіть мені, чи я помиляюсь, стверджуючи, що в глибині душі ви плачете надію написати твір, який перевершить написане вашими суперниками, який затьмарить ім'я такого собі Лопе та його плідну вигадливість...

Сервантес хотів запротестувати, та йому забракло слів. Кореллі знов усміхнувся до нього.

— Вам нема чого соромитися через це. Ні думати, що це бажання робить із вас когось на взір Джордано...

Сервантес підвів розгублений погляд.

— Звичайно ж, я знаю історію Джордано та його музи, — відповів Кореллі, упереджаючи його запитання. — Знаю її, бо знайомий зі старим маестро вже багато літ, ви тоді ще навіть і не народилися.

— Ансельмо Джордано — мерзотник.

Кореллі розсміявся.

— Ні, це не так. Він просто людина.

— Людина, що має заплатити за свої злочини.

— Ви так гадаєте? Скажіть іще, що збираєтеся битись із ним на дуелі.

Сервантес поблід. Звідки видавець міг знати, що він кілька місяців тому покинув Мадрид, втікаючи через наказ про затримання за участь у дуелі?

Кореллі обмежився хитрою посмішкою й наставив на нього палець, ніби звинувачуючи.

— І які ж злочини ви приписуєте нещасному Джордано, окрім його схильності малювати буколічні сценки з козами, незайманками й пастушками на смак торговців та єпископів, а ще повногрудих мадонн, що радують зір парафіян просто посеред молитви?

— Він украв цю нещасну дівчину й тримає її ув'язненою у своєму палаці, аби задовольнити свою пожадливість та ницість. Аби приховати брак таланту. Аби затерти свою ганьбу.

— Як же легко люди гудять подібних до себе за дії, що вчинили б і самі, якби випала нагода...

— Я ніколи не зробив би того, що зробив він.

— Ви певні?

— Абсолютно.

— І чи зважилися б на випробування?

— Не розумію вас...

— Скажіть, пане Сервантесе, що ви знаєте про Франческу ді Парму? Тільки не треба тут поем про збезчещену дівчину та її жорстоке дитинство. Ви вже продемонстрували мені, що володієте основами театральної майстерності...

— Я знаю тільки... що вона не заслуговує жити у в'язниці.

— А може, це через її красу? Можливо, це її звеличує?

— Через її чистоту. Через її доброту. Через її невинність.

Кореллі облизнув губи.

— Вам уже приспів час покинути літературу й піти у священники, друже Сервантесе. Кращі платня, житло, не кажучи вже про гарячі й розмаїті страви. Аби бути поетом, треба мати велику віру. Більшу, ніж сповідуєте ви.

— Ви з усього смієтеся?

— Лише з вас, Сервантесе.

Сервантес підвівся й рушив до дверей.

— Тоді полишаю вас самого, щоб ваша світлість удосталь посміялася.

Сервантес уже майже підійшов до дверей зали, коли вони зачинилися в нього перед носом із такою силою, що він аж упав на підлогу. Він уже майже спромігся підвестись, коли побачив, що Кореллі схилився над ним — двохметрова вугласта фігура, яка, здавалось, от-от накинеться на нього й розірве.

— Підводьтєся, — наказав Кореллі.

Сервантес послухався. Очі видавця, здавалось, змінились. Весь погляд був двома величезними чорними зіницями. Ще ніколи він не відчував такого страху. Ступив крок назад і наштовхнувся на стіну, уставлену книжками.

— Я дам вам шанс, Сервантесе. Шанс стати самим собою і облишити блукання по дорогах, на яких вам довелося би прожити багато життів, та тільки не своє. І як завжди, коли з'являється шанс, остаточний вибір буде за вами. Приймаєте мою пропозицію?

Сервантес стенив плечима.

— Ось моя пропозиція. Ви створите шедевр, але, щоб зробити це, маєте втратити те, що найбільше любите. Ваш твір уславлюватимуть, йому заздритимуть, його наслідуватимуть до кінця часів, але у вашому серці відкриється порожнеча в тисячу разів більша за славу й честолюбство вашого таланту, бо лише тоді ви збагнете справжню природу ваших почуттів і лише тоді дізнаєтесь, ким ви є — чи людиною кращою, як вам здається, ніж Джордано і всі, хто, як і він, укліяли перед власним віддзеркаленням, прийнявши цей виклик... Тож приймаєте пропозицію?

Сервантес спробував відвести погляд від очей Кореллі.

— Я вас не чую.

— Приймаю, — пробриніла відповідь.

Кореллі простяг йому руку, і Сервантес потиснув її. Пальці видавця зімкнулися на його пальцях, наче павук, і він відчув на лиці холодний подих Кореллі, що відгонив викопаною землею й зів'ялими квітами.

— Щодня опівночі Томазо, Джорданів служник, відчиняє двері, що виходять на провулок, схований у гайку на схід від палацу, та вирушає за флаконом живлющого трунку, який знахар Ав'янно виготовляє для нього зі спецій та трояндової води, вважаючи, що він може повернути молодечу наснагу. Це єдина ніч на тижні, вільна для слуг та охоронців майстра, а нова зміна заступає аж на світанку. Протягом пів години, поки служник не повертається, двері залишаються незамкненими, і ніхто не охороняє палац...

— І на що ви сподіваєтесь від мене? — промурмотів Сервантес.

— Питання в тому, на що ви сподіваєтесь від себе самого, пане мій. Чи ви хочете жити оцим от життям? І бути таким чоловіком, як ви є?

Язики полум'я миготіли й згасали, тіні насувалися на стіни бібліотеки, ніби плями розлитого чорнила, й огортали Кореллі. Коли Сервантес зібрався відповісти, він уже лишився сам.

Тої неділі опівночі Сервантес вичікував, заховавшись поміж дерев, що оточували палац Джордано. Не встиг ще затихнути опівнічний передзвін, коли, як і передвіщав Кореллі, відчинилися одні з бокових

дверей, і згорблена фігура старого служника почимчикувала вниз по провулку. Сервантес дочекався, доки його тінь розтанула в глибині ночі, й прослизнув до дверей. Узявся за дверну ручку й натиснув. Як і повідомив Кореллі, двері прочинилися. Сервантес востаннє озирнувся і, вважаючи, що ніхто його не помітив, увійшов. Зачинивши двері, одразу зрозумів, що довкола суцільна пільма, і вилаяв себе за брак здорового глузду, бо треба ж було захопити свічку чи якийсь світильник. Помацав стіни, вогкі й слизькі, ніби нутрощі тварини, і почав полапцем просуватися, доки не спіткнувся об першу сходинку, від якої, очевидно, починалися гвинтові сходи. Почав повільно здійматися, і невдовзі проблиск світла окреслив кам'яну арку, від якої тягнувся великий коридор. Його підлога була інкрустована великими білими й чорними ромбами з мармуру, ніби на шахівниці. Подібно до пішака, що непомітно просувається з кожним ходом, Сервантес крокував у глиб великого палацу. Він іще не пройшов усю ту галерею, коли почав помічати рамки й полотна, полишені біля стін, розкидані по підлозі, нагадуючи про нібито рештки кораблетрощі, розсіяні по всьому палацу. Потім проминув кілька покоїв та залів, через поріг яких виднілися стоси незакінчених портретів на поличках, столах та стільцях. Мармурові сходи, що вели на горішні поверхи, були забиті подертими полотнами, на деяких відчувалися сліди люті, з якою автор нищив їх. Дійшовши до центрального атріуму, Сервантес опинився під великим снопом імлистого місячного сьйва, що сочилося крізь баню, яка вінчала палац; під нею пурхали голуби, і луна від їхніх крил ширилася коридорами та занедбаними кімнатами. Він приклякнув перед одним портретом і впізнав на полотні нечітке обличчя, незакінчений, як і інші, образ Франчески ді Парми.

Сервантес роззирнувся навкруги й побачив сотні таких самих — усі полишені, усі незавершені. І тоді зрозумів, чому ніхто вже давно не бачив майстра Джордано. Митець, у безнадійному намаганні віднайти втрачене натхнення й ухопити осяйність Франчески ді Парми, з кожним мазком почав утрачати глузд. Його божевілля залишило слід на незакінчених полотнах, розкиданих по всьому палацу, немов шматки зміїної шкіри.

— Я вже давно чекаю на вас, — промовив голос за його спиною.

Сервантес обернувся. Схудлий старий з довгим сплутаним волоссям, у брудній одежі, зі склянистими почервонілими очима, посміхаючись, дивився на нього з кутка зали. Він сидів на підлозі, у компанії пляшки з вином та келиха. Маестро Джордано, один із найславетніших митців свого часу, перетворився на божевільного злидаря у власній оселі.

— Ви прийшли забрати її, правда ж? — запитав він. Сервантес не знайшов, що відповісти. Старий художник налив собі ще один келих вина й підніс його, ніби на знак тосту. — Мій батько збудував цей палац для мене, знаєте? Сказав, що він захистить мене від світу. Але хто ж захистить нас від нас самих?

— Де Франческа? — запитав Сервантес.

Художник довго дивився на нього, смакуючи вино з глузливою гримасою.

— Чи ви й справді вірите, що здобудете перемогу там, де стільки людей зазнали невдачі?

— Я не шукаю ніякої перемоги, маестро. Лише прагну звільнити дівчину, яка не заслуговує на життя в такому місці.

— Смілива шляхетність того, хто бреше навіть самому собі, — виголосив Джордано.

— Я прийшов сюди не для того, щоб сперечатися з вами, маестро. Якщо ви не скажете мені, де вона, я сам її відшукаю.

Джордано допив вино й кивнув.

— Я не затримуватиму вас, юначе.

Джордано підвів погляд до імлистих сходів, що вели під саму баню. Сервантес вгледівся в напівморок і побачив її. Франческа ді Парма, світлисте видіння серед пільми, повільно спускалась, її постать була оголена й боса. Сервантес поквапився скинути плащ і накрив її, обійнявши. Безмежна печаль її погляду зустрілась із його очима.

— Йдіть звідси, шановний пане, з цього проклятого місця, доки ще є час, — прошепотіла вона.

— Піду, але у вашому товаристві.

Джордано зі свого кутка плескав цій сцені.

— Велична сцена. Опівнічні закохані на сходах у небо.

Франческа подивилася на старого художника, чоловіка, що тримав її ув'язненою протягом пів року, лагідно й без жодної ознаки озлоблення. Джордано ніжно всміхнувся, наче закоханий підліток.

— Пробач мені, серце, що я не був тим, на що ти заслуговуєш.

Сервантес хотів повести її звідти, але вона прикипіла поглядом до свого тюремника, чоловіка, що, здавалося, був на грані останнього подиху. Джордано знов наповнив келих і простягнув їй.

— Останній ковток на прощання, серце моє.

Франческа, відвівши руку Сервантеса, підійшла до Джордано й стала перед ним на коліна. Простягла долоню й погладила його помережане зморшками обличчя. Митець склепив повіки й поринув у насолоду цього доторку. Перш ніж відійти, Франческа прийняла з його рук келих і випила вино. Вона пила повільно, заплющивши очі, тримаючи келих обома руками. Потім випустила його з рук, і скло розлетілося на тисячу скалок у неї під ногами. Сервантес підтримав її, і вона зааніміла. Не сподобивши художника останнім поглядом, Сервантес рушив до головних дверей палацу з дівчиною на руках. Вийшовши назовні, він побачив, що варта й слуги чекають на нього. Жоден з них не зробив і поруху, аби затримати його. Один із озброєних охоронців держав за вуздечку чорного коня, якого й підвів до Сервантеса. Той повагався, перш ніж узяти зброю з його рук. Щойно він це зробив, варта вишикувалась і мовчки споглядала його. Він осідлав коня, тримаючи перед собою Франческу. І вже рисив на північ, коли з-під бані палацу Джордано вирвалося полум'я, і римське небо забарвилось шарлатом і попелом. Вони їхали вдень, а ночі проводили в заїздах і постійних дворах, де монети, які Сервантес знайшов у саквах, дозволили їм укриватися від холоду й підозр.

І мало проминути кілька днів, перш ніж Сервантес звернув увагу на віддих з ароматом мигдалю на губах Франчески й на темні кола, що почали вимальовуватися довкруг її очей. Щоночі, коли дівчина щиро віддавала Сервантесові свою голизну, він розумів, що це тіло поступово випаровується з його рук, що отруєний келих, яким

Джордано вирішив звільнити її й себе самого від прокляття, палав у її венах і пожирав її. Під час подорожі вони зупинялись у найкращих заїздах, де лікарі й мудреці обстежували її, але їм не вдавалося розкрити причину недуги. Франческа гасла вдень, здатна заледве говорити чи підтримувати очі розплющеними, і воскресала вночі, у сутінках ліжка, очаровуючи поетові чуття й спрямовуючи його руки. Під кінець другого тижня їхньої дороги він раптом знайшов її уночі, коли вона бродила під дощем біля озера, що лежало поряд із прихистком, де вони зупинились. Дощ стікав по її тілу, а вона, розкинувши руки, підвела обличчя до неба, ніби сподівалася, що перлисті краплі, які вкрили тіло, могли вирвати з неї прокляту душу.

— Ти маєш залишити мене тут, — сказала вона йому. — Забути мене й продовжити свій шлях.

Та Сервантес, бачачи, як із кожним днем згасало світло дівчини, пообіцяв собі ніколи не сказати їй прощай і боротися, доки лишатиметься хоч іскра життя в її тілі, аби вона не згасла. Аби вона була поряд.

Коли вони перейшли Піренеї через перевал, що вів до Іберійського півострова неподалік від середземноморського узбережжя, й попрямували до Барселони, у Сервантеса вже нагромадилося сто сторінок рукопису, який він створював по ночах, спостерігаючи, як вона спить, охоплена неспокійним сном. Він відчував, що слова, образи, пахощі, якими повнилося його письмо, були тепер єдиною можливістю підтримати в ній життя. Щоночі, коли Франческа віддавалася його обіймам, а потім сну, Сервантес гарячково намагався відтворити на папері її душу через тисячу й одну фантазію. Коли за декілька днів його кінь упав замертво поблизу барселонських мурів, створена ним драма вже була закінчена, й у Франчески, здавалося, знов забився пульс і заіскрився погляд. Знов їдучи, він снів наяву, що у цьому приморському місті знайде притулок і надію, що якась дружня душа допоможе знайти того, хто надрукує рукопис, і що допіру, коли люди прочитають його історію і поринуть у створений ним усесвіт образів і віршів, Франческа, виписана чорнилом на папері, й дівчина, яка щоночі агонізує у його руках, зіллється в одну, що повернеться у світ, у якому прокляття й злидні можуть бути подолані силою слова і в якому Бог, хоч би де він ховався, дозволить йому далі жити біля неї.

Уривок із «Таємних літописів Міста проклятих» Ігнатіуса Б. Самсона. Акціонерне товариство Видавництво Баррідо і Ескобільяса, Барселона, 1924

Барселона, 1569 рік

Поховали Франческу ді Парму два дні по тому під сяйвом призахідного неба, що поволі зіслизало в море, поймаючи світлом вітрила кораблів, заякорених у гавані порту. Дівчина пустилася духу вночі на руках у Сервантеса, у кімнаті, яку вони займали на останньому поверсі старої будівлі на вулиці Широкій. Видавець Антоні де Семпере й Санчо були поряд у ту мить, коли вона востаннє розплющила очі й, усміхнувшись йому, прошепотіла: «Звільни мене».

Перед тим увечері Семпере завершив друкувати другий варіант «Поета у Пеклі» — драматичної поеми на три дії, твору пана Мігеля де Сервантеса Сааведри, і приніс один примірник, щоб показати авторові, в якого не було сил прочитати навіть своє ім'я на обкладинці. Видавець, чия родина посідала невеличку ділянку поблизу старовинних воріт Святої Матрони, поряд із вулицею Тридцяти Ключів, запропонував йому поховати дівчину на тому скромному кладовищі, де в найлютіші часи Інквізиції родина Семпере врятувала від вогнища книжки, сховавши їх у трунах, утворивши в такий спосіб щось на кшталт цвинтаря й разом святилища книжок. Безмежно вдячний Сервантес погодився.

Наступного дня, вдруге й востаннє віддавши вогню свого «Поета у Пеклі» на піщаному морському березі, де одного дня бакаляр Сансон Карраско мав перемогти премудрого ідальго Алонсо Кіхано, Сервантес покинув місто й рушив далі, цього разу, так, зі спогадом та світлом Франчески в душі.

Барселона, 1610 рік

Мали минути чотири десятиліття, перш ніж Мігель де Сервантес знов повернувся до міста, де поховав свою наївність. Повінь нещасть, невдач і страждань пронеслася руслом його життя. Йому не дано було скуштувати й наймізернішої дешиці солодощів визнання аж майже до старості. І тоді як його обожнюваний сучасник, драматург і шукач

пригод Лопе де Вега пожинав плоди слави, статків і визнання від самої юності, Сервантесові не дано було здобути лаврів, аж доки вже було запізно, бо оплески цінні, лише коли лунають своєчасно. А коли то вже зів'ялий запізнілий цвіт, то це просто кривда й приниження.

Десь на 1610 рік Сервантеса можна було вважати знаним літератором, хоча й напрочуд скромно оплачуваним, адже мерзенний метал унікав його протягом усього життя й, здавалося, не збирався змінити такої поведінки наприкінці його існування. Йдеться чи ні про іронію долі, але дослідники кажуть, що Сервантес почувався щасливим протягом тих трьох місяців 1610 року, проведених у Барселоні, та не бракує і тих, хто сумнівається, чи й справді нога його ступила бодай раз на вулиці цього міста, і тих, хто подер би на собі одіж, почувши навіть натяк на те, що бодай якась подія, розказана в цій скромній апокрифічній оповідці про кохання, мала місце хоч колись чи десь, куди не може сягнути виснажена уява якогось бездушного письменника.

Та якщо ми довіримося легенді й приймемо за чисту монету підказане фантазією та мрією^[15], то можемо стверджувати, що в ті дні Сервантес проживав у невеличкій квартирі навпроти портового муру, з вікнами, відкритими світлу Середземного моря, неподалік від кімнати, де Франческа ді Парма переставилась у нього на руках, і можемо також твердити, що кожного дня він сідав там і працював над якимсь із творів, які мали здобути для нього таку славу, особливо ж за межами королівства, де йому випало народитися. Оселя, де він зупинився, була власністю його старого друга Санчо, який тепер став успішним торговцем, маючи потомство з шести дітей та гостинну вдачу, що її не позбувся, попри щоденне спілкування з нахабним світом.

— І що ж ви тепер пишете, маестро? — питався Санчо щодня, коли бачив, як Сервантес виходив на вулицю. — Моя паніматка все ще сподівається від нашого улюбленого ідальго з Ламанчі нових відважних лицарських пригод...

Сервантес обмежувався усмішкою й ніколи не відповідав на це запитання. Іноді, надвечір, він прямував до друкарні на вулиці Святої Анни, поруч із церквою, якою й далі порядкували старий Антоні де Семпере з сином. Сервантесові подобалося проводити час поміж книжок та ще не переплетених сторінок, розмовляючи з другом-

друкарем, але уникаючи згадки, яка й досі лишалася живою в пам'яті обох.

Якось пізно ввечері, коли вже настав час покинути майстерню до завтрашнього дня, Семпере відіслав сина в дім і зачинив двері. Друкар здавався схвильованим, і Сервантес розумів, що другові вже від кількох днів не йшла з голови якась думка.

— На днях тут з'явився один пан і питав про вас, — повів Семпере. — Сивоволосий, із очима...

— ...як у вовка, — докинув Сервантес.

Семпере кивнув.

— Це ваші слова. Він сказав, що є вашим давнім другом і що був би радий побачитися з вами, якщо ви завітали до цього міста... Не можу вам сказати, чому, та, щойно він пішов, мене охопила велика туга, і я навіть подумав, що це, мабуть, той, про кого ви розповідали нам — мені й добряку Санчо — тої нещасливої ночі у винарні поблизу базиліки Святої Марії Морської. Зайве й казати, що в нього була невеличка фігурка ангела на вилосі.

— Я гадав, що ви вже забули про ту історію, Семпере.

— Я не забуваю того, що друкую.

— Сподіваюся, вам не спало на думку зберегти примірник.

Семпере ніяково посміхнувся у відповідь. Сервантес зітхнув.

— І що ж Кореллі запропонував за ваш примірник?

— Достатньо, щоб піти на спочинок, відступити мою справу синам Себастьяна де Кормельяса й таким чином гарно все влаштувати.

— І ви йому продали його?

Замість відповіді, Семпере розвернувся, пішов у куток майстерні, де опустився на коліна й, піднявши одну з дощок підлоги, дістав обгорнутий тканиною предмет і поклав на стіл перед Сервантесом.

Письменник кілька секунд роздивлявся згорток і, коли Семпере кивнув, розмотав тканину й дістав єдиний збережений примірник «Поета у Пеклі».

— Чи я можу забрати його?

— Він ваш, — відказав Семпере. — На підставі авторства й одержання оплати за видання.

Сервантес розгорнув книжку й пробіг очима перші рядки.

— Поет — це єдине створіння, у кого з роками покращується зір, — сказав тоді.

— Підете на зустріч із ним?

Сервантес посміхнувся.

— Хіба в мене є вибір?

Кілька днів по тому Сервантес уранці, як зазвичай, вийшов на довгу прогулянку містом, хоча Санчо попередив його, що рибалки передбачали бурю на морі. Опівдні дощ линув з усією силою, а небо вкрилося чорними хмарами, які здригалися, коли спалахували блискавки й гуркотів грім, аж мури стугоніли, й здавалося, що від міста не лишиться каменя на камені. Ховаючись від грози, Сервантес зайшов до собору. Храм був порожній, і письменник сів на лаву біля бокової каплиці, залитої сяйвом сотень свічок, що розсівали довколишні сутінки. Він не здивувався, коли виявив, що поруч сидить Андреас Кореллі, дивлячись невідривно на розп'яття над олтарем.

— Роки не владні над вашою милістю, — зауважив Сервантес.

— І над вашим талантом, дорогий друже.

— Але, певно, таки владні над моєю пам'яттю, бо я, здається, забув про ту мить, коли ви і я були друзями.

Кореллі стелу плечима.

— Ось Він перед вами, розіп'ятий заради спокути людських гріхів, без ненависті в серці, а ви не здатні пробачити цьому бідоласі... — Сервантес суворо подивився на нього. — Тільки не кажіть мені зараз, що вам дошкуляє блюзнірство.

— Блюзнірство дошкуляє лиш тому, хто його проказує, знущаючись із інших.

— Я не маю на меті знущатися з вас, друже Сервантесе.

— А що ж ви маєте на меті, *сіньйоре* Кореллі?

— Попросити у вас пробачення?

Запала довга мовчанка.

— Пробачення просять не словами.

— Я знаю. І я пропоную вам не слова.

— Гадаю, ви не засмутитесь тим, що від почутого з ваших уст терміна «пропозиція» мій запал згасає.

— Чому ви хочете допекти мені?

— Либонь, ваша світлість втратила глузд, прочитавши забагато требників і повіривши, що ваша милість скаче по цьому падолу темряви, аби направити кривду, яку залишив тут нам усім наш спаситель, покинувши корабель плисти за течією.

Кореллі перехрестився й посміхнувся, показавши свої гострі собачі зуби.

— Амінь, — підсумував він.

Сервантес підвівся й, віддавши уклін, зібрався піти.

— Приємне товариство, шановний *арканджело*^[16], але за наявних обставин я віддам перевагу компанії блискавок і грому й насолоді від спокою грози.

Кореллі зітхнув.

— Вислухайте спочатку мою пропозицію.

Сервантес поволі рушив до виходу. Двері собору попереду почали повільно зачинятися.

— Цей трюк я вже бачив.

Кореллі чекав на нього біля порога, огорнутий сутінками. Яскріли лише його очі, відбиваючи полиск свічок.

— Одного разу ви втратили те, що любили найбільше — чи гадали, що любите, — в обмін на можливість створити шедевр.

— Я ніколи не мав вибору. Ви збрехали.

— Вибір завжди був у ваших руках, друже мій. І ви це знаєте.

— Відчиніть двері.

— Двері відчинені. Ви можете вийти, коли забажаєте.

Сервантес простяг руку до масивних дверей і штовхнув їх. Вітер і дощ плюнули йому в лице. Він затримався на мить, перш ніж вийти, і голос Кореллі в темряві зашепотів йому на вухо:

— Мені вас бракувало, Сервантесе. Моя пропозиція проста: візьміться знов за перо і знов розгорніть сторінки, які ніколи не повинні були полишати. Поверніть до життя ваш безсмертний твір і завершіть мандри Дон Кіхота і його вірного зброєносця задля задоволення і втіхи цього бідного читача, якого ви позбавили вашого таланту та вигадливості.

— Історія завершена, ідальго похований, а мій голос виснажений.

— Зробіть це для мене, і я поверну вам товариство того, що ви найбільше любили.

Сервантес споглядав, як буря примарним вершником неслась понад містом до дверей собору.

— Ви обіцяєте?

— Клянусь. Перед моїм Отцем та Господом.

— І що за трюк буде цього разу?

— Цього разу не буде трюків. Цього разу взамін за красу вашого творіння я дам вам те, чого ви найбільше прагнете.

І тоді, не промовивши й слова, старий письменник рушив крізь бурю до своєї долі.

Барселона, 1616 рік

Тої останньої ночі під зорями Барселони старий Семпере й Андреас Кореллі проводжали жалобний кортеж вузькими міськими вулицями до приватного цвинтаря родини Семпере, де багато років тому троє друзів у цілковитій таємниці віддали землі останки Франчески ді Парми. Повіз просувався в тиші, освітлений смолоскипами, і люди поступалися дорогою. Вони пройшли лабіринтом провулків та площ, у кінці якого лежав маленький цвинтар, замкнений огорожею з гострого списоподібного пруття. Перед цвинтарними воротами повіз зупинився. Двоє вершників, що його супроводжували, спішилися і з поміччю кучера спустили труну, на якій не було жодного напису чи знаку. Семпере розчинив ворота цвинтаря і впустив їх. На знак Кореллі слуги відступили до воріт, залишивши Семпере самого з видавцем. Тоді біля огорожі почулися кроки й, обернувшись, Семпере впізнав старого Санчо, що прибув попрощатися зі своїм другом. Кореллі кивнув, і сторожа пропустила його. Коли всі троє вишикувалися перед труною, Санчо укланув і поцілував віко.

— Я хотів би сказати кілька слів, — прошепотів він.

— Прошу, — мовив Кореллі.

— Нехай Господь огорне своєю безмежною милістю велику людину й найкращого друга. І якщо, дивлячись на зібране тут товариство, Господь дозволяє звичайним мирянам звершити цей погреб, то нехай шаноба й почесні друзів супроводять покійного в цій його останній подорожі до раю і нехай його безсмертна душа не зверне через підступи вигнаного ангела на сірчані розвогнені манівці, бо бачить небо, що коли б так сталося, то я сам озброююсь обладунками й списом і прибуду дати йому рятунок, хоч би які перепони й каверзи сторож Аду схотів поставити на моєму шляху.

Кореллі холодно дивився на нього. Санчо, хоч і мертвий від страху, витримав його погляд.

— Це все? — запитав Кореллі.

Санчо кивнув, стиснувши руки, аби приховати їх дрож. Семпере запитально підвів до Кореллі очі. Видавець підійшов до труни й, на подив і перестрах усіх, відкрив її.

Тіло Сервантеса покоїлося обряджене у францисканську сутану і з відкритим обличчям. Очі його були розплющені, а одна рука лежала на грудях. Кореллі підняв Сервантесову долоню і підклав під неї книжку, що приніс із собою.

— Друже мій, повертаю вам ці сторінки, величну останню частину найбільшої з усіх оповістей, які ви зволили написати для цього скромного читача, свідомого того, що люди ніколи не будуть гідними такої краси. Тому ми ховаємо її разом із вами, щоб ви понесли її на зустріч із душею, що протягом усіх цих літ чекала на вас і до якої ви, усвідомлюючи це чи ні, завжди прагнули повернутись. Отак і здійснюється ваше найбільше бажання, ваше призначення й ваша остаточна відплата.

По цих словах Кореллі запечатав труну.

— Тут покояться Франческа ді Парма, чиста душа, та Мігель де Сервантес, сяйво серед поетів, злидар серед людей і Князь Парнасу. Нехай спочинуть у мирі, серед книжок та слів, і вічний спокій їх нехай ніколи не буде порушений рештою смертних і не буде відомий їм. Нехай це місце буде таїною, загадкою, початок і кінець якої не дізнається ніхто. І нехай завжди живе в ньому дух найбільшого оповідача історій, що коли-небудь ходив по світу.

Роками пізніше, вже на смертному ложі, старий Семпере розкаже, що в ту мить йому здалося, що Андреас Кореллі пролив сльозу, яка, впавши на могилу Сервантеса, перетворилася на камінь. Він усвідомив тоді, що на тій брилі почне зводитися святилище, цвинтар ідей та вигадок, слів та чудес, і він зростатиме на прасі Князя Парнасу, а якогось дня стане оселею найбільшої з бібліотек, такою, де будь-який твір, переслідуваний або зневажений невіглаством чи злобою людською, знайде притулок у сподіванні віднайти читача, якого містить у собі кожна книга.

— Друже Сервантесе, — сказав він, прощаючись. — Ласкаво просимо на Цвинтар Забутих Книжок.

Це оповідання є просто розвагою, що грається з найменше знаними й документованими обставинами життя великого

письменника, зокрема, з його подорожжю в юності до Італії та перебуванням чи перебуваннями в місті Барселоні, єдиному, яке він часто згадує у творах.

На відміну від його обожнюваного сучасника Лопе де Веги, який тішився великим успіхом від перших років творчості, Сервантес узявся за перо пізно, і писання його не здобули значної винагороди та визнання. Останні роки життя Мігеля де Сервантеса Сааведри були найпліднішими в його нерівній літературній кар'єрі. Після оприлюднення першої частини «Дон Кіхота з Ла-Манчі» у 1605 році, мабуть, найславетнішого твору в історії літератури й предтечі сучасного роману, у наступний період відносного спокою та визнання він зміг опублікувати в 1613 році «Повчальні новели», а наступного року — «Подорож на Парнас».

У 1615 році з'являється друга частина «Дон Кіхота». Мігель де Сервантес помре ще за рік у Мадриді й буде похований — принаймні так вважалося роками — в монастирі Босих Тринітарок.

Не існує підтверджень, ніби Сервантес колись писав третю частину свого найгеніальнішого витвору.

На сьогодні достеменно не відомо, де насправді покояться його останки.

Різдвяна легенда

Були часи, коли барселонські вулиці осявалися з настанням вечора гасовим світлом, а прокидалося місто в оточенні цілого лісу труб, що отруювали небо шарлатним димом. Барселона скидалася тоді на урвище, усіяне базиліками й палацами, оплетеними лабіринтом провулків і тунелів, затягнутих постійним туманом, над яким здіймалася величезна вугласта вежа собору — готичний шпиль із гаргулями й трояндами, — на останньому поверсі якого мешкала найбагатша людина міста, адвокат Евелі Ескруч.

Щовечора можна було побачити його силует, окреслений за позолоченими вікнами аттика, що споглядав, немов похмурий вартовий, місто в себе під ногами. Ескруч збив капітал ще в ранній молодості, захищаючи інтереси вбивць у білих рукавичках — фінансистів із колишніх американських колоній та промисловців нової цивілізації парових машин і ткацьких верстатів. Подейкували, що сто наймогутніших барселонських родин платили за його поради щороку захмарну суму і що різного роду політики та воєначальники з імператорськими претензіями вишиковувались у чергу, аби бути прийнятими в його кабінеті нагорі під шпилем. Розповідали, що він ніколи не спить, що проводить безсонні ночі, споглядаючи Барселону зі свого вікна, і що перестав спускатися з кімнати під шпилем, відколи тридцять три роки тому померла його дружина. Розповідали, що душа його зрана втратою, і він ненавидить усе і всіх, що не має іншої спонуки в житті, крім бажання побачити, як світ зжеруть його власні жадібність і дріб'язковість.

Ескруч не мав ані друзів, ані довірених осіб. Жив на вершині собору в товаристві лише Кандели, сліпої служниці, про яку злі язики пятакали, що вона напіввідьма й бродить по вулицях Старого Міста, спокушаючи солодощами бідняцьких дітей, яких опісля більш не бачили. Єдиною відомою прив'язаністю адвоката, окрім служниці з її потаємними штуками, були шахи. Що Різдва, на Святий Вечір, адвокат Ескруч запрошував відвідати свій аттик під шпилем якого-небудь

барселонця. Він частував його вишуканою вечерею, присмаченою неймовірним вином. Опівночі, коли соборні дзвони весело благовістили, Ескруч наливав два келихи полинівки й викликав гостя на шаховий двобій. Якщо змагальник візьме гору, адвокат зобов'язувався відступити йому всі статки й маєтки. Але якщо програє, то гість мав підписати угоду, відповідно до якої адвокат ставав єдиним власником і розпорядником його безсмертної душі. Щоразу на Святий Вечір.

У чорній кареті адвоката Кандела об'їжджала барселонські вулиці в пошуках гравця. Жебраки чи банкіри, вбивці чи поети — було байдуже. Партія тривала до світанку першого дня Різдва. Коли криваве сонце вимальовувалося рано-вранці над засніженими дахами Готичного Кварталу, супротивник незмінно розумів, що виклик програно. Він виходив на морозяні вулиці з чим прийшов, а адвокат брав флакон зі смарагдового кришталю й позначав на ньому ім'я невдахи, щоб потім помістити його до скляної шафи, де вже стояли десятки таких флаконів.

Оповідують, ніби того Різдва, що стало останнім у його довгому житті, адвокат Ескруч знов послав білооку й чорнороту Канделу вештатися вулицями в пошуках нової жертви. Заметіль сіяла сніг над Барселоною, над її понікельованими ожеледдю карнизамі й верандами. Зграї кажанів ширяли поміж дзвіницями собору, і місяць із розпеченої міді заливав світлом провулки. Чорні жеребці, що тягли карету, стали як укопані на в'їзді до Єпископської вулиці, їхній переляканий віддих брався памороззю в повітрі. З темряви виринула постать; її довга фата зливалася з білизнаю снігу, а в руці вона мала букет троянд. Канделу оп'янив їхній пах, і вона запросила жінку сісти в карету. Захотіла спізнати на доторк її лице, але намацала лише кригу та губи, вологі від жовчі. Кандела відвела її до кімнати під шпилем, з якої тоді було видно руїни старовинного кладовища, що поряд із вулицею Авіньйон.

Оповідують, що коли адвокат Ескруч побачив її, то онімів, а тоді наказав Канделі вийти. Запрошена того останнього Святвечора відкинула вуаль, і адвокатові Ескручу, зістареному душею та з погаслим від гіркоти поглядом, здалося, ніби він упізнав обличчя втраченої дружини. Воно сяло порцеляною й карміном, і коли Ескруч запитав у жінки ім'я, вона обмежилася посмішкою. За мить почувлися

опівнічні дзвони, і партія розпочалася. Кажали пізніше, ніби адвокат був уже втомлений, ніби дав себе перемогти й ніби це Кандела, божевільна від ревнощів, запалила вогонь, що знищив шпиль, над яким по пурпуровому небу Барселони сяйнули світанкові промені. Якись дітлахи, що зібралися довкола вогнища на площі Святого Хайме, клялися, начебто незадовго перед тим, як у вікнах аттика з'явилися язики полум'я, вони побачили, що адвокат Ескруч вийшов на балюстраду, увінчану алебастровими ангелами, і відкрив смарагдові флакони, випустивши на вітер пір'їни пари, що пролилися сльозами над терасами всієї Барселони. Вогняні змії поповзли, в'ючись, до вершечка шпиля, і тоді востаннє промайнув силует адвоката Ескруча, який, обійнявши вогненну наречену, стрибнув у прірву; їхні тіла розлетілися попелом по вітрі, перш ніж устигли розбитися об брушатку. Шпиль обвалився на зорі, немов тьмянний скелет, склавшись удвоє.

А кінець легенди такий, що за якихось кілька днів після падіння шпиля змова мовчання й забуття назавжди стерла ім'я адвоката Ескруча з літопису міста. Поети й люди духовні запевняють, що навіть сьогодні, якщо хтось спрямує очі в небо на Святвечір, то зможе споглядати примарний силует, огорнений полум'ям на тлі опівнічного неба, і побачить адвоката Ескруча, засліпленого сльозами й розкаянням, який випускає вміст першого зі смарагдових флаконів — того, на якому написано його ім'я. Але не бракує й таких, хто стверджує, що того проклятого світанку чимало людей прибігло на руїни шпиля, аби забрати собі димучий уламок, і що й досі чувати, як рештки карети Кандели торохтять по тьмавому Старому Місту, завжди вночі, у пошуках нового кандидата.

Алісія на світанку

Будинок, де я побачив її востаннє, вже не існує. На його місці височить одна з тих споруд, які не охопиш поглядом і які забруковують небо тінями. І все ж, навіть сьогодні, щоразу, як я там проходжу, пригадую ті кляті дні Різдва 1938 року, коли вулиця Рамона Мунтанера була схилом, по якому ковзали трамваї, а по боках стояли пишні будинки-палаці. На тоді я мав заледве тринадцять років і кілька сентімо на тиждень як посильний у невеличкому ломбарді на вулиці Елізабетс. Власник, пан Одон Льюфріу — сто п'ятнадцять кілограмів дріб'язковості й підозр, возсідав посеред цього базару дріб'язку, скаржачись навіть на повітря, яким дихав отой сраний безбатченко, один серед тисяч, яких випльовувала війна, кого він ніколи не називав на ім'я.

— Хлопче, та боже ж, загаси-но цю лампочку, бо не ті часи, щоб тринькати. Підлогу можна мити й при свічці, це тренує сітківку.

Так збігали наші дні — серед непевних новин про наближення до Барселони військ франкістів, чуток про стрілянину й убивства на вулицях Китайського кварталу та попереджувальних сирен під час повітряних бомбардувань. І в один із тих днів грудня 1938 року, коли вулиці були присипані снігом та попелом, я побачив її.

Вона була в білому, і здавалося, що її постать матеріалізувалася з туману, який заповнював вулиці. Вона ввійшла в крамницю й зупинилася на невеличкому прямокутничку світла від вітрини, за яким починалася напівтьма приміщення. В руках у неї був згорток із чорного оксамиту, який вона, не кажучи й слова, розгорнула на прилавку. Гірлянда з перлів та сапфірів сяйнула в темряві. Пан Одон озброївся лупою й почав розглядати коштовність. Я спостерігав за сценою через щілину в дверях підсобки.

— Річ непогана, але часи не сприяють витратам, панянку. Я даю вам п'ятдесят дуру^[17] і втрачаю на цьому, але сьогодні Святвечір, а людина ж не камінна.

Дівчина знов згорнула оксамитову тканину й попрямувала до дверей, навіть не змигнувши.

— Хлопче! — рикнув пан Одон. — Нумо за нею.

— Це наместо коштує принаймні тисячу дуро, — зауважив я.

— Дві тисячі, — поправив мене пан Одон. — Тож не даймо йому вислизнути від нас. Простеж за нею до самого дому. І дивись, аби ніхто не довбонув її і не обчистив. Ця теж повернеться, як і всі.

Слід дівчини вже танув у білій пелені, коли я вискочив на вулицю. Я йшов назирці лабіринтом вузьких вулиць і випотрошених бомбами та нуждою будинків, доки ми не опинилися на площі Песо де ла Паха, де ледве встиг побачити, як вона сіла у трамвай, що вже рушив угору по вулиці Мунтанера. Я побіг за трамваєм і застрибнув на задню підніжку.

Ми піднімалися вгору по вулиці, рейки чорно прокреслювалися на сніжному полотні, яке простягла хурделиця, а тим часом починало вечоріти, і небо забарвлювалося кров'ю. Коли ми доїхали до перехрестя з вулицею Травесера де Ґрасія, від холоду мені аж кістки боліли. Я вже був готовий облишити мою місію й наплести чого--небудь, щоб задовольнити пана Одона, коли побачив, що вона вийшла й попрямувала до під'їзду великого будинку. Я вискочив із трамвая й побіг заховатися за рогом. Дівчина шмигнула за огорожу саду. Я зазирнув крізь пруття й побачив, як вона йде в глиб алеї. Підійшовши до сходів, дівчина затрималась і обернулась. Я хотів утекти, але крижаний вітер уже відбив бажання діяти. Дівчина подивилася на мене з легкою посмішкою і простягла в мій бік руку. Я зрозумів, що вона сприйняла мене за жебрака.

— Іди сюди, — сказала вона.

Уже почало смеркатись, коли я пішов за нею крізь темрявий будинок. Лише слабке світіння вихоплювало з п'їтьми обриси деяких предметів. Книжки на підлозі й потерті штори впереміш із поламаними меблями, подірявленими картинами та темними плямами, розбризканими по стінах, ніби сліди від куль. Ми зайшли у велику залу, де містився цілий мавзолей старих фотографій, що відгнали небуттям. Дівчина опустила на коліна в кутку біля каміна й розпалила вогонь газетами та рештками поламаного стільця. Я підійшов до вогнища й узяв з її рук чашку з прохолодним вином. Вона уклякла поряд, застигши поглядом на полум'ї. Сказала, що її

звати Алісія. Шкіра її була як у сімнадцятирічної дівчини, але зраджував зосереджений бездонний погляд людини, в якій вже немає віку, а коли я запитав її, чи це були родинні світлини, вона нічого не сказала у відповідь.

Я спитав себе подумки, скільки часу вона мешкає тут, сама, заховавшись у величезному будинку, вдягнута в білу сукню, що вже розповзається по швах, продаючи за безцінь коштовності, аби вижити. Вона залишила згорток із чорного оксамиту на камінній полиці. Щоразу, коли нахилилася роздмухати вогонь, мій погляд несамохіть звертався до пакунка й уявляв намисто всередині. Кількома годинами пізніше ми почули опівнічні дзвони; ми вже сиділи, обійнявшись, біля вогню, мовчки, і я сказав собі, що, мабуть, так могла обіймати мене мати, якби я її пам'ятав. Коли полум'я почало слабшати, я захотів кинути на вугілля якусь книжку, та Алісія вихопила її у мене й почала вголос читати, аж доки нас не зморив сон.

Я пішов перед світанком; вислизнувши з її обіймів, побіг у темряві до огорожі з намистом у руках. Серце шалено калатало в грудях. Перші години того різдвяного дня я провів із двома тисячами дуро перлів і сапфірів у кишені, проклинаючи ті вулиці, повні снігу та люті, проклинаючи тих, хто покинув мене серед полум'я, аж доки мертвотне сонце простромило крізь хмари світлий спис, і тоді я покрокував назад, до того великого будинку, тягнучи це намисто, що важило вже, немов ціла плита, і душило мене, бажаючи лише знайти її ще сплячу, заснула назавжди, щоб повернути його на полицю над вогнищем і зможти втекти, а тоді вже не згадувати ніколи в житті її погляду й теплого голосу, єдиного чистого доторку, який я спізнав.

Двері були відчинені, а крізь щілини у стелі струменіло сріблясте світло. Я знайшов її випростаною на підлозі, вона досі тримала книжку в руках, губи були вкриті трутизною паморозі, на білому від снігу обличчі застиг погляд розплющених очей, червона сльоза застигла на щоці, і вітер, що дув крізь розчинене навстіж велике вікно, погребав її в сніговому пороху. Я залишив намисто в неї на грудях і знов вибіг на вулицю, щоб загубитися поміж мурів міських будівель, заховатися в їхньому мовчанні, тікаючи від мого відображення у вітринах через страх зустрітися з якимсь приблудою.

Незабаром, коли змовкли різдвяні дзвони, знов почулися сирени, і рій чорних ангелів розлетівся по шарлатному небу Барселони,

вергаючи стовпи бомб, що, здавалося, ніколи не торкнуться землі.

Люди в сірому

Він ніколи не називав свого імені, а мені ніколи й не хотілося запитувати про це. Чекав на мене, як завжди, на тій самій старій лавці парку Ретіро^[18], що самотіла поміж оголених зимою та дощем лип. Чорні скельця окулярів були мов заслінки на колодязі його погляду. Він посміхався. Я сів на протилежному краю лавки. Кур'єр простяг мені конверт, і я сховав його, не розкриваючи.

— Не перераховуватимете?

Я похитав головою.

— А варто б. Цього разу розцінка потрійна. А ще добові та подорожні.

— Куди?

— Барселона.

— Я не працюю з Барселоною. Ви ж знаєте. Передайте справу Санабрії.

— Та вже спробували. Але виникли проблеми.

Я дістав конверт із грошима й знов простяг йому.

— Я не беру роботу в Барселоні. Ви це прекрасно знаєте.

— І не хочете поцікавитися, хто клієнт?

З його посмішки сочилася отрута.

— Усе в конверті. Квиток на сьогоднішній нічний потяг лежить на ваше ім'я у касі на вокзалі Аточа. Пан міністр просив переказати вам його якнайщирішу особисту подяку. Він ніколи не забуває послуг.

Кур'єр у чорних окулярах підвівся і, злегка вклонившись, зібрався йти. Почався дощ. Уже три роки ми зустрічалися у цьому закутку парку, завжди на світанку, і ніколи не обмінялися жодним словом поза суворо необхідним. Я дивився, як він натягує рукавички з чорної шкіри. Його долоні розкривалися, немов павуки. Він помітив мій уважний погляд і зупинився.

— Якась проблема?

— Просто цікавість. Що ви кажете друзям, коли вони питають про вашу роботу?

Коли він посміхався, його мертвецьке обличчя зливалося із саваном плаща.

— Прибирання. Кажу, що пов'язаний із послугами прибирання.

Я кивнув.

— А ви? — запитав він. — Що ви кажете?

— У мене немає друзів.

Обривки морозяного туману повзли по склепінню вокзалу Аточа, коли я 9 січня 1942 року рушив порожнім пероном, аби сісти в опівнічний експрес до Барселони. Вдячності пана міністра я був зобов'язаний квитком у перший клас і затишком оздобленого оксамитом купе для мене одного. Навіть у ті бентежні дні останнє, що не втрачалось, була взаємоповага поміж професіоналів.

Потяг м'яко покотився по рейках, дим кильватерною лінією поплив по небу, і невдовзі місто розтануло в мерехтливому світлі й порожнечі безлюддя. Допіру тоді я розкрив конверт і дістав кілька аркушків, старанно складених, надрукованих у пів інтервалу синім чорнилом. Мене здивувало, що конверт не містив ніяких фото. Я запитав себе, чи не віддали Санабрії єдиний портрет клієнта. Та було достатнім прочитати кілька рядків інформації, аби зрозуміти, що цього разу буде без фото.

Я погасив світло в купе й занурився у безсонну ніч, аж доки зоря скривавила шарлатом небокрай і вдалині вималювався обрис Монжуїку^[19]. Три роки тому я поклявся собі ніколи не повертатися до Барселони. Утік із міста з отруєною душею. Нас оточила хаща химерних фабрик, огорнутих сірчаним туманом, і невдовзі тунель, пропахлий кіптявою і прокляттям, проковтнув потяг. Я розкрив валізку й почав набивати магазин револьвера патронами, які мене навчив використовувати Санабрія в ті роки, коли я був його учнем на вулицях Китайського кварталу. Кулі дев'ятиміліметрового калібру з порожнистим носиком, що розкривався щелепами з розпеченого металу при поцілянні й висвердлював на вильоті рану завбільшки з кулак. Коли я зійшов із потяга й опинився перед металевим собором Французького вокзалу, на мене війнув холодний і вологий вітер. А я забув, що місто ще смердить порохом. Попрямував у бік Ластанського шляху, затулений завісою зі снігу й пилу, що висіла у водянистій сутіні світанку. Трамваї прокреслювали стежки по білому покривалу, а люди, сірі й без облич, блукали під миготливими

ліхтарями, які оббризкували вулиці фіолетовим віддихом свого світла. Перейшовши через Палацову площу, я заглибився у мережу завулків, що оточували базиліку Святої Марії Морської. Значна частина руїн після повітряних бомбардувань так і стояла занедбаною. Нутрощі будівель, випотрошених бомбами — порожніх віталень, спалень, туалетів, видних тепер усім, — височіли поруч із величезними купами уламків, що правили за прихисток вугільним спекулянтам та обірваним типам із поглядом, завжди утупленим у землю.

Дійшовши до початку вулиці Платерія, я пристав, розглядаючи остов будинку, де виріс. Залишився тільки фасад, обпалений вогнем, та прилеглі мури. Виднілися також шрами від запалювальних бомб, що просвердлили поверхи, жбухнувши вогненний торнадо у прольоти сходів та слухове вікно. Я підійшов до під'їзду й пригадав ім'я першої дівчини, яку поцілував на його порозі одного літнього вечора 1913 року. Її звали Мерче, і жила вона на четвертому поверсі, двері ліворуч, зі сліпою матір'ю, якій я ніколи не подобався. Вона так і не вийшла заміж. Пізніше мені розповіли, що під час одного з бомбардувань бачили, як її викинуло з балкона — роздягнену, охоплену полум'ям, у зливі тисяч уламків розпеченого скла. Звук кроків за моєю спиною повернув мене в теперішнє. Я обернувся й побачив постать попелястого кольору, що здалася мені копією кур'єра в темних окулярах. Я вже ледве міг розрізнити таких між собою. Погляд і подих у них відгнали тим самим падлом.

— Документи покажи, — процідив він з переможним виглядом.

Я помітив, як по нас черкнуло кілька поглядів, і змарнілі фігури наддали ходу. Я придивився до агента секретної поліції. Трохи за сорок на вигляд, сімдесят кілограмів ваги й ледь зсутулений. З-під чорного шарфа виднілося кілька сантиметрів горла. Черкнути коротким лезом — і менш як за секунду трахея та яремна вена перетнуті, він, і звуку не видавши, валиться на землю, і крізь його пальці на брудне сніжне покривало під ногами витікає життя. Чоловіки, як оцей, мають сім'ї, а я маю справи. Я натяг на обличчя посмішку й дістав документ із міністерською печаткою. Зухвальство як вітром здуло, і він тремтячими руками повернув мені посвідку.

— Прошу мені вибачити, пане. Я не знав...

— Іди собі.

Агент закивав і притьмом зник за першим-таки рогом. Дзвони Святої Марії калатали в мене за спиною, коли я під снігопадом знов рушив до вулиці Фернандо, аби перетворитися на одного із сірих перехожих у сірій людській повені, що почала затоплювати вулиці того зимового ранку. Один такий був метрів за двадцять позаду, йшов назирці за мною від Французького вокзалу, певно, переконаний, що я не помітив його присутності. Я відірвався й загубився у тій зручній попелястій анонімності, в якій убивці — професіонали чи просто любителі — йшли, одягнуті бухгалтерами або стажерами, а потім перейшов через бульвар Рамблас до готелю «Схід». Адміністратор одразу мене впізнав і начепив на обличчя посмішку. Крізь прочинені скляні двері ресторану вилущувалися звуки розстроєного піаніно.

— Пан бажає собі номер 406?

— Якщо він вільний.

Я заповнив реєстраційну картку, а адміністратор тим часом підкликав посильного, щоб він узяв мою валізу й супроводив мене до номера.

— Я знаю дорогу, дякую.

Один позирк адміністратора — і посильний позадкував.

— Коли є щось, аби зробити панове перебування в Барселоні приємнішим, тільки натякніть.

— Що зазвичай, — відказав я.

— Так, пане. Будьте певні.

Я вже йшов до ліфта, коли раптом спинився. Адміністратор далі сидів за стійкою зі скам'янілою посмішкою.

— Чи зупинився в готелі пан Санабрія?

Він тільки очима кліпнув, та мені й цього було достатньо.

— Від певного часу ми вже не тішимося відвідинами пана Санабрії.

Номер 406 виходив вікнами на бульвар Рамблас, з висоти п'ятого поверху відкривався божественний вид на примару зниклого міста, яка була приречена на спогади про передвоєнні роки. Моя тінь чекала мене внизу, зіщулившись під навісом одного з кіосків. Я опустил жалюзі, зануривши кімнату в сріблясто-сіру напівтемряву, і витягся на ліжку. За стінами повзали звуки міста. Я дістав із валізки револьвер і, з пальцем на спусковому гачку, схрестив руки на грудях та заплющив очі. Поринув у тривожний багnistий сон. За кілька годин чи хвилин

мене розбудили чийсь вологі губи, торкнувшись моїх повік. Гаряче тіло Кандели простяглося на ліжку, її блідаві пальці розстібали одяг, а шкіра білим цукром відсвічувала у відблиску нічних ліхтарів за вікном.

— Стільки часу, — прошепотіла вона, забираючи з рук револьвер і кладучи його на нічний столик. — Якщо хочеш, я можу залишитися на цілу ніч.

— У мене робота.

— Але ж ти знайдеш хвилинку і для твоєї Кандели.

Три роки відсутності не стерли з моїх долонь спогад про тіло Кандели. Нові часи та повернення до вишуканих готелів добре позначилися на ній. Її груди пахтіли дорогими парфумами, а стегна, обтягнуті в оті шовкові панчохи, що вона замовляла собі в Парижі, виказували якусь нову пружність. Кандела віддавалася спокійно й досвідчено, доки я не наситився й не відкинувся набік. Я почув, як вона пройшла до лазнички й відкрила воду. Сів на ліжку й простяг руку по конверт із грошима у валізці. Я потроїв її звичайний тариф і залишив складені вдвоє банкноти на комоді. Потім випростався на ліжку й споглядав, як Кандела підходить до вікна й розчиняє віконниці. Сніжинки, падаючи за вікном, вимальовувалися цятками тіні на її голій шкірі.

— Ти що?

— Мені подобається дивитись на тебе.

— Чому не питаєш, де він?

— А хіба ти скажеш?

Вона підійшла до ліжка й присіла на краю.

— Я не знаю, де він. Я його не бачила. Це правда.

Я тільки кивнув у відповідь. Кандела перевела погляд на гроші на комоді.

— У тебе добре йдуть справи, — промовила тоді.

— Не скаржуся.

Я почав одягатись.

— Уже йдеш?

Я не відповів.

— Тут з лихвою аж за цілу ніч. Якщо хочеш, я чекатиму на тебе.

— Я повернуся пізно, Кандело.

— А я не поспішаю.

Я познайомився з Роберто Санабрією одного вечора 1917 року. Місто розпливалося в тумані й люті серпня. Удосвіта почулися постріли, як майже щочочі. Я спустився на бульвар Борн набрати води у фонтані. Почувши постріли, побіг сховатися у під'їзді будинку на вулиці Монкада. Санабрія лежав у чорній калюжі — липкій плямі, що розтікалася в мене під ногами, на вході до тої вузької щілини між старими будинками, яку дехто ще називав Мушиною вулицею. У його руках димився револьвер. Я підійшов, і він посміхнувся скривавленими губами.

— Спокійно, хлопче, у мене життів більше, ніж у кішки.

Я допоміг йому підвестися й, підтримуючи його доволі важке тіло, провів до під'їзду на вулиці Старих Лазень, де нас зустріло бабище траурного вигляду з лускатим лицем. Санабрія зазнав два поранення в живіт і втратив стільки крові, що його шкіра набула воскового кольору, але він не переставав усміхатися мені, поки якийсь коновал, що смердів мускатом, промивав йому рани оцтом і спиртом.

— За одне я твій боржник, хлопче, — промовив він, непритомніючи. Санабрія мав пережити ту ніч і ще багато інших, сповнених пороху й заліза. Це були дні, коли барселонські газети рясніли репортажами, що волали про вбивства на вулицях. Синдикати найманих убивць процвітали. Життя й далі коштувало так само мало, як і завжди, але смерть ніколи ще не була такою дешевою. І саме Санабрія, коли я виріс, навчив мене справи.

— Якщо тільки ти не хочеш померти поденником, як твій батько.

Убивати — це необхідність, а ліквідувати — мистецтво, вважав він. Його улюбленими знаряддями були револьвер та ніж із коротким кривим лезом, який використовують матадори на арені на завершення змагання — різкий, точний удар. Санабрія навчив мене, що людині слід стріляти тільки в лице або в груди, по змозі з відстані двох метрів. Він був професіоналом із принципами. Не прибирав жінок чи старих. Як багато інших, убивати навчився на війні в Марокко. Повернувшись до Барселони, розпочав кар'єру в лавах убивць із ФАІ^[20], але швидко зрозумів, що Асоціація працеводців платить краще, і ця робота не засмічена гучними заявами. Йому подобалися водевільні вистави та повії, форми дозвілля, які він мені прищеплював із батьківською наполегливістю й певною академічністю.

— У світі немає нічого певнішого від добрячої комедії та добрячої повії. Ніколи не зневажай їх і ніколи не почувайся вищим за них.

Саме Санабрія познайомив мене із сімнадцятирічною Канделою, самою спокусою, покликаною працювати в розкішних готелях та кабінетах міської адміністрації.

— Ніколи не закохуйся у те, що не має ціни, — радив Санабрія.

Якось я запитав його, скількох людей він убив.

— Двісті шість, — відповів він. — Але настають сприятливіші часи.

Мій ментор мав на увазі війну, яка вже витала в повітрі, ніби сморід від переповненої каналізації. Перед самим літом 1936 року Санабрія сказав мені, що часи міняються, і невдовзі нам доведеться залишити Барселону, бо місто здригалось, ніби в його серце встромлено кіл.

— Смерть, яка завжди ходить за золотом, переміщається до Мадрида, — зауважив він. — А ми — з нею. Це питання часу.

Справжнє процвітання почалося із завершенням війни. Коридори влади корчилися в новому павутинні, і, як мій учитель і передбачив, мільйон убитих^[21] ледве починав гамувати спрагу ненависті, що своєю гнилизною затопила вулиці. Старі зв'язки в Асоціації працедавців Барселони широко розчинили нам двері.

— Зав'язуємо з убивствами всяких бідаків у громадських убиральнях за тридцять сентимо, — об'явив Санабрія. — Відтепер починаємо обробляти якісних клієнтів.

Це були майже два неймовірні роки, працюваті й наділені надзвичайною пам'яттю уми складали нескінченні списки людей, які не заслуговували на життя, нещасних, чиє дихання отруювало непідкупний дух нової епохи. Дюжини тремтячих душ ховалися по злиденних квартирах, боячись денного світла й не знаючи, що вони вже живі мерці. Санабрія навчив мене не слухати їхніх благань, плачу й скиглень, розчереплювати їхні голови одним пострілом упритул, межі очі, перш ніж вони встигнуть запитати, за що. Смерть чекала на них на станціях метро, на темних вулицях та в нічліжках без води й світла. Викладачі чи поети, солдати чи інтелектуали — усі впізнавали нас, ледве поглянувши в очі. Дехто помирав без страху, спокійно, з поглядом ясным і спрямованим у очі вбивці. Я не пам'ятаю ні їхніх імен, ні що вони такого зробили, аби заслужити на смерть від

моїх рук, але пам'ятаю їхні погляди. Я швидко втратив рахунок чи принаймні хотів його втратити. Санабрія, що вже почав відчувати тягар літ та шрамів, аби й далі займатися справою, відступив мені найвишуканіші замовлення.

— Уже кості риплять. Відтепер обмежуся дешевими клієнтами. Треба вміти зупинятися.

Зазвичай я зустрічався з кур'єром у чорних окулярах на тій самій лавці в парку Ретіро раз на тиждень. Завжди були конверт і новий клієнт. Гроші накопичувалися на рахунку в банківському відділенні на вулиці О'Донелла. Єдине, чого Санабрія мене не навчив, це те, що його робити з тими банкнотами — гладенькими, запашними, лискучими, щойно випущеними монетним двором.

— Чи колись перестануть надходити замовлення? — запитав я його якось.

Це був єдиний раз, коли кур'єр зняв окуляри. Очі в нього були сірі, як і душа, мертві й порожні.

— Завжди є такі, хто не адаптується до прогресу.

Сніг падав і далі, коли я вийшов на Рамблас. Це була майже крижана порохнява, яка не тужавіла й гойдалася під вітерцем світлистими іскрами, що спалахували від подиху. Я попрямував до вулиці Нової, що тепер перетворилася на темний тунель, оточений з боків забутими остовами закинутих танцювальних залів та примарних сцен мюзикхолу, які ще два роки тому перетворювали її на гамірний до зорі осяйний проспект. Хідники тхнули сечею та вуглем. Я пройшов по вулиці Ланкастера до номера 13. Пара старих ліхтарів на фасаді ледве розсіювала темряву, та цього було досить, щоб розгледіти об'яву, прибиту на почорнілих дерев'яних дверях під'їзду.

ТЕАТР ТІНЕЙ

*знов у Барселоні після переможного
світового турне представляє новий грандіозний
спектакль із маріонетками та механічними ляльками,
а також унікальною загадковою появою
зірки Паризького мюзикхолу Мадам Ізабель
з її захопливим «Танцем опівнічного ангела».
Вхід щоночі о 12 год.*

Я двічі стукнув кулаком, почекав і постукав знову. Минуло близько хвилини, доки я почув кроки по той бік дверей. Дубова дверина прочинилася на кілька сантиметрів, і показалось обличчя жінки зі сріблястим волоссям та чорними зіницями, які мало не випирали з рогівки. Золотисте світло лилося зсередини.

— Ласкаво просимо до Театру тіней, — промовила вона.

— Я шукаю пана Санабрію, — сказав я. — Гадаю, він чекає на мене.

— Вашого друга тут немає, та якщо ви хочете увійти, то спектакль от-от розпочнеться.

Я подався за дамою крізь вузький коридор, що вів до сходів, які спускалися у сутерени будинку. Дюжина порожніх столиків стояла тут і там у партері. Стіни були обтягнуті чорним оксамитом, а списи світла від рампи пронизували імлістий простір зали. Пара млявих відвідувачів стояла в напівсутінках, що огортали партер. Шинквас із напоями, оздоблений матовими дзеркалами, та заглибина для піаніста, потонулого в мідному світлі, доповнювали панораму. На спущеній шарлатній завісі була вишита маріонетка в костюмі Арлекіна. Я сів за столик у партері навпроти сцени. Санабрія обожнював маріонеткові вистави. Він любив казати, що вони найбільше скидалися йому на звичайних людей.

— Навіть більше, ніж повії.

Бармен налив мені келишок того, що, за моїм припущенням, мало бути бренді, й мовчки відійшов. Я запалив сигарету й чекав, доки згаснуть вогні. Коли запала справжня п'ятьма, складки шарлатної завіси плавно відслонили сцену. Фігура ангела-нищителя спускалася повільно на сріблених мотузах на сцену, б'ючи чорними крилами в подувах блакитної пари.

Коли я в потязі до Барселони розкрив конверт із грошима та вказівками й почав читати машинописні сторінки, то вже знав, що цього разу не буде світлини клієнта. У цьому не було потреби. У ту ніч, коли ми із Санабрією покидали Барселону, мій учитель, своїми руками зупиняючи кров, що юшила в мене з грудей, пильно подивився мені в очі й посміхнувся.

— Я був винен тобі одне і ось повертаю. Тепер ми квити. Одного дня хтось прийде по мене. Кар'єра в цій сфері не робиться інакше, щоби хтось нарешті не зайняв крісло клієнта. Такий закон. Та коли

надійде моя година, а вона недалеко, то мені хотілось би, щоб це був ти.

Інформація від міністерства, як завжди, прочитувалася між рядків. Санабрія повернувся до Барселони три місяці тому. Його розрив з мережею почався ще раніше, коли він залишив невиконаними декілька угод, посилаючись на те, що він — людина принципів у епоху, якій цього бракує. Першою помилкою міністерства була спроба ліквідувати його. Друга — фатальна — то була погана спроба. Від першого різуну, якого вони послали по нього, повернулася лише, поштою, права рука. Такій людині, як Санабрія, можна заподіяти смерть, але їй не можна ніколи завдавати образ. За кілька днів після його приїзду до Барселони агенти міністерської мережі почали гинути один за одним. Санабрія працював уночі й відсвіжив свою майстерність писання коротким лезом. За два тижні він подесятував базову структуру секретної поліції в Барселоні. За три тижні почав збирати свій врожай серед найбільш знаних представників найзаможніших кіл режиму. Поки не почалася паніка, Мадрид вирішив послати одного зі своїх впливових людей на переговори із Санабрією. Представник міністерства покоївся тепер на мармуровій плиті в морзі П'ятого Району з іще одною усмішкою, утвореною ножем на горлі, подібною до тої, що закруглила життя генерал-лейтенанта Мануеля Хіменеса Сальгадо, осяйної зірки військового уряду Барселони, якому віщували блискучу кар'єру в столичних міністерствах. Отоді й покликали мене. Інформація в конверті описувала ситуації як «глибинну кризу». Санабрія, у термінології міністерства, вирішив діяти на власний розсуд і зв'язався з барселонським злочинним світом для вчинення такої собі особистої помсти над чільними урядовцями військового режиму. Ця підступна діяльність, ішлося далі в інформації, мала бути «припинена раз і назавжди за будь-яку ціну».

— Я чекав на тебе раніше, — прошепотів із сутінків голос мого наставника. Навіть у такі роки старий убивця був спроможний пересуватися в темряві з котячою вправністю своїх найкращих часів. Він посміхнувся мені.

— Ти маєш гарний вигляд, — сказав я.

Санабрія стенив плечима й указав у бік сцени, де саркофаг із лакованої деревини розкривався, наче квітка, оприявнюючи зірку вистави механічних ляльок — мадам Ізабель з її «Танцем опівнічного

ангела». Рухи ляльки з людським виразом обличчя гіпнотизували. Ізабель, на світлих мотузках, танцювала, літаючи над сценою, у такт нотах піаніста.

— Я завжди приходжу сюди по ночах, щоб побачити її, — прошепотів Санабрія.

— Вони не дозволять, аби це тривало, Роберто. Якщо не я, будуть інші.

— Та я це знаю. Я радію, що це будеш ти.

Ми спостерігали за танцем ляльки протягом кількох секунд, заповнені дивною красою її рухів.

— Хто рухає нитками? — запитав я.

Санабрія лише посміхнувся мені.

Ми залишили Театр тіней перед самим світанком. Рушили вниз по Рамблас до порту — цвинтаря щогл у тумані. Санабрія хотів востаннє побачити море, хоч би то й були лише чорні води, що дихали смородом, облизуючи сходинок причалу. Коли бурштинова смужка прорізалась на виднокраї, Санабрія кивнув, і ми попрямували до його кімнати, однієї з третьорозрядних мебльованих, яку він винаймав біля воріт Святої Матрони. Санабрія ніде не почувався певніше, ніж серед повій. Кімната була просто вологою й темною коміркою, без вікон, освітлена непевним мерехтінням лампочки без абажура. Затертий матрац був приставлений до стінки, і пара пляшок та брудних склянок доповнювала умеблювання.

— Одного дня прийдуть і по тебе, — сказав Санабрія.

Ми подивились один на одного мовчки, коли ж не стало вже потреби казати щось іще, я обійняв його. Від нього пахло старістю й утомою.

— Передай прощальне вітання Канделі.

Я зачинив двері й пішов геть по вузькому коридору з облупленими й вологими пліснявими стінами. За кілька секунд у коридорі розлігся постріл. Я почув, як тіло впало на підлогу, і поквапився вниз сходами. Якась стара повія зі сльозами на очах дивилася на мене з дверей, відчинених на сходовий майданчик поверхом нижче.

Кілька годин я вештався по злиденних вулицях міста й лише тоді повернувся до готелю. Коли проходив через вестибюль, адміністратор ледве підвів очі від столика. Я піднявся ліфтом на останній поверх і попрямував порожнім коридором, що закінчувався дверима мого

номера. Запитав себе, чи повірить мені Кандела, якщо скажу їй, що дав Санабрії піти самому і що в ці хвилини наш старий друг плив на борту лайнера до надійного пункту призначення. Мабуть, як завжди, чиста брехня й була б схожа на правду. Я відчинив двері номера, не вмикаючи світла. Кандела розкинулася на ліжку, ще сплячи, перший проблиск зорі засвітився на її голому тілі. Я присів на краю ліжка й провів кінчиками пальців по її спині. Вона була холодна, мов паморозь. І аж тоді я збагнув, що те, що здалося мені тінню від її тіла, було кров'ю, що гвоздику розтеклася по ліжку. Я повільно обернувся й побачив дуло револьвера, що блищало в сутінках, націлене в моє обличчя. Чорні окуляри кур'єра блищали на його обличчі, вкритому перлинами поту. Він посміхався.

— Пан міністр безмежно вдячний за ваше неоціненне співробітництво.

— Але не певний у моєму мовчанні.

— Тепер тяжкі часи. Батьківщина вимагає від нас великих жертв, друже мій.

Я накрив тіло Кандели простирадлом, окрашеним її кров'ю.

— Ви ніколи не називали мені вашого імені, — сказав я, повернувшись до нього спиною.

— Хорхе, — відповів кур'єр.

Я вмах обернувся; лезо кинджала було просто промінчиком світла у мене в пальцях. Удар розітнув йому черево просто посередині. Перший постріл із револьвера пробив мені ліву руку. Другий поцілів у шишку на одній з опор ліжка, яка розлетілася водоспадом димучих трісок. На ту хвилю лезо ножа, який так любив Санабрія, вже встигло розітнути горло кур'єра, що лежав тепер, захлинаючись кров'ю, його долоні, обтягнуті рукавичками, відчайдушно намагалися утримати голову на карку. Я витяг револьвер і вставив йому в рот.

— У мене немає друзів.

Того самого вечора я сів на зворотний потяг до Мадрида. Рука ще кривавилась; біль, скалка вогню, встромлена в пам'ять. А щодо іншого, то будь-хто сприйняв би мене за звичайну людину в сірому, одну з легіону сірих людей, підвішених на невидимих нитках, на тлі вкраденого сьогочасся. Сидячи самотньо в купе з револьвером у руці й задивившись у вікно, я спостерігав ту нескінченну чорну ніч, що лилася над безоднею скривавленої землі нашої країни. Лють Санабрії

буде моєю, а шкіра Кандели — моїм світлом. Наскрізна рана в руці ніколи не перестане кривавити. Розгледівши в перших променях світанку безмежне плоскогір'я на під'їзді до Мадрида, я всміхнувся сам до себе. За кілька хвилин мої кроки загубляться в незглибимому міському лабіринті. Як завжди, мій наставник, навіть уже перебуваючи далеко звідси, вказав мені шлях. Я розумів, що газети, найпевніше, про мене не писатимуть, що в історичних книжках спробують поховати моє ім'я серед гасел і химер. Менше з тим. Що далі, то ставатиме більше нас, людей у сірому. Незабаром ми сидітимемо поряд із вами — у кафе, в автобусі, читаючи газету чи журнал. Довга ніч історії допіру розпочиналася.

Жінка з туману

Я ніколи не зізнався в цьому, але житло знайшов просто дивом. Лаура, цілунок якої був, неначе у танго, працювала секретаркою адміністратора винайму вторинного житла. Я познайомився з нею одної липневої ночі, коли небо палало імлою та відчаєм. Я спав просто на лавці одної з площ, коли мене розбудив доторк чийхось губ. «Тобі потрібне житло?» Лаура повела мене до під'їзду. Будинок був одним із цих чистих тобі вертикальних мавзолеїв, що заворожують старе місто, — не будинок, а лабіринт із гаргулів та реставраційних латок і надбудов, на під'їзді якого була викарбувана дата — 1866. Майже навпомацки я пішов за нею вгору сходами. Від наших кроків будівля рипіла, наче старий корабель. Лаура не спитала в мене про жоден документ чи довідку. Ну то й слава Богу, бо в тюрмах не дають ні першого, ні другого. Піддаштя було розміром з мою камеру, така собі кімнатка на висоті тундри дахів. «О, годиться», — сказав я. Правду кажучи, по трьох роках ув'язнення я вже не відчував запахів, а голоси, що долинали крізь мури, — то взагалі річ звична. Лаура приходила майже щоночі. Її холодна шкіра й туманний віддих були єдиним, що не обпікало того пекельного літа. На світанку Лаура мовчки зникала вниз по сходах. День я використовував, аби подрімати. Сусідам по сходах була притаманна ця сумирна люб'язність, яку породжують злидні. Я нарахував шість родин — усі з дітьми та старими, що тхнули сажею й перекопаною землею. Найбільше мені подобався пан Флор'ян, що мешкав саме піді мною й на замовлення розмальовував ляльок. Кілька тижнів я не виходив з будинку. Павуки заснували арабесками мої двері. Пані Луїса з третього поверху завжди приносила мені щось поїсти. Пан Флор'ян позичав старі часописи й викликав на двобій у доміно. Малеча на сходах просила погратися в хованки. Уперше в житті я почувався бажаним, майже дорогим гостем. Опівночі Лаура приносила мені свої дев'ятнадцять років, огорнуті білим шовком, і віддавалася, наче востаннє. Я кохав її до світанку, висотуючи з її тіла те, що в мене вкратило життя. Потім я снів чорно-білими снами, що

були, немов пси й грішники. Навіть таким покидькам життя, як я, вділяється дрібочка щастя в цьому світі. Те літо було моїм. Коли наприкінці серпня прийшли чиновники з міської ради, я подумав, що то поліція. Інженер, що займався знесенням старих будинків, сказав мені, що не має нічого проти самосельців, але, хоч йому й дуже прикро, вони мусять знести будинок. «Тут, певно, якась помилка», — сказав я. Всі глави свого життя починалися з цієї фрази. Я побіг сходами вниз до кабінету адміністратора, щоб знайти Лауру. Там я знайшов тільки вішак та на пів долоні пилюки. Піднявся у квартиру пана Флор'яна. У темряві гнили п'ятдесят ляльок без очей. Обійшов увесь будинок у пошуках хоч би когось із мешканців. Мовчазні коридори тяглися, завалені непотребом та уламками. «Юначе, цей будинок виведено з експлуатації ще 1939 року, — поінформував мене інженер. — Бомба, що вбила самосельців, непоправно пошкодила всю структуру будівлі». Ми полаялися. Мабуть, я штовхнув його вниз по сходах. Цього разу суддя просто розкошував. Старі товариші зберегли за мною койку: «Та ти все одно завжди повертаєшся». Ернан, що працював у бібліотеці, знайшов газетну вирізку з повідомленням про бомбардування. На світлині тіла були вишикувані в соснових трунах, понівечені шрапнеллю, та все-таки впізнавані. По брушатці розплився кривавий саван. Лаура вдягнута в біле, руки схрещені на розпанаханих грудях. Минуло вже два роки, але в тюрмі живеш спогадами й від них же вмираєш. Охоронці думають, що вони дуже хитрі, та вона знає, як обдурити всі контролі. Її губи будять мене опівночі. Вона переказує мені вітання від пана Флор'яна та інших. «Ти мене завжди кохатимеш, правда ж?» — запитує моя Лаура. І я кажу їй, що так.

Гауді на Мангеттені

По кількох роках, споглядаючи, як жалобний кортеж мого вчителя рухався по проспекту Грасія, я пригадав той рік, коли познайомився з Гауді, і моя доля змінилася назавжди. Тої осені я прибув до Барселони, бажаючи вступити в школу архітектури. Моя мрія завоювати місто архітекторів залежала від стипендії, яка заледве покривала видатки на вступні процедури й кімнату в пансіоні на вулиці Кармен. На відміну від співучнів, убраних, як паничі, моя одіж обмежувалась успадкованим від батька чорним костюмом — п'ятьма розмірами ширшим і двома коротшим, ніж треба. У березні 1908 року мій куратор, пан Жауме Москардо, покликав мене до свого кабінету, аби оцінити мої успіхи і, підозрюю, мій жалюгідний вигляд.

— Мірандо, ви схожі на жебрака, — прорік він. — Воно, звичайно, вдівши жупан, ти ще не пан, та поміж архітекторів ведеться інакше. Якщо у вас сутужно з грошима, мабуть, я зможу допомогти вам. Тут серед професури подекують, ніби ви юнак тямущий. Скажіть-но, що ви знаєте про Гауді?

«Гауді». На саму тільки згадку про це ім'я мене дрижаки хапали. Я зростав, мріючи про його неймовірні склепіння, про його неоготичні стрімчаки та його футуристичний примітивізм. Гауді й був причиною мого бажання стати архітектором, а моїм найбільшим прагненням, після того, звісно, щоб не вмерти від виснаження протягом навчання, було змогти увібрати в себе хоч би тисячну частку диявольської математики, з якою архітектор з Реуса^[22], цей сучасний Прометей, розраховував креслення своїх творінь.

— Я — найбільший його обожнювач, — тільки й зміг відповісти.

— Оцього я й боявся.

Я відчув у його голосі оту нотку поблажливості, з якою вже тоді зазвичай говорили про Гауді. Скрізь лунали вже погребальні дзвони по тому, що дехто звик називати модернізмом, а інші — просто викликом доброму смакові. Нова гвардія снувала доктрину ощадливості, натякаючи, що оті барокові божевільні фасади, які з роками таки ж

і створять обличчя міста, мали бути піддані публічному розп'яттю. Гауді починав поставати в очах тої публіки божевільним безшлюбним відлюдьком, просвітленим, що зневажає гроші (найнепростиміший з його гріхів), одержимим лише ідеєю побудови фантазмагоричного собору, в крипті якого він проводив більшу частину часу, одягнутий, ніби жебрак, снуючи плани, що кидали виклик геометрії, і переконаний, що єдиним його клієнтом є Всевишній.

— Гауді з'їхав з глузду, — повів далі Москардо. — Тепер він збирається розмістити статую Богородиці розміром із Родоського колоса на даху будинку Міла^[23] посеред проспекту Грасія. *Té collons*^[24]. Але божевільний чи ні — і нехай це лишиться між нами, — не було й ніколи не буде такого архітектора, як він.

— Я вважаю так само, — наважився промовити я.

— Ну, тоді ви розумієте, що не варто вам і пробувати стати його наслідувачем.

Поважний професор, певно, прочитав досаду в моєму погляді.

— Але ви можете принаймні стати його помічником. Один із братів Льїмонів^[25] казав, що Гауді потребує кого-небудь, хто говорить англійською; не питайте мене, для чого. Хоча насправді йому треба перекладача з іспанської, бо оцей телепень відмовляється говорити інакше, окрім як каталонською, особливо коли його представляють міністрам та королівським донечкам і синочкам. Я зголосився підшукати кандидата. Ду лью іспік інгліч, Мірандо?

Я ковтнув слину й замолився до Макіавеллі — святого покровителя швидких рішень.

— А літел.

— Ну, тоді конгратулейксонс, і нехай вам пощастить устигнути покаятися перед зустріччю з Господом.

Того самого дня, надвечір, я вирушив до Храму Святого Сімейства, у крипті якого Гауді мав майстерню. У ті роки Енсанче^[26] закінчувався на рівні проспекту Святого Хуана. А далі розгорталося марево полів, фабрик та поодиноких будинків, що височіли, немов самотні вартівні на візирних нитках майбутньої Барселони. Невдовзі в сутінках окреслилися шпиль апсиди храму — кинджали, спрямовані в шарлатне небо. На вході до будівлі на мене чекав охоронець із гасовим ліхтарем. Я рушив за ним крізь портики та арки до сходів, що спускалися

в майстерню Гауді. Увійшов до крипти, відчуваючи, як серце стукотить аж у скронях. Цілий парк фантастичних створінь хилитався в сутіні. У центрі майстерні чотири скелети звисали з-під склепіння у такому собі зловісному балеті уроку анатомії. Під цим примарним сценічним механізмом я вгледів сивого чоловічка з найблакитнішими очима, які коли-небудь зустрічав, чий погляд бачив те, що інші можуть лише снити. Він відклав зошит, у якому щось креслив, і всміхнувся до мене. Це була дитяча, магічна й таємнича усмішка.

— Москардо, певно, сказав вам, що в мене не всі вдома й що я ніколи не говорю іспанською. Говорити — таки говорю, хоча тільки тоді, коли треба щось заперечити. А от англійською я й справді не розмовляю, а в суботу відпливаю до Нью-Йорка. *Vostè sí que el parla l'anglès, oi, jove?*^[27]

Того вечора я відчув себе найщасливішою людиною у всесвіті, бо спілкувався з Гауді, а він розділив зі мною свою вечерю: пригорщу горіхів та листя салату з оливковою олією.

— Чи ви знаєте, що таке хмарочоси?

За браком власного досвіду, я струсив порошок з відомостей, що подали нам на факультеті про Чиказьку школу, алюмінієві каркаси та найсучасніший винахід — ліфт Отіса.

— Бридня, — обірвав мене Гауді. — Хмарочос — це просто собор для людей, що, замість вірити в Бога, вірять у гроші.

Так я дізнався, що Гауді дістав від одного магната пропозицію побудувати хмарочос посеред острова Мангеттен і що моїм завданням було виступити в ролі перекладача на зустрічі Гауді із загадковим можновладцем, яка мала відбутися за кілька тижнів у готелі «Волдорф-Асторія». Три наступні дні я провів, замкнувшись у своїй кімнаті й переглядаючи, немов навіжений, граматики англійської мови. У п'ятницю, на світанку, ми сіли на потяг до Кале, де мали переплисти через Ла-Манш до Саутгемптона, а там зійти на борт «Лузітанії». Щойно ми опинилися на борту лайнера, Гауді усамітнився у своїй каюті, засмучений ностальгією за рідною землею. Він не виходив аж до вечора наступного дня, коли я натрапив на нього на носі корабля, де він сидів, споглядаючи, як сонце спливає кров'ю на небокраї, розвогненому сапфіром і міддю. «*Això sí que és arquitectura, feta de vapor i de llum. Si vol aprendre, ha d'estudiar la natura*»^[28]. Подорож перетворилася для мене на прискорений і променистий курс навчання.

Щовечора ми походжали по палубі й розмовляли про плани та мрії, і навіть про життя. За браком іншого товариства й, мабуть, відчуваючи просто релігійне обожнювання, яке він викликав у мені, Гауді обдаровував мене своєю дружбою й показав мені вже зроблені начерки свого хмарочоса — справжнього вагнерівського шпиля, який, утілений у життя, міг би стати найчудеснішим творінням, збудованим колись людською рукою. Від ідей Гауді забивало подих, та, попри це, я не міг не помітити, що в його голосі не було ні пристрасті, ні інтересу, коли він пояснював цей проєкт. Увечері напередодні прибуття я насмілювався поставити йому питання, що мучило мене, відколи ми знялися з якоря: чому він забажав ув'язатися в проєкт, що мав відняти в нього місяці чи й роки, далеко від рідної землі й насамперед від витвору, що перетворився на мету його життя? «De vegades, per fer l'obra de Déu cal la mà del dimoni»^[29]. Тоді Гауді зізнався мені, що, коли він погодиться звести оту вавилонську вежу в серці Мангеттена, його клієнт зобов'язувався покрити видатки на завершення Святого Сімейства. Досі пам'ятаю його слова: «Déu no té pressa, però jo no viuré per sempre...»^[30].

Ми прибули до Нью-Йорка надвечір. Зловісний туман повзав поміж висоток Мангеттена — гігантського міста, що губило само себе, тікаючи під пурпуровим грозово-сірчастим небом. На причалі району Челсі на нас чекав чорний автомобіль, що повіз нас крізь похмурі каньйони до центру острова. З-поміж бруківки спіралями вилася вгору пара, а трамваї, авто й усілякі громохкі засоби пересування роями люто мчали крізь це місто пекельних вуликів, нагромаджених над історичними будинками. Гауді похмуро споглядав це видовище. Шаблі кривавого світла з-під хмар пронизували місто, коли ми в'їхали на П'яту Авеню й угледіли обрис «Волдорф-Асторії» — такого собі мавзолею з мансард та веж, на попелищі яких за двадцять років височітиме Емпайр-Стейт-Білдінг. Директор готелю вийшов нам назустріч, аби привітати особисто, і повідомив, що магнат прийме нас надвечір. Я шпарко перекладав, а Гауді обмежувався покинуванням. Нас відвели до розкішного номера на сьомому поверсі, звідки можна було споглядати, як усе місто занурюється в сутінки.

Я дав носієві добрі чайові й у такий спосіб дізнався, що наш клієнт мешкав у розкішному номері на останньому поверсі й ніколи не виходив з готелю. Коли я спитав, що він за один і який на вигляд,

розсильний відповів, що ніколи його не бачив, і дременув чимдуж. Коли надійшла година нашої зустрічі, Гауді підвівся й сумно глянув на мене. Одягнутий у шарлатну уніформу ліфтер чекав на нас у кінці коридору. Поки ми їхали вгору, я помітив, що Гауді бліднув, ледве здатний втримати в руках течку з ескізами.

Ми вийшли в оздоблений мармуром вестибюль, від якого вела довга галерея. Ліфтер зачинив двері за нашими спинами, і світло kabіни зникло углибині. І тоді я побачив полум'я свічки, що наближалось до нас по коридору. Її тримала струнка фігура, одягнута в біле. Довге чорне волосся облямовувало обличчя, блідіше за спомин, а на ньому — двоє блакитних очей, які встромлялися в саму душу. Двоє очей, таких самих, що і в Гауді.

— *Welcome to New York.*

Нашим клієнтом виявилася жінка. Молода жінка бентежної краси, яку аж боляче було споглядати. Вікторіанський хроніст описав би її як ангела, та я не бачив нічого ангельського в її поставі. Рухи її були, наче в кішки; посмішка — немов у плазуна. Пані повела нас до зали, напівосвітленої свічками, що палали буремним сяйвом. Ми сіли. Гауді почав показувати один за одним свої начерки, а я перекладав його пояснення. Годину чи вічність по тому пані встромила в мене погляд і, облизнувши кармінові губи, дала зрозуміти, що тут я мав залишити її віч-на-віч із Гауді. Я скоса зиркнув на маестро. Гауді незворушно кивнув.

Стримуючи мій інстинкт, я підкорився і вийшов до коридору, де вже розчинялися двері ліфта. Затримався на хвильку, аби озирнутися, й угледів, як пані схилялася над Гауді, беручи — з безмежною ніжністю — його обличчя в долоні й цілуючи його в губи. Саме тоді ніби подих блискавки світнув у темряві, і мені на мить здалося, що поряд із Гауді була не пані, а темна фігура мерця з великим чорним псом, що простягся біля її ніг. Останнє, що я побачив, перш ніж зачинилися двері ліфта, були сльози на обличчі Гауді, що палали, наче ядучі перлини. Повернувшись у номер, я простягся на ліжку, моя свідомість задихалася від нудоти, і я провалився в сон без сновидінь.

Коли перші промені торкнулися мого обличчя, я побіг до кімнати Гауді. Ліжка було не розстеленим, не було й ознак перебування маестро. Я спустився до адміністрації спитати, чи хтось знає щось про нього. Швейцар сказав, що за годину перед тим він бачив, як той

вийшов і попрямував кудись угору по П'ятій Авеню, де його мало не збив трамвай. Не можучи собі цього пояснити, я одразу здогадався, де точно зможу його знайти. Я пробіг десять кварталів до собору Святого Патріка, ще порожнього о такій ранній годині.

З порога вгледів постать маестро, який уляк перед олтарем. Я підійшов і сів поряд. Мені здалося, що його обличчя постаріло на двадцять років за цю ніч, набувши отого відсутнього виразу, що буде притаманним йому до кінця його днів. Я запитав, хто була та жінка. Гауді розгублено подивився на мене. І тоді зрозумів, що лише я бачив пані в білому, і хоча не насмілювався навіть припустити, а що ж бачив сам Гауді, усе одно був певен, що він бачив те саме. Того ж вечора ми сіли на зворотний рейс. Споглядали, як Нью-Йорк тане на небокраї, аж раптом Гауді дістав течку зі своїми ескізами й пожбурих її за борт. Переляканий, я запитав, що ж тепер буде з коштами, необхідними для завершення робіт у Святому Сімействі. «Déu no té pressa i jo no rus pagar el preu que se'm demana»^[31].

Під час подорожі я тисячу разів питав його, що ж то була за ціна і ким був клієнт, якого ми відвідали. І він тисячу разів утомлено посміхався мені, мовчки заперечливо хитаючи головою. Коли ми прибули до Барселони, моя функція перекладача вже не мала сенсу, але Гауді запросив приходити до нього, коли я тільки схочу. Я повернувся до буденності факультету, де Москардо нетерпляче очікував, аби вивідати все у мене.

— Ми з'їздили до Манчестера подивитися на фабрику заклепок, але за три дні повернулися, бо Гауді каже, що англійці їдять лише варену яловичину й зневажають Пресвяту Діву.

— *Té collons.*

Через деякий час, відвідуючи якоесь храм, я помітив на одному з фронтонів обличчя, тотожне обличчю пані в білому. Її постать, огорнута круговертю змії, скидалася на ангела з гострими крилами, осяйного й жорстокого. Ми з Гауді ніколи не поверталися до розмови про те, що сталося в Нью-Йорку. Та подорож назавжди лишилася нашим секретом. З роками я став непоганим архітектором і завдяки рекомендації мого маестро дістав місце в майстерні Ектора Гімара^[32] в Парижі. Саме там, за двадцять років після тої ночі на Мангеттені, я й одержав звістку про смерть Гауді. Я сів на перший же потяг до

Барселони і якраз устиг побачити погребальний кортеж, що супроводжував його до могили в тій самій крипті, де ми й познайомилися. Того ж дня я надіслав Гімарові прохання про звільнення. Надвечір я знов пройшов тою ж дорогою до Святого Сімейства, якою вирушив на мою першу зустріч із Гауді. Місто вже продовжило побудову, і силует собору стримів у небі, всіяному зорями. Я заплющив очі й на хвилину зміг побачити його саме таким, яким у своїй уяві бачив його Гауді. І тоді зрозумів, що присвячу моє життя продовженню справи маестро, свідомий того, що рано чи пізно мені доведеться передати справу іншим, а вони, своєю чергою, з часом зроблять те саме. Бо, хоча Бог і не квапиться, Гауді, де б він там не перебував, і далі чекає.

Апокаліпсис за дві хвилини

День, коли скінчився світ, захопив мене зненацька на перехресті П'ятої та П'ятдесят сьомої вулиць; я саме дивився у свою мобілку. Рудоволоса дівчина зі сріблястими очима обернулася до мене й промовила:

— Чи ти відчув уже: що розумнішими стають мобілки, то дурнішими — люди?

Вона здавалася одною з дружин Дракули після спустошення якоїсь крамниці готичних товарів.

— Я чимось можу допомогти вам, панянку?

Вона відповіла, що світ наближається до свого кінця. Небесна Юридична Служба видала наказ про призупинення через неналежне функціонування; вона ж була грішним ангелом, посланим із підземного світу, аби докласти зусиль, щоб нещасні душі, як-от моя, організовано рушили до десятого кола пекла.

— А я гадав, що отам, унизу, є тільки дев'ять кіл, — заперечив їй.

— Нам довелося додати ще одне для тих, хто жив так, ніби думав, що житиме вічно.

Я ніколи не зважав занадто на препарати, що приймав, але досить було раз зазирнути в ці сріблясті очі, аби зрозуміти, що вона каже правду. Помітивши мою розгубленість, дівчина повідомила, що, оскільки я не працював у фінансовому секторі, вона дозволяє мені три бажання, перш ніж Великий вибух здійснить перемотку і Всесвіт здетонує так, що знов перетвориться на горошину.

— Обирайте, добре подумавши.

Я трохи поміркував, а тоді виголосив:

— Хочу дізнатися про сенс життя, хочу взнати, де можна знайти найкраще у світі шоколадне морозиво, і хочу закохатися.

— Відповідь на два перші твої запитання однакова.

А щодо третього, то вона поклала на мої губи цілунок, що духмянів усією істиною світу й змусив мене забажати стати пристойною людиною. Ми пішли прогулятися на прощання парком, а потім сіли

в ліфт, щоб піднятися на самісінький верх солідного готелю з готичними капітелями, що височів на протилежному боці вулиці, звідки побачили, як світ прямує до грандіозного кінця.

— Я кохаю тебе, — мовив я.

— Та знаю.

Ми стояли там, узявшись за руки, споглядаючи, як всеохопна навала багряних туч затуляє небеса, і тоді я заплакав, нарешті відчувши себе щасливим.

Літературно-художнє видання

Руїс Сафон Карлос

Туманне місто

Оповідання

Головний редактор *С. І. Мозгова*

Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*

Редактор *І. М. Андрусяк*

Художній редактор *Ю. О. Дзекунова*

Технічний редактор *В. Г. Євлахов*

Коректор *О. В. Ушкалова*

Підписано до друку 26.01.2022.

Формат 84x108/32. Друк офсетний.

Гарнітура «Petersburg». Ум. друк. арк. 10,08.

Наклад 4000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

Св. № ДК65 від 26.05.2000

61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24

E-mail: cor@bookclub.ua

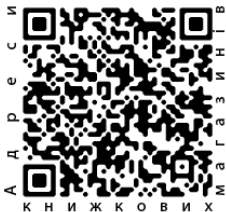
Віддруковано у АТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”»

61011, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.

Свідоцтво ДК № 7032 від 27.12.2019 р.

www.globus-book.com

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093)170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: **bookclub.ua**
- у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безплатний каталог

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@ksd.ua

ЦИКЛ «ЦВИНТАР ЗАБУТИХ КНИЖОК»

ТІНЬ ВІТРУ

ГРА ЯНГОЛА

В'ЯЗЕНЬ НЕБА

ЛАБІРИНТ ДУХІВ

«ТРИЛОГІЯ ТУМАНУ»

ВОЛОДАР ТУМАНУ

ОПІВНІЧНИЙ ПАЛАЦ

ВЕРЕСНЕВІ ВОГНІ

Примечания

1

Під таким ім'ям К. Руїс Сафон на знак подяки згадував у деяких творах свого видавця Емілі Росалеса-і-Кастелью. (Тут і далі прим. перекл.)

2

Алюзія до назви роману класика латиноамериканської літератури, кубинця Алехо Карпентьєра «Загублені сліди».

3

Менш престижний квартал Барселони.

4

Квартал Барселони з переважно заможними мешканцями.

5

Відпускаю тобі твої гріхи в ім'я Отця, і Сина, і Духа Святого (*лат.*).

6

Проспект у Барселоні, названий так на честь доримських мешканців місцевості.

7

В ім'я Боже (*лат.*).

8

Хорхе — ісп. форма імені Георгій.

9

Кругле вікно на фасаді готичного храму.

10

Прибране ім'я автора підробленої другої частини «Дон Кіхота».

11

Барселонський видавець, з яким, можливо, Сервантес був знайомий (це ім'я мали батько і син; Кормельяс-батько був земляком Сервантеса). Тут очевидна іронія автора: Кормельяс надрукував багато речей Лопе де Веги, з яким у Сервантеса були складні стосунки.

12

Значна частина Італії тоді належала Іспанії.

13

Суперництво Сервантеса й Лопе де Веги є історичним фактом.

14

Мається на увазі особлива іспанська ліро-епічна поетична форма.

15

Перебування Сервантеса в Барселоні не підтверджено документально.

16

Архангел (*итал.*).

17

Побутова назва монети в п'ять песет; песета — тогочасна грошова одиниця Іспанії.

18

Мадридський парк.

19

Гора в Барселоні.

20

Федерація Анархістів Іберії.

21

Кількість жертв громадянської війни в Іспанії оцінюється до мільйона осіб.

22

Місто, де народився Гауді.

23

Одне з архітектурних творінь Гауді.

24

Він має яйця (*катал.*).

25

Жуан та Жузеп Лїмони — барселонські художник і скульптор.

26

Каталонською Ашампла (розширення, продовження) — на кінець XIX ст. район нових забудов у Барселоні.

27

А ви ж говорите англійською, правда, юначе? (*Катал.*)

28

«Оце справжня архітектура, зроблена з пари та світла. Якщо хочеш навчитися її, маєш вивчати природу» (*катал.*).

29

«Іноді, аби створити божественне, потрібна допомога диявольська» (*катал.*).

30

«Бог не квапиться, але ж я не житиму вічно...» (*Катал.*)

31

«Бог не квапиться, а я не можу заплатити ціну, що він від мене вимагає» (*катал.*).

32

Ектор Гімар (1867—1942) — французький архітектор, представник ар-нуво.